

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ**

ΘΕΜΑ: *«Η Εκπαίδευση των μουσουλμάνων της Θράκης»*

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ:
ΖΑΧΑΡΙΑΔΟΥ ΕΛΕΝΗ
ΚΑΜΠΟΥΡΙΔΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ
ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ ΕΥΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ :
ΜΑΥΡΙΔΗΣ ΣΑΒΒΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΕΛ.

Ευχαριστίες.....	6
Πρόλογος.....	7
Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1.....	10
1.1 Η ιστορία της Θράκης.....	10
1.2 Η ταυτότητα των μουσουλμάνων της Θράκης.....	19
1.3 Η γλώσσα της μειονότητας.....	21
1.4 Τα ποσοστά πληθυσμού των μουσουλμάνων στη Θράκη και ο επαγγελματικός προσανατολισμός τους	23
Κεφάλαιο 2.....	25
2.1 Το νομοθετικό πλαίσιο για την μειονοτική εκπαίδευση.....	25
Κεφάλαιο 3.....	29
3.1 Η μειονοτική εκπαίδευση.....	29
3.2 Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	30
3.2.1.Προσχολική αγωγή.....	30
3.2.2.Η επιλογή ελληνόγλωσσου νηπιαγωγείου.....	34
3.2.3.Η ένταξη της μειονότητας στα νηπιαγωγεία και οι συνέπειες στην εκπαίδευση της πλειονότητας.....	36
3.2.4.Αίτημα δημιουργίας δίγλωσσου νηπιαγωγείου.....	39

3.3 Δημοτική εκπαίδευση.....	41
3.3.1. Ίδρυση, διοίκηση και εγκατάσταση δημοτικών μειονοτικών Σχολείων.....	41
3.3.2. Εκπαιδευτικοί δημοτικών μειονοτικών σχολείων.....	44
3.3.3. Ωρολόγιο-Μαθήματα.....	47
3.3.4. Βιβλία.....	51
3.3.5. Το φαινόμενο της μαθητικής διαρροής στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία.....	53
3.3.6. Μορφωτικό επίπεδο των γονιών του μειονοτικού μαθητικού πληθυσμού.....	55
3.3.7. Στροφή προς τα ελληνικά δημόσια δημοτικά σχολεία.....	59
3.4 Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	61
3.4.1. Μειονοτικά γυμνάσια	61
3.4.2. Επιλογή δημόσιου ή μειονοτικού γυμνασίου.....	63
3.4.3. Το φαινόμενο διαρροής από το δημοτικό στο γυμνάσιο.....	65
3.4.4. Το φαινόμενο διαρροής κατά τη διάρκεια φοίτησης σε ελληνικό δημόσιο γυμνάσιο.....	68
3.4.5. Η κατανομή των μειονοτικών μαθητών και η συνύπαρξη τους με τα παιδιά της πλειονότητας	72
3.4.6. Φοίτηση σε εκπαιδευτικά ιδρύματα της Τουρκίας	74
3.4.7. Η φοίτηση μετά το γυμνάσιο.....	76
3.5 Τα Ιεροσπουδαστήρια.....	78
3.6 Τριτοβάθμια εκπαίδευση –Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.).....	80
Κεφάλαιο 4.....	83
4.1. Ο ρόλος της Τουρκίας (πολιτικά).....	83

Κεφάλαιο 5	85
5.1.Η πολιτική της Τουρκίας σήμερα και ο ρόλος του Τουρκικού Προξενείου της Κομοτηνής	85
Κεφάλαιο 6	89
6.1.Ο ρόλος της θρησκείας	89
Συμπεράσματα-Προτάσεις	91
Παράρτημα	94
Βιβλιογραφία	136

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστούμε θερμά τον κύριο Μαυρίδη Σάββα, Καθηγητή Κοινωνιολογίας Του Τμήματος Βιβλιοθηκονομίας και Συστημάτων Πληροφόρησης του Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης για τη βοήθεια, τις πολύτιμες συμβουλές, τις οδηγίες, την εμπιστοσύνη και την υπομονή που μας έδειξε κατά τη διεκπεραίωση αυτής της εργασίας.

Ευχαριστούμε επίσης τον κύριο Καρανταη Χαλήλ, Διευθυντή του 2ου Μειονοτικού Δημοτικού Σχολείου του Ν. Ξάνθης για τις πολύτιμες οδηγίες και συμβουλές που μας έδωσε.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αντικείμενο αυτής της εργασίας είναι η εκπαίδευση της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη και η σημασία της για τη συγκρότηση της μειονότητας ως ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα. Η εργασία αυτή επιχειρεί να φωτίσει σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές μεταβολές που συντελούνται την τελευταία περίοδο στο χώρο της μειονότητας και καθορίζουν τη θέση της στην ελληνική κοινωνία. Αναδεικνύει τους παράγοντες που καθορίζουν τις εκπαιδευτικές αλλαγές και ερμηνεύει την κοινωνική και πολιτική τους σημασία. Οι εκπαιδευτικές επιλογές της μειονότητας αναλύονται ως κοινωνικές και πολιτικές πρακτικές που ενσωματώνουν κοινωνικούς καθορισμούς, θεσμικά εμπόδια, συλλογικές στρατηγικές και ιδεολογικούς προσανατολισμούς.

Η εργασία περιλαμβάνει αρχικά μία ιστορική ανάλυση της πορείας της Θράκης για να διαπιστώσουμε την χρονολογική ύπαρξη των μουσουλμάνων στους νομούς της. Ακολουθεί μία αναφορά στα χαρακτηριστικά της μειονότητας, γλωσσικά, εθνοτικά και δημογραφικά. Παρουσιάζεται το νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των μειονοτικών σχολείων στην Ελλάδα και έπειτα αναλύεται το σύστημα εκπαίδευσης των μειονοτικών μαθητών σε όλες τις βαθμίδες. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την πολιτική που ακολουθήθηκε κατά το παρελθόν από την Τουρκία και τι σκοπούς εξυπηρετούσε αυτή η τακτική. Στη συνέχεια γίνεται μία προσπάθεια ανάλυσης της σημερινής τουρκικής προπαγάνδας και πόσο σχετίζεται με την παρουσία του Τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει στη συνέχεια ο ρόλος της θρησκείας στη μειονοτική εκπαίδευση.

Η εργασία ολοκληρώνεται με την παράθεση της βιβλιογραφίας των έντυπων και ηλεκτρονικών πηγών που χρησιμοποιήθηκαν, οι αναφορές των οποίων έγιναν σύμφωνα με το πρότυπο του Harvard.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πρίσμα μέσα από το οποίο εξετάζουμε τη σχέση της μειονότητας με την εκπαίδευση είναι η προβληματική κατάσταση των κοινωνικών ανισοτήτων. Μελετούμε δηλαδή τον εκπαιδευτικό αποκλεισμό της μειονότητας ως βασική παράμετρο της υποδεέστερης κοινωνικής της θέσης.

Από κοινωνιολογική άποψη ο όρος "μειονότητα" δεν δηλώνει τόσο το μέγεθος ή τα εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά μιας πληθυσμιακής ομάδας, αλλά παραπέμπει κυρίως στις σχέσεις εξουσίας που καθορίζουν την ιεραρχημένη κοινωνική της θέση και την περιορισμένη πρόσβαση που διαθέτει στις διαφορετικές κατηγορίες αγαθών. Στη προκειμένη περίπτωση η εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την εθνοτική ταυτότητα και την πολιτική της σημασία.

Εάν αρκετούμε στην προσέγγιση των εθνοτικών διαστάσεων του θέματος κινδυνεύουμε να αγνοήσουμε άλλες περαμέτρους όπως η κοινωνική τάξη και το φύλο, που καθορίζουν την σχέση της μειονότητας με την εκπαίδευση και συμβάλλουν στην ενίσχυση των κοινωνικών ιεραρχιών και την παραγωγή ανισοτήτων. Σύμφωνα με τις σύγχρονες κοινωνιολογικές προσεγγίσεις που αναδεικνύουν τα θεμέλια των κοινωνικών ανισοτήτων, επιχειρούμε να εξετάσουμε το σύνθετο πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνονται οι εκπαιδευτικές πρακτικές της μειονότητας.

Εκτός από τους πολιτισμικούς παράγοντες, βασική είναι η ταξική σύνθεση της μειονότητας και οι κοινωνικές συνθήκες της ύπαρξής της, δηλαδή ο κλειστός χαρακτήρας μιας κατά βάση αγροτικής παραδοσιακής κοινωνίας.

«Ο όρος μειονοτική εκπαίδευση αναφέρεται σε ένα σύνολο σχολείων που λειτουργούν μόνο στην περιοχή της Θράκης, έχουν ειδικό καθεστώς και απευθύνονται αποκλειστικά στα παιδιά της μειονότητας.» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 62) Στόχος της μειονοτικής εκπαίδευσης είναι να προστατέψει τα δικαιώματα διατήρησης της μητρικής γλώσσας αλλά και της θρησκείας αυτής της ομάδας Ελλήνων πολιτών.

Το εκπαιδευτικό πρόβλημα της μειονότητας έχει μεγάλες παιδαγωγικές διαστάσεις. Το δίγλωσσο πρόγραμμα των μειονοτικών σχολείων, τα ακατάλληλα πολλές φορές βιβλία για αλλόγλωσσους μαθητές, ο τρόπος με τον οποίο διδάσκονται τα ελληνικά και η ανεπαρκής εκπαιδευτική κατάρτιση των δασκάλων για τα συγκεκριμένα σχολεία είναι κάποιοι από τους παράγοντες που αναστέλουν την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα των μειονοτικών σχολείων. Στο βάθος όμως εάν εξετάσουμε την ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων θα διαπιστώσουμε ότι οι αιτίες για όλα τα παραπάνω συνδέονται άμεσα με τις πολιτικές διαστάσεις του προβλήματος.

Έτσι λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι η εκπαίδευση αποτέλεσε ένα πεδίο πολιτικών αντιπαραθέσεων. Για την τουρκική πλευρά η εκπαίδευση αποτελούσε ένα σημαντικό μέσο για τη διατήρηση της επιρροής της στη μειονότητα. Από

την άλλη πλευρά οι ελληνικές αρχές χειρίστηκαν την εκπαίδευση ως ένα πεδίο ελέγχου με στόχο τον περιορισμό της τουρκικής επιρροής. Οι εκπαιδευτικές ανάγκες της μειονότητας πολλές φορές είχαν δευτερεύοντα ρόλο.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 άρχισε πια να αποδεικνύεται ότι η τακτική αυτή όχι μόνο δεν είχε αποτέλεσμα αλλά ήταν γενικότερα λανθασμένη. Σταδιακά προβάλλονται τα θεμέλια για μία νέα πολιτική που θα δίνει ίσες ευκαιρίες στα μέλη της μειονότητας σε κοινωνικό, εκπαιδευτικό και οικονομικό επίπεδο.

Κεφάλαιο 1

1.1 Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Οι γεωγραφικές συντεταγμένες αποτελούν το βασικό άξονα για τη μελέτη της ιστορίας. Σημείο αναφοράς της μελέτης μας είναι ο γεωγραφικός χώρος της Θράκης και συγκεκριμένα οι εγκαταστάσεις, μετακινήσεις και συγχωνεύσεις των λαών στο θρακικό χώρο.

Είναι γνωστό ότι αρχικά ανάμεσα στον μύθο και τα γεγονότα υπήρχε σύνδεση ή ακόμα και σύγχυση. Η μυθολογική λοιπόν εκδοχή για τον χώρο δράσης των Πομάκων συνδέει τη Θράκη με την υπόλοιπη Ελλάδα αλλά και την Ινδία. Η αρχαιότατη ονομασία της Θράκης ήταν "Αρία". Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο, από τα προϊστορικά ακόμη χρόνια κατοικούσαν στον ευρύτερο χώρο της Θράκης, οι Θρακιείς, το μεγαλύτερο σε πληθυσμό έθνος της γης μετά τους Ινδούς.

Στους προϊστορικούς χρόνους η Θράκη γεωγραφικά περιελάμβανε την περιοχή από τον Όλυμπο μέχρι τον Δούναβη και τον Εύξεινο Πόντο, ενώ στους ιστορικούς χρόνους περιορίστηκε μεταξύ Δούναβη, Εύξεινου Πόντου, Βοσπόρου, Προποντίδας, Ελλησπόντου και Θρακικού πελάγους μέχρι τον Στρυμόνα. Στα Βυζαντινά χρόνια περιλαμβάνει μόνο την σημερινή ανατολική Θράκη.

Στην εποχή του χαλκού (3000-1050 π.Χ.) μεταναστεύουν στην νοτιοανατολική Ευρώπη τον 12^ο αιώνα διάφοροι πληθυσμοί. Η μετανάστευση αυτή οδήγησε τον 11^ο αιώνα π.Χ. στην εγκατάσταση πληθυσμιακών ομάδων στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης.

Από το 1050-600 π.Χ. πληροφορίες για τους Θράκες από τον Ηρόδοτο, τον Θεόπομπο και τον Θουκυδίδη. Σύμφωνα με αυτές την εποχή αυτή στον Θρακικό χώρο ζούσαν διάφορα φύλλα συγγενικά των Ελλήνων, όπως Βίστωνες, Οδρύσες, Αγριάνες, Σαππαίοι, Ξάνθιοι, Κίκονες, Οδόμαντες, Δίοι, Τράλλιοι και άλλοι. Κάθε φυλή κατείχε μία συγκεκριμένη περιοχή. Γύρω από τη Ροδόπη και προς τον Στρυμόνα ζούσαν οι Αχριάνες, ενώ προς τον Έβρο οι Βησσοί.

Στην αρχαϊκή εποχή, δηλαδή από το 700 έως το 500 π.Χ. άρχισε ουσιαστικά ο εποικισμός της Θράκης. Οι πρώτες αποικίες δημιουργήθηκαν στις θρακικές παραλίες από τους Ίωνες, τους σταδιακά. Οι κυριότερες πόλεις αυτής της περιόδου ήταν η Αθηναίους και τους άλλους Ελλήνες. Ο εξελληνισμός των θρακικών φύλλων πραγματοποιήθηκε Αμφίπολη, τα Άβδηρα, η Μαρώνεια, η Μεσήμβρια, η Σηλυβρία, το Βυζάντιο και άλλες.

Η εγκατάσταση των αποίκων συνοδεύτηκε άλλοτε από συγκρούσεις με τους ντόπιους, όπως στα Άβδηρα, ή ύστερα από συμφωνία μαζί τους, όπως στη Μαρώνεια.

Στην κλασική εποχή η χερσαία έκταση της Θράκης αρχίζει να εξερευνείται με την εκστρατεία του Δαρείου του Α΄ που αρχικά πολεμά κατά των Σκυθών. Ο έλεγχος των πλουτοπαραγωγικών πηγών και η στρατηγική σημασία της περιοχής, οδήγησαν στην πρώτη εκστρατεία του Δαρείου (519-518 π.Χ.). Οι Πέρσες επέβαλαν την κυριαρχία τους στις ελληνικές και θρακικές φυλές αυτής της περιοχής. Στη διάρκεια των επόμενων εκστρατειών μετά το 492 π.Χ. και κατά τους Περσικούς πολέμους, οι Πέρσες χρησιμοποίησαν τους Θράκες κατά των Ελλήνων, αν και λέγεται ότι κάποιοι ανυπότακτοι Θράκες προκάλεσαν μεγάλες ζημιές στον περσικό στρατό.

Μετά τους περσικούς πολέμους και της κατοχής μεγάλου μέρους της Θράκης για 40 περίπου χρόνια από τους Πέρσες, ιδρύθηκε το βασίλειο των Οδρυσών το 470 π.Χ. Επεκτάθηκε από τα Άβδηρα έως τον Δούναβη και από τον Στρυμόνα έως το Βυζάντιο. Το κρατίδιο αυτό ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις με τις ελληνικές πόλεις και ευνόησε τον εξελληνισμό των υπηκόων τους. Την εποχή αυτή στη νότια Ελλάδα κατέληγαν πολλοί Θράκες ως δούλοι. Το παραπάνω είναι ένας ακόμη παράγοντας που συνέβαλε στον εξελληνισμό των Θρακών.

Ο εξελληνισμός της Θράκης ολοκληρώνεται όταν ο Φίλιππος ο Β΄ ύστερα από τη διάλυση του βασιλείου των Οδρυσών προσαρτά την περιοχή της Θράκης στο μακεδονικό κράτος. Ο εξελληνισμός των Θρακών προωθήθηκε ιδιαίτερα όταν στην κατακτημένη περιοχή εγκαταστάθηκαν Έλληνες από την Μακεδονία και το Νότο με το σύστημα του εποίκισμού.

Στην Αλεξανδρική περίοδο ο Μ. Αλέξανδρος διατηρούσε σχεδόν φιλικές σχέσεις με τα θρακικά φύλλα και ιδιαίτερα με αυτό των Αγριάνων που ενίσχυσε την εκστρατεία του με εκλεκτό στρατό.

Στην Ελληνιστική εποχή μετά το θάνατο του Μ. Αλεξάνδρου η Θράκη αποτέλεσε βασίλειο του Λυσίμαχου που επέκτεινε το κράτος από τον Δούναβη ως τη Θεσσαλία το 285 π.Χ. Μετά το θάνατο του Λυσίμαχου η περιοχή πέρασε διάφορες φάσεις έως την εισβολή των Κελτών. Οι Κέλτες δημιούργησαν ένα κράτος με το όνομα Τύλις και παρέμειναν εκεί 66 χρόνια οπότε και πέρασαν και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Άγκυρας.

Στα χρόνια της Ρωμαϊκής κυριαρχίας (146-330 μ.Χ.) ολοκληρωτική κατάληψη της Θράκης έχουμε μετά την ήττα στη μάχη της Πύνδας (168 π.Χ.). Την περίοδο αυτή στα αστικά κέντρα της περιοχής υπερτερούν οι ελληνικοί πληθυσμοί ενώ η ύπαιθρος και οι οροσειρές κατοικούνται από Θράκες. Στη περίοδο μέχρι το 378 μ.Χ. η Θράκη ευμήρησε. Αργότερα οι επιδρομές των Γότθων προκάλεσαν πολλές καταστροφές και έφτασαν μέχρι τη Θεσσαλονίκη και το Βόσπορο.

Κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδο, η διασπορά των θρακικών φύλων, λόγω της αποδημίας αλλά και της στρατεύσεώς τους στο ρωμαϊκό στρατό, οδήγησε στην ολοκληρωτική εξαφάνιση των θρακών και στην εθνολογική και στην πολιτισμική τους αφομοίωση. Αργότερα στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, πάμπολλες επιδρομές, μετακινήσεις και εγκαταστάσεις πληθυσμών άλλαξαν τη φυσιογνωμία της περιοχής.

Η πιο σημαντική περίοδος για τη Θράκη άρχισε το 330 μ.Χ. όταν με την επικράτηση του Μ.Κωνσταντίνου η εξουσία πέρασε σιγά σιγά στους Χριστιανούς. Πρωτεύουσα της αυτοκρατορίας έγινε η Κωνσταντινούπολη. Η ίδρυση της Κωνσταντινούπολης το 330 μ.Χ. αποτέλεσε σταθμό για την ιστορία της Θράκης. Σηματοδότησε την μεταφορά του κέντρου του ελληνισμού από την κεντρική και νότια Ελλάδα, στην περιοχή μεταξύ Θεσσαλονίκης και Κωνσταντινούπολης.

Στα 378 μ.Χ. με άδεια του αυτοκράτορα Ουάλη, Βησιγότθα και Οστρογότθοι εγκαταστάθηκαν στις περιοχές γύρω από το Δούναβη. Όταν αργότερα δυσαρεστήθηκαν από τους μετέπειτα βασιλείς αποστάτησαν και φεύγοντας κατέστρεψαν τη Θράκη. Από αυτήν την καταστροφή οι κάτοικοι των πόλεων και της υπαίθρου κατέφυγαν στα βούνα. Οι Θράκες και οι Έλληνες των πεδινών περιοχών που κατέφυγαν εκεί λόγω των επιδρομών, με την πάροδο των χρόνων εξελληνίσθηκαν ή εξσλαβίσθηκαν με την κάθοδο των Σλάβων στην ορεινή Ροδόπη και στις πηγές του Νέστου και του Στρυμόνα.

Στα χρόνια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας η Θράκη και η Ροδόπη ονομάστηκε Αχριδώ και αποτελεί αυτόνομο διοικητικό διαμέρισμα.

Ο πεδινός χώρος της Θράκης γίνεται το επίκεντρο πολλών και σημαντικών γεγονότων. Σλαβικά φύλλα με την ονομασία Σκλαβιανοί, Σκλαβηνοί ή Σλάβοι εγκαθίστανται στην περιοχή. Το 602 μ.Χ. δίνεται η ευκαιρία στους Σλάβους να ξεχυθούν σε ολόκληρη τη Θράκη και από κει στην Κεντρική Ελλάδα.

Λίγα χρόνια αργότερα (678 μ.Χ.) εμφανίζονται οι Βούλγαροι. Κατακλύζουν το θρακικό χώρο με αρχηγό τον Ασπαρούχ και αναμιγνύονται με σλαβικά φύλα από τα οποία πήραν τη θρησκεία και τη γλώσσα. Ο ελληνισμός υπερτερεί στην περιοχή αλλά οι Σλάβοι και οι Βούλγαροι αποτελούν προάγγελους καταστροφών. Η εγκατάστασή τους επρόκειτο να επηρεάσει τη βαλκανική ιστορία.

Κατά τον 8^ο αιώνα μ.Χ. οι Σμολένοι, χριστιανοί Σκλαβήνοι από τη Μακεδονία και εχθροί των Βουλγάρων εγκαθίστανται στη Ροδόπη και συγχωνεύονται με τους αρχαίους θράκες και τους Έλληνες και δημιουργούν Επισκοπή το 12^ο αιώνα. Σ' αυτό βοήθησε η κοινή τους θρησκεία που αποτελεί ισχυρό στοιχείο στην προσέγγιση των λαών.

Η γλώσσα επικοινωνίας των δύο πληθυσμών ήταν μάλλον η Βουλγαρική,αφού για τους Σμολένους ήταν κοντά στο γλωσσικό τους ιδίωμα ενώ για τους ντόπιους ήταν γνωστή από τις επαφές που είχαν με τους Βούλγαρους επιδρομείς.Ο πληθυσμός αυτής της περιοχής θα φτάσει στην εποχή μας με το όνομα Πομάκοι.

Το 10^ο αιώνα οι Βούλγαροι με αρχηγό τον Συμεών ξεκινούν επιδρομές στη Θράκη.Αντίπαλός τους από την πλευρά των Βυζαντινών ήταν ο Βασίλειος ο Β΄ ο οποίος θα ονομαστεί και Βουλγαροκτόνος.Ανάμεσα στα 1018 και 1186 μ.Χ. η Βουλγαρία θα παραμείνει Βυζαντινή επαρχία.

Το 1204 μ.Χ. η Κωνσταντινούπολη κατελήφθη από τους Σταυροφόρους της 4^{ης} Σταυροφορίας και η Θράκη αποτέλεσε τμήμα της λατινικής αυτοκρατορίας.Το ενιαίο κράτος διαλύεται και στη θέση του δημιουργούνται περίπου 15 μικρότερα,ελληνικά και λατινικά.

Οι Βούλγαροι τότε βρέθηκαν σε πλεονεκτικότερη θέση,επωφελήθηκαν από το κενό εξουσίας ώστε να επεκταθούν ανεμπόδιστα.Έτσι χωρίς αντίσταση,κατέλαβαν τις πόλεις Φιλιπούπολη, Ανδριανούπολη, Ξάνθη, Κομοτηνή και όλη τη Ροδόπη.

Μετά την ανακατάληψη της Πόλης το 1261 μ.Χ. από τον Μιχαήλ Η΄ τον Παλαιολόγο,ανακατέλαβαν τις παραπάνω πόλεις πλην της Ροδόπης.Έτσι η Ροδόπη και οι κάτοικοι της έμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα (πάνω από ενάμιση αιώνα) από βουλγαρική διοίκηση.Στο διάστημα αυτό οι Βούλγαροι προσπάθησαν να εκβουλαρίσουν τους κατοίκους της Ροδόπης.Όπως εικάζεται,αποτέλεσμα της μακρόχρονης αυτής κατοχής είναι η γλώσσα των κατοίκων της περιοχής.

Με την πάροδο του χρόνου η φυσιογνωμία της περιοχής πλέον αλλάζει.Οι πόλεις δεν είναι πλέον ελληνικές,εκτός από τις παράλιες πόλεις του Εύξεινου Πόντου και τη Φιλιπούπολη.Η πλειονότητα των κατοίκων της Θράκης είναι Σλαβοβούλγαροι,εκτός από τους θρακοέλληνες της Ροδόπης.

Το 1325 μ.Χ. ο Ανδρόνικος Γ΄ ο νεότερος αυτοκράτορας του Βυζαντίου δεν κατορθώνει να διώξει τους Βούλγαρους και αυτοί καταλαμβάνουν τη Φιλιπούπολη και τη Στενήμαχο.Από εδώ αρχίζει ο εκβουλαρισμός της περιοχής μια και οι Βούλγαροι παραμένουν τώρα στη Θράκη για 150 χρόνια.

Το 1348 μ.Χ. γίνεται η πρώτη εισβολή των Οθωμανών στη Θράκη.Η περιοχή της Ροδόπης περιέρχεται στην τουρκική κυριαρχία στην περίοδο 1365-1368 μ.Χ.Οι κάτοικοι της περιοχής υποδέχονται τους Τούρκους σαν ελευθερωτές ύστερα από τη σκληρή βουλγαρική κατάκτηση.Από αυτήν την περίοδο και μετά αρχίζει ο εξισλαμισμός των πληθυσμών της περιοχής.

Ο θρακικός πληθυσμός δέχτηκε σημαντικό πλήγμα το 1361 με την κατάληψη της Ανδριανούπολης που συνοδεύτηκε από επιδρομές, βιαιότητες, λεηλασίες των Τούρκων και καταστολή κάθε αντιστασιακής κίνησης.

Ιδιαίτερα μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης εντάθηκαν οι εξισλαμισμοί των χριστιανών στο θρακικό χώρο. Οι λόγοι που τους ανάγκαζαν να ασπαστούν τον ισλαμισμό, ήταν ο βίαιος καταναγκασμός και οι δυσβάσταχτες συνθήκες ζωής μετά την υπέρμετρη αύξηση των φόρων.

Οι Πομάκοι (Αγριάνες ή Αχριάνες) που κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή της Θράκης, ασπάστηκαν ομαδικά τον ισλαμισμό στα τέλη του 17^{ου} αιώνα. Εξακολουθούσαν ωστόσο να διατηρούν τα ήθη και τα έθιμά τους και να μιλούν τη γλώσσα τους, την πομακική.

Ο θρακικός χώρος του 18^{ου} αιώνα βρέθηκε σε κρίσιμη κατάσταση εξαιτίας των Ρωσοτουρκικών συγκρούσεων και της σταδιακής παρακμής της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο θρακικός πληθυσμός αρνούμενος να δεχθεί τις αυθαιρεσίες των Τούρκων αναπτύσσει έντονη αντιστασιακή δραστηριότητα ιδιαίτερα στην Φιλιππούπολη, Κομοτηνή κ.ά.

Αν και ενταγμένοι στην αυτοκρατορία οι Πομάκοι δεν αποκόπηκαν από τις ευρύτερες αλληλεπιδράσεις με τις γειτονικές περιοχές. Χαρακτηριστική είναι η αδυναμία τους να διαμορφώσουν εθνική συνείδηση και η γλώσσα τους να αποτελέσει εθνικό σύμβολο.

Το 19^ο αιώνα βασικός παράγοντας για τις εθνικές συγκρούσεις στο χώρο της Θράκης αποτέλεσε το εθνικό βουλγαρικό κίνημα που απέβλεπε στην ανεξάρτηση του βουλγαρικού πληθυσμού από το Πατριαρχείο και στην ίδρυση ανεξάρτητης Βουλγαρικής εκκλησίας. Στα άμεσα σχέδια των Βουλγάρων ήταν η διάδοση της βουλγαρικής γλώσσας στα σχολεία και στις εκκλησίες. Πράγματι λοιπόν, το 1870 ορίστηκε η αυτόνομη Βουλγαρική Εξαρχία με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Μετά την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας η βουλγαρική κυβέρνηση στράφηκε στη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Βουλγαρικού κράτους. Καλούσαν όλους τους μουσουλμάνους της Βουλγαρίας να συμμετάσχουν στον απελευθερωτικό αυτό αγώνα. Με ιδιαίτερο τρόπο τότε προσπάθησαν να πλησιάσουν και να προσεταιριστούν τον Πομακικό πληθυσμό και να του καλλιεργήσουν βουλγαρική συνείδηση, ωστόσο προσέκρουσαν στην αδιαφορία και στην εχθρότητα των Πομάκων.

Οι Πομάκοι αδυνατώντας να υπομείνουν τις βουλγαρικές βιαιοπραγίες αποφάσισαν να αντισταθούν και να διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους.

Με τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το 1878 ιδρύεται Βουλγαρική Ηγεμονία. Η περιοχή της Θράκης παραμένει έξω από τα σύνορα της Βουλγαρικής Ηγεμονίας εκτός από το τμήμα εκείνο όπου ζούσαν οι Πομάκοι και το οποίο χωρίστηκε στα δύο. Το ένα μέρος επρόκειτο να προσαρτηθεί στη Βουλγαρική Ηγεμονία και το άλλο να παραμείνει στην οθωμανική επικρατεία.

Ωστόσο και μετά τη Συνθήκη, οι Βούλγαροι συνέχισαν τις βιαιοπραγίες και έτσι οι Πομάκοι πήραν τα όπλα, απέκλεισαν όλες τις διόδους της Ροδόπης και απαίτησαν η περιοχή τους να μη συμπεριληφθεί στη Βουλγαρική Ηγεμονία.

Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου (1878), η Συνθήκη του Βερολίνου αναθεώρησε κάποιους όρους της προηγούμενης Συνθήκης και το αποτέλεσμα ήταν η ίδρυση μιας αυτόνομης Ηγεμονίας, στα νότια της Βουλγαρικής Ηγεμονίας, με το όνομα Ανατολική Ρωμυλία η οποία θα τελούσε υπό την άμεση εποπτεία του Σουλτάνου. Στόχος της συγκρότησης της Ανατολικής Ρωμυλίας ήταν η μελλοντική αφομοίωση των εκεί βουλγαρικών πληθυσμών από τους Έλληνες και μουσουλμάνους που υπερείχαν, με απώτερο στόχο την απομάκρυνση του Ρωσικού κινδύνου στην περιοχή. Τα σύνορα της Ανατολικής Ρωμυλίας εκτείνονταν από τη Μαύρη Θάλασσα, ακολουθούσαν τις παρυφές της Ροδόπης και κατευθύνονταν προς τη Βορειοδυτική Ροδόπη μέχρι τα σύνορα της Βουλγαρικής Ηγεμονίας. Από αυτήν την οριοθέτηση, τα πομακικά χωριά της Βορειοδυτικής Ροδόπης εντάσσονταν στην Ανατολική Ρωμυλία ενώ η κεντρική και ανατολική Ροδόπη παρέμενε υπό Οθωμανική διοίκηση.

Η αυτονομία της Ανατολικής Ρωμυλίας ξεκίνησε επίσημα τον Μάιο του 1879. Η επαναστατική όμως δράση των Πομάκων οδήγησε στην ίδρυση μιας αυτόνομης Δημοκρατίας από 21 χωριά της λεγόμενης Πομακικής Δημοκρατίας που διατηρήθηκε μέχρι το 1885 οπότε και προσαρτήθηκε η Ανατολική Ρωμυλία στη Βουλγαρία.

Η ευρύτερη περιοχή της Θράκης αυτό το διάστημα γνώρισε διαρκείς εδαφικές ανακατατάξεις και αλλεπάλληλες ξενικές κατοχές. Το Βουλγαρικό Κομιτάτο έθεσε ως στόχο τον εκβουλγαρισμό των κατοίκων, ανάμεσα τους και των Πομάκων, για να δημιουργήσει και πάλι τη "Μεγάλη Βουλγαρία".

Στην περίοδο των Βαλκανικών πολέμων και συγκεκριμένα στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο το 1912 δημιουργείται ένας συνασπισμός Βαλκανικών χωρών εναντίον της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος τερματίστηκε με τη Συνθήκη του Λονδίνου (Μάιος 1913). Η Συνθήκη προέβλεπε προσάρτηση του μεγαλύτερου μέρους της Θράκης στη Βουλγαρία.

Δεν πέρασε όμως μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι την κήρυξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου ο οποίος έληξε με τη Συνθήκη του Βουκουρεστίου (Ιούλιος 1913). Από αυτήν προέκυπτε ότι η Δυτική Θράκη παρέμενε στη Βουλγαρία συμπεριλαμβανομένου και του μεγαλύτερου μέρους του πομακικού πληθυσμού. Ωστόσο η τελική επιδίκαση της Δυτικής Θράκης στη Βουλγαρία πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1913 με τη Συνθήκη της Κωνσταντινούπολης. Η Συνθήκη αυτή επικύρωνε την προσάρτηση της Ανατολικής Θράκης και μιας περιοχής στα βορειοανατολικά της Δυτικής Θράκης στην Τουρκία.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι ανανέωσαν το κλίμα αναταραχής και αναρχίας στην περιοχή της Ροδόπης. Η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των Πομάκων υπήρξε δυσχερής. Οι Βούλγαροι από την πλευρά τους, στοχεύοντας στον εκβουλαρισμό των κατοίκων προέβησαν σε μία σειρά σκληρών κρατικών μέτρων. Βασικό μέλημα τους ήταν η μεταλαμπάδευση στους Πομάκους της βουλγαρικής εθνικής συνείδησης και του ορθόδοξου χριστιανικού δόγματος καθώς επίσης και η υιοθέτηση της βουλγαρικής γλώσσας, ιστορίας και παράδοσης.

Η περίοδος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου υπήρξε ιδιαίτερα κρίσιμη και ασταθής τόσο για την περιοχή της Ροδόπης όσο και για τον ευρύτερο θρακικό χώρο. Η Βουλγαρία συνέχισε την ίδια αμείλικτη στάση απέναντι στους Πομάκους. Οι καταπιέσεις αυτές που είχαν υποστεί οι Πομάκοι, προκάλεσαν την αντίδραση τους το Δεκέμβρη του 1918 οπότε και 8 Πομάκοι βουλευτές της βουλγαρικής βουλής ζήτησαν με υπόμνημα από τον Γάλλο στρατηγό Fr. D'Esperen την απαλλαγή τους από τις βουλγαρικές πιέσεις και την ένταξη της περιοχής τους στον ελληνικό χώρο.

Τα φιλικά αισθήματα των Πομάκων προς το ελληνικό κράτος εκδηλώθηκαν για άλλη μία φορά το 1923 όταν δέχονταν πιέσεις από τη βουλγαρική και τουρκική πλευρά για να συμπράξουν μαζί τους εναντίον της Ελλάδας.

Με τη Συνθήκη του Μειγύ τον Νοέμβριο του 1919 ανάμεσα στους συμμάχους της Αντάντ και τη Βουλγαρία δόθηκε τέλος στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο και η Βουλγαρία μεταβίβασε τα δικαιώματά της στο θρακικό χώρο στις συμμαχικές δυνάμεις. Η επικράτεια ονομάστηκε "Διασυμμαχική Θράκη" και επρόκειτο να μετατραπεί σε γαλλικό προτεκτοράτο. Ωστόσο η έγκαιρη και εύστοχη διεθνής πολιτική των Ελλήνων κατάφερε να την ενσωματώσει στο Ελληνικό κράτος στις 14 Μαΐου του 1920.

Αναφορικά με τον πομακικό πληθυσμό, η Συνθήκη του Μειγύ και η ειδική συνθήκη "περί Θράκης" τον Αύγουστο του 1920 μεταξύ των συμμαχικών δυνάμεων και της Ελλάδας όριζαν την μεταβίβαση της κυριαρχίας της Δυτικής Θράκης από τους συμμάχους στην Ελλάδα.

Εν τω μεταξύ τον Ιούλιο του 1920 υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών από τους συμμάχους και την Τουρκία. Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης η Ανατολική Θράκη ως τη γραμμή της Τσατάλτζας και των νησιών του βορειοανατολικού Αιγαίου με την προσθήκη της Ίμβρου και της Τενέδου περνούσε στα χέρια της ελληνικής διοίκησης.

Παράλληλα υπογράφηκε και η Συνθήκη "περί προστασίας των εθνικών μειονοτικών" μεταξύ Ελλάδας και συμμάχων. Μ' αυτήν την συνθήκη κατοχυρωνόταν η προστασία των εθνικών μειονοτήτων στο νέο ελληνικό κράτος.

Σημαντικός σταθμός στη ιστορία της θρακικής περιοχής ήταν η Συνδιάσκεψη της Λωζάνης το 1923 που κατέληξε και στην υπογραφή της ομώνυμης συνθήκης ανάμεσα στην ελληνική και την τουρκική πλευρά. Σύμφωνα με τους ειδικούς όρους της συνθήκης, η Τουρκία κατά παράβαση των ιστορικών και πληθυσμιακών κριτηρίων κέρδιζε την Ανατολική Θράκη όπως επίσης και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, τη Σμύρνη και την ενδοχώρα της. Καθόριζε λοιπόν ως ελληνοτουρκικό σύνορο στο θρακικό χώρο τον Έβρο ποταμό.

Παράλληλα με τον καθορισμό των εδαφικών ορίων διευθετήθηκε και η τύχη των μειονοτήτων στις δύο χώρες με βάση την αρχή της ανταλλαγής των πληθυσμών. Η συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών την υποχρεωτική ανταλλαγή των εγκατεστημένων στα τουρκικά εδάφη και κατόχων της τουρκικής υπηκοότητας ορθόδοξων χριστιανών με τους εγκατεστημένους στα ελληνικά εδάφη και κατόχους της ελληνικής υπηκοότητας μουσουλμάνους. Από την ανταλλαγή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου, καθώς και οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της Δυτικής Θράκης. Στον μειονοτικό αυτό πληθυσμό εντάχθηκαν και πολλοί πομάκοι αν και οι περισσότεροι παρέμειναν πίσω από τα ελληνοτουρκικά σύνορα, παρά τις συνεχείς προσπάθειές τους να ενταχθούν στο ελληνικό κράτος. Αυτοί οι πομάκοι λοιπόν, με βάση την θρησκευτική τους πίεση, απέκτησαν μία πολιτική θεσμική σχέση με το τουρκικό κράτος. Άλλωστε μητροπολιτικό κράτος του μειονοτικού πληθυσμού της Ελλάδας καθιερώθηκε η Τουρκία.

Μία ακόμη επίδραση της Συνθήκης της Λωζάνης στον πομακικό πληθυσμό είναι η εξής: αρκετές χιλιάδες πομάκων που κατοικούσαν στις περιοχές της Μακεδονίας αναγκάστηκαν να εγκαταστασθούν στην Τουρκία.

Στην περίοδο του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου ο πολιτικός ανταγωνισμός για τον έλεγχο και τη διοίκηση της Θράκης συνεχίστηκε και μετά τη Συνθήκη της Λωζάνης. Οι διαρκείς αντιπαραθέσεις μεταξύ της Ελλάδας, της Βουλγαρίας και της Τουρκίας, κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, είχαν ως αποτέλεσμα μία σημαντική υποβάθμιση της περιοχής της Ροδόπης.

Με την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Δυτική Θράκη πέρασε στα χέρια των Γερμανών και λίγες μέρες αργότερα βρέθηκε ξανά υπό βουλγαρική κατοχή. Μέχρι την απελευθέρωση της Δυτικής Θράκης στις 3 Σεπτεμβρίου 1944 από τον ΕΛΑΣ, οι Έλληνες και οι πομάκοι της εποχής έζησαν ξανά συνθήκες εξαθλίωσης από τους Βούλγαρους κατόχους τους. Τα βουλγαρικά στρατεύματα αποχώρησαν από τη Θράκη στις 28 Οκτωβρίου 1944, όταν υπογράφηκε η Συνθήκη μεταξύ Βουλγαρίας και Συμμάχων στη Μόσχα.

Κατά τη διάρκεια του Συνεδρίου Ειρήνης στο Παρίσι το 1946, οι πομάκοι επιχείρησαν την τελευταία προσπάθεια για την αυτονομία τους. Απέστηλαν υπόμνημα στο συνέδριο, με το οποίο ζητούσαν την ενσωμάτωση όλου του πομακικού πληθυσμού στην Ελλάδα ως λαού ισότιμου με τον ελληνικό. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή δεν απέδωσε.

Στις 10 Φεβρουαρίου 1947 το Συνέδριο του Παρισιού κατέληξε στην υπογραφή της ομώνυμης Συνθήκης μεταξύ νικητών και ηττημένων του Β' παγκοσμίου πολέμου. Το Συνέδριο είχε αποφασίσει να δοθεί στη Ελλάδα το ποσό των 150.000 δολαρίων, ως πολεμική αποζημίωση, για τις ζημίες που υπέστη το ελληνικό κράτος κατά την βουλγαρική και ιταλική κατοχή. Το ζήτημα της αναθεώρησης των ελληνοτουρκικών συνόρων είχε κλείσει οριστικά και τερματίστηκαν οι Βουλγαρικές διεκδικήσεις στην περιοχή της Δυτικής Θράκης.

Η Ελλάδα διατηρούσε το καθεστώς της επιτηρούμενης ζώνης στη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης επισήμως μέχρι το 1996. Αυτό είχε ως συνέπεια να διατηρηθεί ο κλειστός χαρακτήρας της περιοχής και η κοινωνικοοικονομική υποβάθμιση των Πομάκων.

1.2.Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης είναι η μόνη επίσημα αναγνωρισμένη μειονότητα στην Ελλάδα. Με τον όρο μειονότητα εννοούμε την φυλετική, γλωσσική, θρησκευτική διαφορετικότητα σε σχέση με την εθνότητα του κράτους. Σήμερα βέβαια ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούμε τον όρο μειονότητα είναι για να τονίσουμε την κατώτερη θέση που έχει στην κοινωνία και την περιορισμένη πρόσβαση στα αγαθά της.

Η μουσουλμανική μειονότητα δεν είναι ομοιογενής καθώς αποτελείται από τρεις διαφορετικούς ως προς τη γλώσσα και την καταγωγή πληθυσμούς. Τους Τουρκογενείς που μιλούν τουρκικά, τους Πομάκους που χρησιμοποιούν την διάλεκτο μιας σλαβογενούς γλώσσας και τους Τσιγγάνους που μιλούν ρομανί. Βασικός συνδετικός κρίκος των τριών είναι η ισλαμική θρησκεία. (Ηλιάδης, 2004)

Μία δυσκολία που συναντάμε πολλές φορές στη βιβλιογραφία είναι η ονομασία της μειονότητας. Η επιλογή του ονόματος της μειονότητας, που θα αποτελέσει και την ταυτότητα της, γίνεται κατά βάση με εθνικό ή θρησκευτικό κριτήριο και περιέχει ένα βαρύ ιδεολογικό φορτίο. Όσο παράδοξο και αν φαίνεται, την ίδια δυσκολία συναντάμε και για την ονομασία της πλειονότητας. Η συνήθης αναφορά στα μέλη της ως χριστιανοί προβάλλει τη θρησκεία ως βασικό προσδιοριστικό στοιχείο.

Η διαμάχη για την ονομασία της μειονότητας ξεκινάει τη δεκαετία του 1960. Έχει προηγηθεί μία σύντομη περίοδος ελληνοτουρκικής συνεργασίας, κατά την οποία, μετά από τουρκικές πιέσεις, η ελληνική πλευρά τον εθνικό προσδιορισμό της μειονότητας μετονομάζοντας το 1954 τα σχολεία από μουσουλμανικά σε τουρκικά. Η αναγνώριση αυτή δεν διήρκεσε για μεγάλο διάστημα. Από τη δεκαετία του 1960 η ελληνική πλευρά υποστηρίζει, με βάση τη Συνθήκη της Λωζάνης, τον θρησκευτικό χαρακτήρα της μειονότητας.

Τα τελευταία σαράντα χρόνια, τα μέλη της μειονότητας αυτοαναγνωρίζονται ως Τούρκοι, παραγκωνίζοντας τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των τριών ομάδων. Το γεγονός αυτό ενισχύει την τουρκική συνείδηση της μειονότητας. Τη συμπεριφορά αυτή μπορούμε να τη δικαιολογήσουμε εάν λάβουμε υπόψη μας ότι για την μειονότητα η Τουρκία δεν είναι τόσο πατρίδα, όσο ένα κράτος αναφοράς και προστασίας. (Akgonul, 1999)

Στην εργασία μας, προτιμήσαμε να χρησιμοποιήσουμε κυρίως τους ουδέτερους όρους "μειονότητα" και "πλειονότητα". Δεν υιοθετούμε τον ορισμό "τουρκική", που διεκδικεί η μειονοτική ηγεσία, γιατί με αυτόν τον τρόπο ισοπεδώνεται η εσωτερική διαφοροποίηση της μειονότητας. Επειδή ακριβώς όμως αυτή η σύνθεση της μειονότητας υπάρχει, χρησιμοποιούμε όπου χρειάζεται τους εθνοτικούς προσδιορισμούς "Τούρκοι", "Πομάκοι" και "Τσιγγάνοι".

1.3. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με τα άρθρα 40 και 41 της Συνθήκης της Λωζάνης (1923), η Ελλάδα και η Τουρκία είναι υποχρεωμένες να εξασφαλίσουν τη διδασκαλία της θρησκευτικής και της μητρικής γλώσσας στα παιδιά της μειονότητας. Χρειάζεται όμως να εξετάσουμε ποια θεωρείται και ποια είναι πραγματικά η μητρική γλώσσα της μειονότητας.

Περίπου τα 2/3 της μειονότητας έχουν ως μητρική τους γλώσσα την τουρκική, οι υπόλοιποι την πομακική ενώ λιγότεροι από το 1/2 έχουν ως μητρική τη ρομανί. (Μαυρομάτης, 2005) Ειδικότερα, οι Τουρκογενείς χρησιμοποιούν στην καθημερινότητά τους την τουρκική γλώσσα. Επίσης, οι 25.000 μουσουλμάνοι Τσιγγάνοι στη Θράκη εμφανίζονται ως τουρκόφωνοι. Η σημαντική αυτή αλλαγή στη γλωσσική συμπεριφορά των Τσιγγάνων υπέρ της τουρκικής και εις βάρος της ρομανί οφείλεται στη στάση των Τουρκογενών απέναντι στους Τσιγγάνους, που από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 άρχισε να μεταβάλλεται υπέρ τους, με αποτέλεσμα την προσέγγιση των δύο εθνοτικών ομάδων. (Ζεγκίνης, 1994) Σε σχετική έρευνα οι κάτοικοι σε οικισμό της Κομοτηνής αυτοαποκαλούνται "Τούρκοι". Αυτό συμβαίνει για να αποτινάξουν το στίγμα του Τσιγγάνου και κατ'επέκταση η κίνηση αυτή σημαίνει την, έστω και συμβολικά, κοινωνική τους άνοδο. (Μαυρομάτης, 2005) Το πρώτο βήμα επομένως για την αποδοχή τους από την ομάδα των τουρκόφωνων είναι η εγκατάλειψη της ρομανί και η υιοθέτηση της τουρκικής ως μητρική γλώσσα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των Πομάκων. Η μητρική τους γλώσσα, η γλώσσα που χρησιμοποιούν στο σπίτι τους είναι η πομακική, που αποτελεί και το κύριο στοιχείο της διαφορετικότητάς τους. Η πομακική είναι γλώσσα προφορικής παράδοσης. Θεωρείται σλαβική με στοιχεία στο λεξιλόγιο της τόσο ελληνικά όσο και τουρκικά. Σύμφωνα με κάποιους γλωσσολόγους τα πομακικά ανήκουν στις ανατολικές διαλέκτους της βουλγαρικής γλώσσας. Η πομακική είναι μία γλώσσα που σίγα σίγα εγκαταλείπεται από μία μερίδα Πομάκων στο νομό Ροδόπης και ολόενα και περισσότεροι υιοθετούν την τουρκική. Μπορούμε να πούμε ότι οι Πομάκοι χρησιμοποιούν ουσιαστικά τρεις γλώσσες. Την πομακική, που θεωρείται η μητρική τους γλώσσα, την τουρκική που τη χρησιμοποιούν στο σχολείο και στις καθημερινές τους επαφές με άλλα μέλη της μειονότητας και τέλος, την ελληνική γλώσσα που τη χρησιμοποιούν στο σχολείο και στην επικοινωνία τους με την πλειονότητα. Γι'αυτό όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω οι Πομάκοι συναντούν μεγάλη δυσκολία στην σχολική τους πορεία σε σχέση με τις άλλες δύο ομάδες της μειονότητας.

Η επίσημη καθιέρωση της τουρκικής γλώσσας ως μητρική για όλη τη μειονότητα υλοποιείται με το Μορφωτικό Πρωτόκολλο του 1968. Σύμφωνα με αυτό το πρωτόκολλο όμως φαίνεται ότι καταδικάστηκαν εκπαιδευτικά οι Πομάκοι και οι Τσιγγάνοι. Αυτό συμβαίνει γιατί με την είσοδο τους στην εκπαίδευση και έχοντας διαφορετικές μητρικές γλώσσες, έρχονται αντιμέτωποι με δύο αλλές ξένες, τη τουρκική και την ελληνική γλώσσα. Συχνά προβάλλεται το αίτημα των Πομάκων για διδασκαλία της μητρικής τους γλώσσας στα σχολεία. Κάτι τέτοιο όμως αποφεύγεται από τον κύκλο των μειονοτικών καθώς θεωρούν ότι με αυτόν τον τρόπο θα επέλθει η διάσπαση της μειονότητας.

1.4.ΤΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΩΝ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ Ο ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Ο πληθυσμός της μειονότητας ποικίλει ανάλογα με τα πολιτικά συμφέροντα της κάθε χώρας.Κάθε αύξηση ή μείωση όμως του πληθυσμού της μειονότητας υπόκειται σε αντιφατικές ερμηνείες.Για παράδειγμα αν η ελληνική πλευρά έχει συμφέρον να συρρικνώσει το μέγεθος της,επισκιάζοντας με αυτό τον τρόπο τα προβλήματα της και τη δύναμη της μπορεί να κατηγορηθεί ότι εμποδίζει την ανάπτυξη της μειονότητας.Αντίθετα αν η τουρκική πλευρά θελήσει να διογκώσει το μέγεθος του μειονοτικού πληθυσμού ενισχύει με αυτόν τον τρόπο τη δύναμη της.Σύμφωνα όμως με αυτήν την άποψη ακυρώνεται το επιχείρημα ότι η μειονότητα ζει στο περιθώριο και οδηγείται σε μαρασμό.

Σύμφωνα με κάποιες μελέτες το συνολικό μέγεθος του μειονοτικού πληθυσμού παραμένει σταθερό κοντά στα 100.000 άτομα.Στην απογραφή του 1951 η μειονότητα αριθμούσε 105.092 μέλη.Αποτελούσε δηλαδή περίπου το 1/3 του συνολικού πληθυσμού της Θράκης ο οποίος ανερχόταν στα 336.954 άτομα.Για τη δεκαετία του 1990 φαίνεται να υπάρχουν περίπου 88.000-89.000 μουσουλμάνοι στη Θράκη.Σήμερα ο αριθμός της μειονότητας κυμαίνεται στα 80.000 μέλη, με τάση μείωσης.Διάφοροι ερευνητές ανεβάζουν τον αριθμό στα 112.000 άτομα,αν και δεν φαίνεται να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.Αντίθετα με τα ελληνικά δημοσιεύματα που προσπαθούν να υπολογίσουν την κατανομή των επιμέρους ομάδων της μειονότητας,οι τουρκικές πηγές παρουσιάζουν μόνο το συνολικό αριθμό της μένοντας στην άποψη ότι η μειονότητα είναι αμιγώς τουρκική.(Ασημακοπούλου,1998)

Σχετικά με την γεωγραφική κατανομή του μειονοτικού πληθυσμού,ο κύριος όγκος της εντοπίζεται στους νομούς Ροδόπης και Ξάνθης ενώ ένα μικρό μέρος της κατοικεί στο νομό Έβρου.Σύμφωνα με την απογραφή του 1951 στο νομό Ροδόπης κατοικούσε το 56% του μειονοτικού πληθυσμού.Σχεδόν το μισό του πληθυσμού της Ξάνθης είναι μουσουλμάνοι και ένα 4% της μειονότητας κατοικεί στο νομό Έβρου.Σε παρόμοια ποσοστά φαίνεται να κυμαίνεται και η δεκαετία του 1990.Για την πιο πρόσφατη περίοδο τα ποσοστά είναι 55%,43% και 5,5% αντίστοιχα.Στο νομό της Ξάνθης το μεγαλύτερο μέρος του μειονοτικού πληθυσμού είναι Πομάκοι,στη Ροδόπη Τούρκοι και τέλος στο νομό Έβρου συγκεντρώνονται Τσιγγάνοι.

Η γεωγραφική κατανομή του μειονοτικού πληθυσμού έχει άμεση συνάρτηση με την οικονομική του κατάσταση.Σύμφωνα με έρευνες ο αγροτικός τομέας αποτελεί τον βασικό τομέα απασχόλησης της μειονότητας.

Ωστόσο,τη δεκαετία του 1980 παρατηρείται μία τάση αστικοποίησης .Ο λόγος που οδηγεί τη μειονότητα σε αυτήν την εσωτερική μετανάστευση είναι η οικονομική στενότητα.Αυτή η κίνηση είχε ως αποτέλεσμα την βιομηχανική ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.Αρχικά ξεκίνησε ως προσωρινή μετανάστευση και στη συνέχεια έγινε μόνιμη.Τα μειονοτικά μέλη εργάζονται κάτω από συνθήκες εκμετάλλευσης πολλές φορές καθώς ο μισθός τους είναι αρκετά χαμηλός και δεν είναι ασφαλισμένοι.

Στο νομό της Κομοτηνής υπάρχουν έμποροι και τεχνίτες παραδοσιακών επαγγελμάτων.Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι σημαντικό μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων στην αγορά της Κομοτηνής βρίσκεται στα χέρια της μειονότητας.Στο νομό Ξάνθης ένα μεγάλο ποσοστό της μειονότητας δραστηριοποιείται στις οικοδομές.Επαγγέλματα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης δύσκολα θα συναντήσει κανείς.Στο συμπέρασμα το οποίο μας οδηγεί ο περιορισμένος αριθμός των μορφωμένων στη κοινωνία της μειονότητας είναι ότι το σύστημα εκπαίδευσης τους χρειάζεται να επανεξεταστεί.(Ασκούνη,2006)

Κεφάλαιο 2

2.1.ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η πρώτη ρύθμιση που αναφέρεται σε μουσουλμανικά ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Ελλάδα έγινε το 1913 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.(6/29.11.1913-N.4213/13)Δεν αφορούσε τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτικής Θράκης καθώς ο όρος υιοθετήθηκε με τη Συνθήκη της Λωζάνης (1923).Το 1920 λειτούργησαν στη Θράκη 86 μουσουλμανικά ιεροσπουδαστήρια (μεντρεσέδες)που φοιτούσαν μουσουλμάνοι και τα οποία είχαν τον ιδιωτικό χαρακτήρα της μειονοτικής εκπαίδευσης που διατηρεί και σήμερα.Η εκπαίδευση των μουσουλμάνων συνδέεται άμεσα με τον θρησκευτικό έλεγχο.Όπως αναφέρει ο Παναγιωτίδης «ο θεσμός της εκπαίδευσης δεν αποτελούσε αυτόνομη λειτουργία αλλά τελούσε υπό την εξάρτηση και την κηδεμονία του θρησκευτικού ιδεολογικού μηχανισμού.»(Στο:Παναγιωτίδης,1995,σ.92)Οι μαθητές διδάσκονταν την ισλαμική θρησκεία μέσα από το Κοράνι,από θρησκευτικούς λειτουργούς.

Θεμέλιο του νομικού πλαισίου που διέπει τη μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης είναι η Συνθήκη της Λωζάνης(1923). Με τη συνθήκη αυτή ρυθμίστηκαν τα δικαιώματα και η προστασία των μη μουσουλμανικών μειονοτήτων στην Τουρκία και αντίστοιχα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα.Συγκεκριμένα με το άρθρο 40 σε συνδυασμό με το άρθρο 45 της Συνθήκης της Λωζάνης ορίζεται ότι οι Έλληνες πολίτες που ανήκουν στη μειονότητα θα απολαμβάνουν νομικά και πραγματικά της αυτής προστασίας και των αυτών εγγυήσεων που απολαμβάνουν και οι λοιποί Έλληνες πολίτες.Θα έχουν ειδικά ίσο δικαίωμα να συνιστούν,να διευθύνουν και να εποπτεύουν με δικές τους δαπάνες κάθε είδους φιλανθρωπικά,θρησκευτικά ή κοινωφελή ιδρύματα,σχολεία και λοιπά εκπαιδευτήρια με το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ελεύθερα σ'αυτά τη γλώσσα τους και να τελούν ελεύθερα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα.(Παναγιωτίδης,1996)

Μειονοτικά σχολεία στη Θράκη σύμφωνα με το καθεστώς της Συνθήκης της Λωζάνης λειτούργησαν από τη δεκαετία του 1930.Η συνθήκη αυτή μπορεί να κατοχυρώνει τα εκπαιδευτικά δικαιώματα της μειονότητας ωστόσο δεν προδιαγράφει τους όρους εφαρμογής της.Η υλοποίηση της εκπαίδευσης της μειονότητας κατοχυρώθηκε μέσα από πλήθος νομικών ρυθμίσεων που καθορίστηκαν από τις εκάστοτε κοινωνικές,οικονομικές και πολιτικές συγκυρίες.Έτσι λοιπόν μπορεί να φαίνεται ότι για τη μειονοτική εκπαίδευση γίνεται λόγος κατά τη δεκαετία του 1920 η οργάνωσή της όμως με συγκεκριμένο σύστημα και δομή είναι αρκετά μεταγενέστερη.

Στις 20 Απριλίου του 1951 υπογράφεται Μορφωτική Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας πενταετούς διάρκειας. Το κείμενο αυτό αναφέρεται σε θέματα μορφωτικής συνεργασίας των δύο χωρών και δεν ασχολείται άμεσα με τα μειονοτικά εκπαιδευτικά ζητήματα. Συνέβαλε όμως θετικά σε κάποιες σημαντικές εξελίξεις. Με τη συμφωνία αυτή τα συμβαλλόμενα μέρη ανέλαβαν τη δέσμευση να εξασφαλίσουν στα πανεπιστήμια ή στα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας τους έδρα μαθημάτων για τη γλώσσα, την ιστορία και τη φιλοσοφία της άλλης χώρας. (άρθρο 1). Επίσης το καθένα από τα δύο κράτη μπορούσε να ιδρύσει στο έδαφος του άλλου, μορφωτικά ιδρύματα. (άρθρο 2) Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειώσουμε ότι με βάση το νομοθετικό διάταγμα 2203-15/08/1952 ιδρύεται στην Κομοτηνή το πρώτο σχολείο δευτεροβάθμιας μειονοτικής εκπαίδευσης. Ήταν εξατάξιο, με καθεστώς ιδιωτικού Γυμνασίου και ονομαζόταν "Τζελάλ Μπαγιάρ" από το όνομα του τότε προέδρου της τουρκικής δημοκρατίας. Η πρώτη τάξη του άρχισε να λειτουργεί το 1953-1954 με μουσουλμάνους μαθητές.

Επιπλέον, η μορφωτική αυτή συμφωνία δεσμευόταν να παρέχουν η μία χώρα στην άλλη βοήθεια ώστε να εξασφαλίζεται με την ελεύθερη διακίνηση βιβλίων, περιοδικών καλύτερη μόρφωση. (άρθρο 12) Ακόμη οι δύο χώρες έπρεπε σύμφωνα με τη νομοθεσία τους να ελέγχουν τα σχολικά βιβλία ώστε να μην περιέχονται ανακρίβειες. (άρθρο 14)

Για την εφαρμογή της συμφωνίας συγκροτήθηκε μεικτή επιτροπή αποτελούμενη από τέσσερα μέλη, δύο Έλληνες και δύο Τούρκους. (άρθρο 15) Η συνεδρίαση της επιτροπής οριζόταν να γίνει, κάθε φορά που κρινόταν αναγκαίο, στην Ελλάδα και στη Τουρκία εναλλάξ. Σε αυτήν λάμβανε μέρος και ένα ακόμη μέλος που διοριζόταν από την κυβέρνηση της χώρας στην οποία γινόταν η συνεδρίαση. (άρθρο 17) (Παναγιωτίδης, 1996)

Τα πνεύματα ανάμεσα στην Ελλάδα και στη Τουρκία οξύνονται μετά από τα βίαια γεγονότα που διαδραματίζονται σε βάρος της ελληνικής μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη το Σεπτέμβριο του 1955 και τους διωγμούς που ακολούθησαν. Οι δάσκαλοι της μειονοτικής εκπαίδευσης έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη των ελληνοτουρκικών συγκρούσεων σε εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι περισσότεροι από τους εκπαιδευτικούς τόσο από τη πλευρά των ελληνικών αρχών όσο και από τη πλευρά των τουρκικών αρχών αντιμετωπίστηκαν όχι ως εκπαιδευτικοί αλλά ως μέσο πολιτικών επιδιώξεων. Οι απόφοιτοι των τουρκικών διδασκαλειών εμφανίζονται ως φορείς των τουρκικών εθνικιστικών ιδεολογιών. Ιδεολογίες τις οποίες επεδίωκαν μέσα από την εκπαιδευτική τους δράση να προωθήσουν στη μειονότητα. Οι τουρκικές αρχές ωστόσο ενίσχυαν οικονομικά όσους δασκάλους προωθούσαν την τουρκική αντίληψη. Η ελληνική πλευρά είτε από αδράνεια, είτε συνειδητά είχε παραχωρήσει στην Τουρκία το δικαίωμα εκπαίδευσης των μειονοτικών δασκάλων αλλά και τον έλεγχο της μειονοτικής ταυτότητας. Με την αλλαγή

της ελληνικής πολιτικής γίνονται προσπάθειες να μειωθεί αυτή η τουρκική επιρροή. Τα μέτρα τα οποία πάρθηκαν ήταν πολλά. Αρχικά προσπάθησαν να ελέγξουν αυτήν την επιρροή των δασκάλων είτε θέτοντας εμπόδια στη διαδικασία πρόσληψης και ανανέωσης των συμβάσεων τους είτε με διωγμούς. Πολλοί δάσκαλοι τότε απολύθηκαν και διώχθηκαν. Είναι ολοφάνερο ότι οι δάσκαλοι αυτοί αντιμετώπιστηκαν από την ελληνική αρχή ως μία εθνική απειλή. (Ηλιάδης, 2004)

Μετά από αυτά τα γεγονότα οι δύο κυβερνήσεις του 1968 θέλησαν να εξομαλύνουν τα μειονοτικά προβλήματα. Έτσι στις 22 φεβρουαρίου του 1968 οι Υπουργοί Εξωτερικών Ελλάδας και Τουρκίας συμφώνησαν με αντιπρόσωπο η κάθε χώρα ένα άτομο, το οποίο θα αναλάμβανε να εξετάσει τα φλέγοντα ζητήματα στις σχέσεις των δύο κρατών και ειδικότερα τα μειονοτικά θέματα, με σκοπό να υποβάλουν προτάσεις στις κυβερνήσεις τους για τα μέτρα που έπρεπε να ληφθούν. (άρθρο 1 Έκθεσης Βιέννης)

Υπογραμμίστηκε η αναγκαιότητα σύγκλισης μεικτής επιτροπής όπως προβλεπόταν από τη Μορφωτική Συμφωνία το 1951 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. (άρθρο 5) Συμφώνησαν ότι η χρήση της μειονοτικής γλώσσας στα μειονοτικά σχολεία θα πρέπει να γίνεται χωρίς περιορισμούς και να έχει ίση αντιμετώπιση με την επίσημη γλώσσα της χώρας. (άρθρο 6) Οι αντιπρόσωποι διαπίστωσαν σοβαρές ελλείψεις στα μειονοτικά σχολικά βιβλία και πρότειναν να αποτελέσει "αντικείμενο των εργασιών της μεικτής μορφωτικής επιτροπής ο μόνιμος διακανονισμός του προβλήματος" (άρθρο 8)

Τέλος, οι αντιπρόσωποι συμφώνησαν να απαγορευθεί στα μειονοτικά σχολεία η χρήση επιγραφών και η οργάνωση εκδηλώσεων που θα μπορούσαν να προσβάλλουν "τη θρησκευτική ή εθνικιστική συνείδηση του ελληνικού και του τουρκικού λαού" (άρθρο 10)

Η τελευταία επίσημη προσπάθεια να λυθούν τα εκπαιδευτικά προβλήματα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας γίνεται με το **Μορφωτικό Πρωτόκολλο του 1968**. Στις δύο συσκέψεις η μικτή επιτροπή των δύο χωρών υιοθέτησε όλες τις συστάσεις της Έκθεσης της Βιέννης και συνέταξε πρωτόκολλο για την υλοποίησή τους. Αποφασίστηκε ότι τα μαθήματα της Ιστορίας, Γεωγραφίας, Πατριδογνωσίας και Ελληνικής Γλώσσας θα διδάσκονταν στην ελληνική. Επομένως η τελευταία επίσημη προσπάθεια να λυθούν τα εκπαιδευτικά και όλα τα υπόλοιπα στην τουρκική γλώσσα. Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι: «α) Τα μέχρι σήμερα εις την επίσημον γλώσσαν διδασκόμενα μαθήματα θα διδάσκονται και εν τω μέλλοντι εις την αυτήν γλώσσαν β) Η διδασκαλία πάντων των άλλων μαθημάτων θα γίνεται εις την μειονοτικήν γλώσσαν άνευ εξαιρέσεως.» (Στο: Μπαλτσιώτης, Γσιτσελίκης, 2001, σ. 115)

Η σημαντικότητα αυτού του πρωτοκόλλου ήταν ιδιαίτερα μεγάλη καθώς αναφέρεται στην αρχή του σεβασμού της θρησκευτικής, φυλετικής ή εθνικής συνείδησης του ελληνικού και του τουρκικού λαού γι' αυτό το λόγο συνιστά στους δασκάλους να μην προβούν σε παρατηρήσεις που θα μπορούσαν να ταπεινώσουν τους μαθητές λόγω της διαφορετικότητας του

Κεφάλαιο 3

3.1.Η ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η μειονοτική εκπαίδευση,ως οργανωμένο δίκτυο σχολείων,καλύπτει τις ανάγκες της μειονότητας στο επίπεδο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.Παρόλο που τυπικά η πρόσβαση στα ελληνόγλωσσα δημόσια σχολεία είναι ανοιχτή,μέχρι πρόσφατα τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία απορροφούσαν το σύνολο των μαθητών από τη μειονότητα.Τα τελευταία χρόνια αρχίζει να φαίνεται ένα βαθμιαίο "άνοιγμα" προς τα ελληνόγλωσσα σχολεία.

Ο μαζικός χαρακτήρας της μειονοτικής εκπαίδευσης εκφράζει μία συνειδητή επιλογή των μελών της μειονότητας,η οποία έχει σαφές ιδεολογικό περιεχόμενο.Το μειονοτικό σχολείο έχει μεγάλη σημασία,τόσο συμβολική όσο και θεσμική,αφού αποτυπώνει το ιδιαίτερο καθεστώς που διέπει τη θέση της μειονότητας στην ελληνική κοινωνία.

Τα κεφάλαια που ακολουθούν εστιάζουν στις ιδιαιτερότητες των μειονοτικών σχολείων που αποτελούν τον εκπαιδευτικό κορμό και παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του μαθητικού πληθυσμού και της φοίτησης.

3.2.1.ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετάσουμε την σημερινή πραγματικότητα που επικρατεί στη μειονοτική εκπαίδευση ξεκινώντας από τη πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα από τη προσχολική αγωγή. Παρά τον μη υποχρεωτικό χαρακτήρα του νηπιαγωγείου η εκπαιδευτική του σημασία στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι πολύ μεγάλη. Πέρα από το εκπαιδευτικό του έργο, αναγνωρίζεται από παιδαγωγούς και ψυχολόγους ότι αποτελεί τη βάση την για την κοινωνικοποίηση του παιδιού. Η προσχολική αγωγή των παιδιών της μειονότητας μέχρι πρόσφατα ήταν ανύπαρκτη. Τα κενά που υπήρχαν στο θεσμικό πλαίσιο εμπόδιζαν σε μεγάλο βαθμό την λειτουργία νηπιαγωγείων για τα μειονοτικά παιδιά. Η κατάσταση αρχίζει να αλλάζει στο τέλος της δεκαετίας του 1990 όπου παρατηρείται αύξηση του αριθμού των μειονοτικών παιδιών που φοιτούν στο νηπιαγωγείο. Το 1998 στη Θράκη λειτουργούν λιγότερα από δέκα νηπιαγωγεία με αμιγώς μειονοτικό πληθυσμό. Ο αριθμός των παιδιών ανέρχεται σε λιγότερα από εκατό παιδιά.

Θα μας βοηθούσε πολύ να κατανοήσουμε τους λόγους που άργησαν να λειτουργήσουν τα μειονοτικά νηπιαγωγεία εάν εξετάσουμε το θεσμό της προσχολικής αγωγής στην Ελλάδα. Παρόλο που η πρώτη εμφάνιση νηπιαγωγείων σημειώνεται τον 19^ο αιώνα, η σημαντικότητα της προσχολικής εκπαίδευσης είναι σχετικά πρόσφατη στην ελληνική κοινωνία. Η ανάγκη για τη δημιουργία ειδικών θεσμών για τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών σχετίζεται άμεσα με την είσοδο της γυναίκας στον τομέα εργασίας. Μέχρι το 1950 στην Ελλάδα η δομή της οικογένειας ήταν με τέτοιο τρόπο ώστε όλη η φροντίδα για την ανάπτυξη του παιδιού, από πολύ μικρή ηλικία αφορούσε τη μητέρα. Όταν όμως το 1960 παρουσιάστηκε το φαινόμενο της μετανάστευσης αλλά και η τάση να καταφεύγουν όλοι στα μεγάλα αστικά κέντρα η δομή της οικογένειας άλλαξε καθώς η γυναίκα αρχίζει πλέον να εργάζεται. Με αυτά τα δεδομένα λοιπόν η ανάγκη για τη δημιουργία νηπιαγωγείων για τη φροντίδα και την εκπαίδευση των παιδιών είναι συνεχώς μεγαλύτερη. (Ζαμπέτα, 1998)

Η καθυστερημένη δημιουργία νηπιαγωγείων στην Ελλάδα εξηγεί σε ένα βαθμό και την καθυστερημένη ανάπτυξη αντίστοιχων μειονοτικών. Η εκπαιδευτική πολιτική του ελληνικού κράτους από την άλλη πλευρά, μέχρι το 1990 στόχευε στη στασιμότητα και όχι στην ανάπτυξη της εκπαίδευσης της μειονότητας. Χαρακτηριστικό είναι το αίτημα της μειονότητας σε ένα πολιτικό κείμενο του 1987 όπου διατυπώνεται η ανάγκη για την «ίδρυση ειδικών νηπιαγωγείων για τα παιδιά της μειονότητας στα οποία η εκπαίδευση θα γίνεται από εκπαιδευτικούς-παιδαγωγούς της μειονότητας και του Δημόσιου, με τέτοιο ωράριο και πρόγραμμα διδασκαλίας όπως ακριβώς στη πρωτοβάθμια

εκπαίδευση,στα δημοτικά μειονοτικά σχολεία.Λαμβανομένων υπόψη πάντοτε τη θρησκεία,των ηθών και εθίμων της μειονότητας,και σύμφωνα βέβαια,με τις διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάνης και της Μορφωτικής Συμφωνίας των δύο κρατών του έτους 1951»(www.paratiritis-news.gr)

Το 1990 στις πόλεις και στις περιοχές που συνυπάρχει η μειονότητα με την πλειονότητα λειτουργούν νηπιαγωγεία,ενώ δεν υπάρχουν καθόλου στις κοινότητες των ορεινών περιοχών της Ξάνθης και της Ροδόπης.Την ίδια περίοδο οι ελληνικές αρχές κάνουν λόγο για ίδρυση νηπιαγωγείων σε αμιγώς μειονοτικές περιοχές.Η διαδικασία ίδρυσης ενός νηπιαγωγείου έχει ως εξής:οι γονείς υποβάλουν μία αίτηση ότι επιθυμούν στη συνοικία ή στο χωριό τους να ιδρυθεί ένα νηπιαγωγείο και επιπλέον μία δήλωση ότι όταν λειτουργήσει τα παιδιά τους θα φοιτήσουν σίγουρα σε αυτά.(Παναγιωτίδης,1996)

Η πολιτική αυτή στρατηγική των ελληνικών αρχών έχει ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εκπαίδευσης για τα παιδιά της μειονότητας και την ενίσχυση της ελληνομάθειας των μικρών μαθητών.Με τη λογική αυτής της πολιτικής η μόνη επιλογή για τα μειονοτικά παιδιά είναι το ελληνόγλωσσο νηπιαγωγείο.Δεν διαπραγματεύεται καθόλου το ενδεχόμενο ίδρυσης ενός δίγλωσσου νηπιαγωγείου.

Έτσι λοιπόν,τα πρώτα νηπιαγωγεία σε αμιγώς μειονοτικούς οικισμούς λειτούργησαν σε ορεινές περιοχές του νομού Έβρου(1987 στην Αγριάνη και το 1990 στη Σιδηρώ).Το 1994 λειτουργούσαν τρία νηπιαγωγεία στο νομό Ξάνθης.Το πρώτο σε έναν οικισμό Τσιγγάνων,το δεύτερο σε ένα πομακόφωνο χωριό στη Σμίνθη και το τρίτο σε χωριό της περιοχής Γιακά.Στη Ροδόπη το πρώτο νηπιαγωγείο λειτούργησε το 1996 στον Τσιγγάνικο οικισμό του Ηφαίστου.Παρατηρείται ότι η ίδρυση αμιγώς μειονοτικών νηπιαγωγείων άρχισε από περιοχές που ήταν λιγότερο εμπλεκόμενες στις πολιτικές συγκρούσεις.(Πλεξουσάκη,1999)

Το 2002-2003 λειτουργούν 22 νηπιαγωγεία στη Θράκη.Με βάση τον πίνακα που ακολουθεί προκύπτει ότι ο μεγαλύτερος όγκος της μειονότητας όγκος της μειονότητας εμφανίζεται στο νομό Ξάνθης.

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/σεων Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ν.Ξάνθης,Ροδόπης,Έβρου(Στο:Ασκούνη,2006,σ.183)

Σύνολο νηπιαγωγείων με αμιγώς μειονοτικούς μαθητές ανά νομό			
	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΕΒΡΟΥ
Νηπιαγωγεία	14	3	5

Μία ιδιαιτερότητα που συναντάμε στην προσχολική αγωγή είναι το θέμα της επιλογής. Για παράδειγμα στο δημοτικό ή το γυμνάσιο οι μειονοτικοί μαθητές εκείνο που πρέπει να επιλέξουν είναι εάν θα φοιτήσουν σε ελληνικό δημόσιο ή μειονοτικό σχολείο αφού η εκπαίδευση, αν και θεωρητικά όπως θα δούμε παρακάτω, είναι υποχρεωτική. Στο νηπιαγωγείο η επιλογή αφορά εάν θα πάει το παιδί να φοιτήσει ή όχι. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχουν δίγλωσσα νηπιαγωγεία και συνεπώς το θέμα της φοίτησης στο νηπιαγωγείο εξαρτάται από τον παραδοσιακό ή σύγχρονο χαρακτήρα των γονιών.

Οι μειονοτικοί μαθητές επομένως έχουν τη δυνατότητα να φοιτήσουν σε αμυγή νηπιαγωγεία, όσα δηλαδή έχουν αποκλειστικά και μόνο μαθητές της μειονότητας με ελληνόφωνο νηπιαγωγό και σε μικτά νηπιαγωγεία που συνυπάρχουν δηλαδή με νήπια της πλειονότητας. Το σχολικό έτος 1994-1995 η μειονοτική παρουσία στα νηπιαγωγεία της Θράκης φτάνει στα 144 νήπια. Μικρός αριθμός αν αναλογιστούμε ότι την ίδια χρονιά στα μειονοτικά δημοτικά φοιτούσαν 8.208 μαθητές. (Παναγιωτίδης, 1996)

Ακριβώς τον συνολικό αριθμό του πληθυσμού των παιδιών της μειονότητας ηλικίας 4-5 ετών δεν τον γνωρίζουμε για να μπορέσουμε να καταλάβουμε το ποσοστό συμμετοχής τους. Παρόλα αυτά όμως μπορούμε να συγκρίνουμε τους μαθητές του νηπιαγωγείου με τους μαθητές της Α τάξης δημοτικού των μειονοτικών σχολείων την επόμενη χρονιά. Το συμπέρασμα βέβαια που προκύπτει από τα πινακάκια που ακολουθούν δεν θα είναι απόλυτα σωστό γιατί κάποια παιδιά της μειονότητας μπορεί να επέλεξαν να φοιτήσουν σε δημόσιο ελληνικό δημοτικό. (Ασκούνη, 2006)

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ			
Έτος	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	<u>Ν.ΕΒΡΟΥ</u>
1994-1995	69	43	32
2002-2003	471	205	108

Πηγή: Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/νσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομών Ξάνθης, Ροδοπης, Έβρου (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 185)

ΜΑΘΗΤΕΣ Α ΤΑΞΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ			
ΕΤΟΣ	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΕΒΡΟΥ
1995-1996	625	595	106
2003-2004	624	575	165

Πηγή: Α δημοσίευτα στοιχεία Δ/νσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νηπιών
 Ξάνθης, Ροδόπης, Έβρου (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 185)

Παρατηρείται ότι ο αριθμός των παιδιών που φοιτούν στα νηπιαγωγεία έχει αυξηθεί σημαντικά. Παρόλα αυτά όμως δυστυχώς υπάρχει ένα ποσοστό ακόμη που δεν παρακολουθεί την προσχολική αγωγή.

3.2.2. Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Ένα μικρό ποσοστό του πληθυσμού που ανήκει στο προνομιούχο κοινωνικά κομμάτι της μειονότητας με μορφωτικό επίπεδο ψηλότερο από το μέσο όρο, η παρακολούθηση του νηπιαγωγείου για τα παιδιά τους είναι μία φυσιολογική εξέλιξη. Για την πλειοψηφία της μειονότητας που εργάζεται σε βιομηχανίες ή οικοδομές η φοίτηση των παιδιών τους στο νηπιαγωγείο είναι κάτι πρωτόγνωρο. Οι δάσκαλοι των μειονοτικών σχολείων συνεχίζουν να επιμένουν στην σημαντικότητα του νηπιαγωγείου στη μαθητική επίδοση των παιδιών κατά την είσοδο τους στο δημοτικό σχολείο. Πολλοί νηπιαγωγοί επισημαίνουν ότι οι γονείς των παιδιών είναι αρκετά συνεργάσιμοι και συνεπείς. Υπάρχουν περιπτώσεις που καθημερινά οι γονείς χρειάζεται να μεταφέρουν τα παιδιά τους σε διπλανά χωριά ή να εντάξουν τα παιδιά τους από την ηλικία των 4 ετών ώστε να έχει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας στην μετέπειτα σχολική του πορεία.

Βασικός στόχος του νηπιαγωγείου είναι η καλή προετοιμασία για το δημοτικό σχολείο. Οι γονείς πολλές φορές ζητούν από τους δασκάλους να μη μιλούν καθόλου τουρκικά στα παιδιά όσο βρίσκονται στο νηπιαγωγείο. Αξίζει να διαβάσουμε παρακάτω μία μαρτυρία μιας νηπιαγωγού σε μικτό νηπιαγωγείο της περιοχής του Γιακά στη Ξάνθη.

«Από τις αρχές του Σεπτεμβρη μου είπαν όλες οι μητέρες "μη χρησιμοποιείς τουρκικά", γιατί ίσως είχανε εμπειρίες από άλλες χρονιές, "αν ξέρεις τουρκικά"-που δεν τα ξέρω δηλαδή- "βοήθησέ τα με την ελληνική γιατί γι' αυτό περισσότερο τα στέλνουμε.» (Στο: Ασκούνη, 2006. σ. 192)

Από την άλλη πλευρά οι νηπιαγωγοί ισχυρίζονται ότι την ευθύνη την έχουν οι γονείς γιατί στο σπίτι δεν μιλούν ελληνικά στα παιδιά τους.

Κάποιοι μπορεί να ισχυριστούν ότι οι περισσότεροι στέλνουν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο για φύλαξη τις ώρες που οι γονείς λείπουν στις δουλειές τους. Κάτι τέτοιο όμως στις οικογένειες της μειονότητας δεν μπορεί να ισχύει γιατί οι γυναίκες της μειονότητας συνήθως απασχολούνται στο σπίτι. Εξάλλου η δομή της οικογένειας της μειονότητας έχει ως εξής: οι γονείς συνήθως συγκατοικούν με τα παιδιά τους και τις οικογένειές τους. Οπότε δεν τίθεται θέμα ποιος θα προσέξει τα παιδιά γιατί στο σπίτι υπάρχει ο παππούς, τα αδέρφια και άλλα πρόσωπα εκτός της μητέρας. Φαίνεται λοιπόν ότι οι γονείς αρχίζουν να συνειδητοποιούν τη σημασία του νηπιαγωγείου στη σχολική πορεία των παιδιών τους.

Στις περισσότερες μειονοτικές περιοχές οι άνθρωποι λειτουργούν ως ομάδα. Με αυτόν τον τρόπο νιώθουν ασφάλεια. (Πλεξουσάκη, 1999) Αρκεί δηλαδή κάποιος να κάνει την αρχή. Έτσι και στο θέμα του νηπιαγωγείου. Αποδεικτικό στοιχείο γι' αυτήν την άποψη αποτελούν οι παρακάτω δύο απόψεις των δύο νηπιαγωγών στην Ξάνθη και στην Κομοτηνή αντίστοιχα.

«Πάντως πιστεύω ότι σε πρώτη φάση ο επηρεασμός της μιας οικογένειας από την άλλη είναι πολύ εμφανής, απόδειξη ότι αν θα δείτε πέρυσι τον Ιούνιο ήταν γραμμένα μόνο τρία μουσουλμανόπαιδα και μέσα στο Σεπτέμβρη, ερχόμενα αυτά τα τρία ήρθαν και όλα τα υπόλοιπα.» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 196)

«Φαντάζομαι ότι και χωρίς να το έχουν προγραμματισμένο, ότι, ως πούμε, του χρόνου θα στείλω το παιδί μου στο νηπιαγωγείο, μετά μαθαίνουν ο ένας από τον άλλο, από το γείτονα από το φίλο ότι το δικό του παιδί πάει στο νηπιαγωγείο και έρχονται. Γιατί μέχρι τον Οκτώβριο είχαμε εγγραφές.» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 196)

Υπάρχει δυστυχώς και ένα μέρος της μειονότητας που μάλλον είναι το πιο ασθενές οικονομικά και κοινωνικά, για το οποίο η προσχολική εκπαίδευση αποτελεί πολυτέλεια και όχι προτεραιότητα. Μία ακόμη μαρτυρία ενός νηπιαγωγού που διδάσκει στο νομό Ροδόπης θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε.

«Είναι και κάποιοι άλλοι, κυρίως οι λιγότερο μορφωμένοι, που δεν στέλνουν τα παιδιά τους, αν και αυτό δεν είναι απόλυτο, πολλές φορές έχουμε ανθρώπους που τους θεωρούμε λιγότερο μορφωμένους και ανταποκρίνονται πολύ. Αλλά σε γενικές γραμμές λέμε ότι ... οι κτηνοτρόφοι, ασχολούνται πιο πολύ με τα ζώα, οι γεωργοί, κλπ είναι πιο μαζεμένοι και έχουν λιγότερες γνώσεις, δεν καταλαβαίνουνε τόσο, δεν έχουν ενημερωθεί για την ωφέλεια που μπορεί να έχει το νηπιαγωγείο, η ελληνική γλώσσα να την μάθουνε από μικρά.» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 197)

3.2.3.Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΜΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑΓΩΓΕΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΛΕΙΟΝΟΤΗΤΑΣ

Τα προβλήματα που συναντούν οι μαθητές της μειονότητας κατά την είσοδο τους στο νηπιαγωγείο είναι αρκετά.Οι Έλληνες εκπαιδευτικοί στη Θράκη δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες ενός μικτού μαθητικού πληθυσμού.Οι περισσότεροι νηπιαγωγοί κατάγονται από τη Θράκη.Αυτό είναι ένα θετικό στοιχείο γιατί μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τα προβλήματα και τους φόβους καθώς μοιράζονται την καθημερινότητα τους.

Η ένταξη των παιδιών της μειονότητας στο ελληνόγλωσσο νηπιαγωγείο έχει διαφορούμενη σημασία για τους εκπαιδευτικούς.Κάποιοι θεωρούν την εξέλιξη αυτή πολύ σημαντική γιατί σημαίνει ότι οι άνθρωποι της μειονότητας πλέον έχουν αποτινάξει από πάνω τους τα δεσμά των παλαιών συντηρητικών,οπισθοδρομικών αντιλήψεων ,αναγνωρίζουν την αξία της ελληνικής εκπαίδευσης και θέλουν να ενσωματωθούν σε εκείνη.Από την άλλη πλευρά υπάρχουν απόψεις εκπαιδευτικών που ισχυρίζονται ότι η φοίτηση μειονοτικών μαθητών στο νηπιαγωγείο υποβαθμίζει το χαρακτήρα και το κοινωνικό έργο του νηπιαγωγείου.Ενδιαφέρον έχει η παρακάτω άποψη ενός νηπιαγωγού της Ξάνθης.

«Εμείς έχουμε γίνει εδώ πέρα μειονοτικοί,με αποτέλεσμα να υποβαθμίζονται και τα δικά μας σχολεία.Έχουμε υποβάθμιση χριστιανών εδώ πέρα.Το πνευματικό τους επίπεδο.Τους καθυστερούμε και εν γνώσει μας και αυτό,δηλαδή,είναι θέμα συνείδησης πια.»(Στο:Ασκούνη,2006,σ.209)

Οι άνθρωποι της μειονότητας αλλά και της πλειονότητας οποιαδήποτε αλλαγή και αν γίνει ή προταθεί,όχι μόνο σε εκπαιδευτικά ζητήματα αλλά και γενικότερα,αναζητούν πάντα τα συμφέροντα που μπορεί να κρύβονται.Υπάρχει μία γενική καχυποψία.

Σε ό,τι αφορά την τελική απόφαση της μειονότητας να στείλουν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι απλώς έχουν συμμορφωθεί στις επιταγές της τουρκικής πολιτικής.

«Εγώ το απέδωσα(τη φοίτηση στο νηπιαγωγείο) επίσης ότι...δηλαδή αυτοί παίρνουν γραμμή έτσι.Παίρνουν μια γραμμή.Και ότι κανεί ο ένας θα το κάνουν όλοι.Η ηγεσία τους ,οι ηγέτες τους,τέλος πάντων αυτοί που δίνουν τις κατευθύνσεις ....πιστεύω ότι από κει ξεκινάει.Όχι ότι ο ανθρωπάκος ο απλός το σκέφτηκε ότι α,εντάξει,το παιδί μου καλό θα είναι να πάει από το νηπιαγωγείο για να συνεχίσει,αλλά...Αυτοί που τους ορίζουν,έτσι είναι,οι αποφάσεις έτσι σίγουρα δόθηκαν... (νηπιαγωγός στο νομό Ροδόπης)

Αντιδράσεις επίσης εκφράστηκαν,στο ενδεχόμενο να υπάρχει στο νηπιαγωγείο ένα ακόμη πρόσωπο από τη μειονότητα το οποίο θα λειτουργεί ως συνεργάτης του νηπιαγωγού.Η παρουσία τους στο χώρο του νηπιαγωγείου θεωρείται ότι θα ήταν σημαντική διότι γνωρίζοντας τη γλώσσα θα μπορούσε να κάνει τα παιδιά να νιώσουν πολύ γρήγορα οικεία με το περιβάλλον.Η στάση των εκπαιδευτικών της πλειονότητας σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο ήταν κατηγορηματικά αντίθετη.Σύμφωνα με την άποψη τους,με τον τρόπο αυτό τα παιδιά της μειονότητας δε θα μπου καθόλου στη διαδικασία να μάθουν την ελληνική γλώσσα.

«Ίσως και πρόσθετο πρόβλημα θα είναι,όχι μονάχα περιττό.Πιστεύω θα δημιουργεί και πρόσθετο γιατί με ποια ιδιότητα θα είναι μέσα η κοπέλα αυτή.Σα να είναι το μάτι ας πούμε των μουσουλμάνων μέσα στο σχολικό χώρο,όπως είναι στα δημοτικά.Εκεί έχουν κάποιο λόγο,μαθαίνουν την γλώσσα τους εδώ δεν έχουν λόγο.»(Στο:Ασκούνη,2006,σ.212)

«Γιατί τι θα προσφέρει αυτή τη στιγμή στο νηπιαγωγείο,ε... και όταν σπουδάσει σε πανεπιστήμιο ελληνικό,τι θα μπορούσε περισσότερο,ε,δεν ξέρω,είναι εννοούμε...μία κοπέλα μουσουλμάνα που θα έχει μεγαλώσει εδώ,που θα έχει πολύ λεπτή η θέση...Αν ξέρει,ναι,.....αν πραγματικά κάνει τη δουλειά μέσα στην τάξη που πρέπει να γίνει και δεν επεκτείνεται σε πράγματα που...θα είναι ανθελληνικά...Ποιος μας λέει δηλαδή ότι μία μουσουλμάνα μέσα στο νηπιαγωγείο θα ακολουθεί το πρόγραμμα που πρέπει ή αν δεν θα κάθεται να κατηχεί τα παιδιά με ότι νομίζει εκείνη καλύτερο,υπέρ της Τουρκίας ή κατά της Ελλάδας,ή να τα κάνει να νοιώθουν ότι δεν ανήκουν εδώ.Και δεν νομίζω ότι υπάρχει λόγος τελικά,γιατί εμείς οι νηπιαγωγοί ειδικά είμαστε τόσες πολλές αδιόριστες,Χριστιανές.Ελληνίδες 100% που δεν υπάρχει λόγος.(νηπιαγωγός στο νομό Ροδόπης)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.212)

Από τα παραπάνω προκύπτει το συμπέρασμα ότι η επιλογή του ελληνόγλωσσου νηπιαγωγείου για τα παιδιά της μειονότητας αποτελεί καινοτομία με ευρύτερες συνέπειες σε κοινωνικό, ιδεολογικό επίπεδο τόσο για τους ίδιους όσο και για την πλειονότητα. Η πλειονότητα αν και βλέπει με καχυποψία τη φοίτηση των μουσουλμανοπαίδων στα ελληνόγλωσσα νηπιαγωγεία, δεν μπορεί όμως να εμποδίσει αυτή τη δυναμική στροφή που άρχισε.

3.2.4. ΑΙΤΗΜΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΔΙΓΛΩΣΣΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Το γεγονός ότι η μόνη επιλογή της μειονότητας είναι η προσχολική εκπαίδευση σε ελληνόφωνο νηπιαγωγείο δημιουργεί μία σειρά από πολιτικά ζητήματα σχετικά με την ταυτότητα της μειονότητας. Αν και η διάθεση των μειονοτικών γονέων για τη φοίτηση των παιδιών τους σε ελληνόφωνο νηπιαγωγείο είναι μεγάλη παράλληλα εκδηλώνονται φόβοι αφομοίωσης. Ο φόβος αυτός προκύπτει και από την έλλειψη τουρκόφωνων εκπαιδευτικών στα νηπιαγωγεία. Έτσι η λύση που προτείνεται είναι η λειτουργία δίγλωσσου νηπιαγωγείου.

Πρόκειται δηλαδή στην ουσία για μία πολιτική διεκδίκηση η οποία επιχειρεί να προασπίσει τα εκπαιδευτικά δικαιώματα της μειονότητας σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης. Περισσότερο θα λέγαμε ότι μοιάζει ως μία διακήρυξη θέσεων παρά ως ένα υλοποιήσιμο αίτημα. Έχει αποδειχτεί ότι οι αιτίες των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι δίγλωσσοι μαθητές δεν ανάγονται τόσο σε παιδαγωγικά ζητήματα αλλά κυρίως σε κοινωνικές και πολιτικές αιτίες.

Το δίγλωσσο νηπιαγωγείο θα λειτουργεί με παράλληλη διδασκαλία στις δύο γλώσσες, την τουρκική και την ελληνική. Η έμφαση δηλαδή δίνεται στην τουρκική γλώσσα ώστε να διατηρηθεί η τουρκική ταυτότητα της μειονότητας. Η μητρική γλώσσα επίσης προβάλλεται ως σημαντικό υπόβαθρο για την εκμάθηση της δεύτερης. Χαρακτηριστικά είναι τα λόγια ενός μέλους του Συλλόγου Επιστημόνων της Μειονότητας.

«Το παιδί θα πρέπει να ξεκινάει από τη μητρική γλώσσα και να έχει το πέρασμα στην δευτερεύουσα γλώσσα που χρησιμοποιεί στη χώρα όπου ζει. Όταν προσπαθείς με δύο γλώσσες ταυτόχρονα να τα βγάλεις πέρα δεν μαθαίνεις και τις δύο σωστά, έχεις δηλαδή και κάποια προβλήματα και στη δική σου γλώσσα φυσιολογικά, και για να μάθει κάποιος μία γλώσσα σωστά πρέπει να ξέρει πρώτα τη μητρική του γλώσσα πολύ καλά για να μπορέσει να περάσει και στην επόμενη γλώσσα. Όταν έχεις προβλήματα και με την δικιά σου γλώσσα, ε, πιστεύω ότι θα έχεις πρόβλημα μεγαλύτερο με τη δεύτερη γλώσσα που αρχίζεις και μαθαίνεις.» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 201)

Παρά το γεγονός λοιπόν ότι η μειονότητα αναγνωρίζει την ανάγκη της ελληνομάθειας παράλληλα εκφράζει και το φόβο αφομοίωσης. Για το λόγο αυτό η στάση της ηγεσίας της μειονότητας είναι επιφυλακτική απέναντι στην ελληνόγλωσση εκπαίδευση γενικά. Στην προσχολική αγωγή περισσότερο γιατί ο χαρακτήρας του παιδιού είναι πιο ευάλωτος. Το παιδί δεν έχει αναπτύξει σε αυτήν την ηλικία ακόμη κρίση και απλά προσαρμόζεται στο περιβάλλον που

μεγαλώνει.Υπάρχει επιπλέον ο φόβος ότι οι γονείς δεν είναι σε θέση να μεταδώσουν τη γλώσσα και την εθνική ταυτότητα στα παιδιά τους.

«Εγώ το εκτιμώ θετικά ότι οι γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στο νηπιαγωγείο ,αλλά υπάρχει όμως ένα πρόβλημα.Αυτό είναι πρόβλημα γενικά, ...τόρα εγώ σκέφτομαι τους γονείς,εγώ ας πούμε αν είχα ένα παιδί να το στείλω στο νηπιαγωγείο,αυτό που σκέφτομαι εγώ ότι σε ένα νηπιαγωγείο πρέπει να υπάρχει,εγώ ίσως μπορούσα να το δώσω και προσωπικά στο παιδί μου,που λέω δίγλωσσο νηπιαγωγείο ,αυτά που έπρεπε να κάνει στα τουρκικά,εγώ στο ίδιο μου το σπίτι θα μπορούσα να τα προσφέρω στο παιδί μου,αλλά όταν μιλάμε γενικά για την μειονότητα ,οι περισσότερες οικογένειες δεν είναι σε θέση να προσφέρουν κάποια πράγματα στο παιδί τους ,και γι'αυτό πιστεύω και θέλω να είναι ένα δίγλωσσο νηπιαγωγείο ,ώστε το παιδί από το πρώτο του βήμα ,από την πρώτη επαφή που θα έχει με το σχολείο ,να μπορέσει να πάρει κάποια πράγματα από τη μητρική του γλώσσα,από το δικό του κόσμο,αλλά και από το χώρο που ζει.»(Εκπρόσωπος του Συλλόγου Επιστημόνων της Μειονότητας)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.203)

Ένα σημαντικό επιχείρημα για την απαραίτητη εισαγωγή της τουρκικής γλώσσας στο νηπιαγωγείο είναι ότι με αυτόν τον τρόπο το περιβάλλον γίνεται οικείο για το παιδί.Αρχικά δηλαδή η τουρκική γλώσσα είναι απαραίτητη ως μέσο επικοινωνίας.Για τα πομακόφωνα παιδιά που μιλούν τη ρομανί το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο γιατί πιθανόν να μην ξέρουν ούτε την τουρκική αλλά σίγουρα ούτε την ελληνική.

Παρά τα όσα ειπώθηκαν παραπάνω φαίνεται ότι υπάρχουν γονείς που επιλέγουν το ελληνόφωνο νηπιαγωγείο χωρίς να φοβούνται ότι με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά τους θα χάσουν την ταυτότητά τους.Άλλωστε ο φόβος το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να καταδικάσει την μειονότητα στην αμάθεια.

«Οι μαμάδες όμως,μου έκανε εντύπωση που θέλανε-το συζητούσαν αυτό το θέμα και θέλανε- να σπάσει αυτό το σύστημα.Δηλαδή θέλανε να βάλω τα παιδιά τους ...,μου λέγανε να τα βάλω ανάμεσα στα άλλα,να μην κάνουν παρέα μόνο μεταξύ τους...,το θέλανε αυτό.(νηπιαγωγός στο νομό Ξάνθης)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.209)

3.3. ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.3.1.ΙΔΡΥΣΗ,ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Δημοτικά μειονοτικά σχολεία σήμερα υπάρχουν σε όλα τα χωριά και τα αστικά κέντρα όπου υπάρχει μειονοτικός πληθυσμός.Στις αγροτικές περιοχές τα σχολεία αυτά είναι ολιγοθέσια σε αντίθεση με τα μεγάλα αστικά κέντρα όπου υπάρχουν μεγάλα σχολεία με πολυπληθείς τάξεις.Το σχολικό έτος 2001-2002 στη Θράκη λειτουργούν 223 σχολεία ενώ τη χρονιά 2003-2004 λειτουργούν 220 σχολεία με 6.500 μαθητές.(Μαυρομμάτης,Τσιτσελίκης,2005)Για το έτος 2000 ότι 100 παιδιά μουσουλμάνων φοιτούν σε ελληνικά δημόσια σχολεία ενώ το 2004 ο αριθμός αυξάνεται στα 450 παιδιά.(Μαυρομμάτης,2005)

Για την ίδρυση μειονοτικού σχολείου υποβάλλεται στον προϊστάμενο της τοπικής περιφέρειας μειονοτικών σχολείων αίτηση υπογεγραμμένη από πέντε γονείς ή κηδεμόνες παιδιών σχολικής ηλικίας ,Έλληνες πολίτες μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα που έχουν κάθε αστικό ή πολιτικό δικαίωμα,κάτοικοι της πόλης ή του χωριού στο οποίο ζητείται η ίδρυση σχολείου.Ο προϊστάμενος διαβιβάζει στο Νομάρχη την αίτηση.Η άδεια ίδρυσης του μειονοτικού σχολείου εκδίδεται με πράξη του Νομάρχη η οποία εγκρίνεται από τον Υπουργό Εθνικής Παιδείας.

Στην άδεια ένας γονέας από τους οποίους έχει υπογράψει την αίτηση ορίζεται ως ιδρυτής του σχολείου.Αυτός με τη σειρά του εκπροσωπεί το σχολείο στις σχέσεις του με τις αρμοδιότητες εκπαιδευτικές ή άλλες διοικητικές αρχές του κράτους.Η ιδιότητα του ιδρυτή σταματάει να ισχύει όταν παύει η ιδιότητα του ως γονέα ή κηδεμόνα μαθητή του σχολείου και στη θέση του ορίζεται από το Νομάρχη ένα άλλο πρόσωπο.Η άδεια ίδρυσης ανακαλείται όταν δεν εφαρμόζονται οι προϋποθέσεις λειτουργίας του σχολείου.Αρμόδιος για αυτήν την κίνηση είναι ο Νομάρχης.(Παναγιωτίδης,1996)

Τα μειονοτικά σχολεία υπάγονται διοικητικά στα Γραφεία Μειονοτικών Σχολείων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης δύο από τα οποία βρίσκονται στο νομό Ροδόπης και δύο στο νομό Ξάνθης.Ουσιαστική διοίκηση ασκεί το Συντονιστικό Γραφείο Μειονοτικής Εκπαίδευσης που υπάγεται στο Υπουργείο Εξωτερικών,έχει έδρα την πόλη της Καβάλας και επικεφαλής είναι ο Συντονιστής Μειονοτικής Εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα ο συντονιστής μπορεί να είναι εκπαιδευτικός της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με βαθμό Α ή Β και να έχει υποχρεωτική υπηρεσία σε μειονοτικά σχολεία της Θράκης ,πέντε ετών.Διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και η διάρκεια της θητείας του είναι τετραετής.Αφού λήξει η θητεία του έχει το δικαίωμα να ζητήσει ανανέωση για ένα έως τέσσερα χρόνια.Ο συντονιστής έχει όλες τις αρμοδιότητες που ασκούσε παλαιότερα ο πρώην Γενικός Επιθεωρητής Μειονοτικών Σχολείων.Αναλυτικότερα α)αναλαμβάνει τα θέματα σχετικά με την οργάνωση και τη λειτουργία των μειονοτικών σχολείων β)συνεργάζεται με τις υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών,τους Νομάρχες,τους προισταμένους γραφείων και τους σχολικούς συμβούλους πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.Επίσης συνεργάζεται και με άλλες υπηρεσίες,αρμόδιες για θέματα της μειονότητας όταν παρουσιάζεται ανάγκη γ)εποπτεύει ο ίδιος και ασκεί αρμοδιότητες Προισταμένου Διεύθυνσης στα Μειονοτικά Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και τα Ιεροσπουδαστήρια.

Το συντονιστικό γραφείο έχει στα θέματα της μειονοτικής εκπαίδευσης μεγαλύτερη εξουσία από τον Υπουργό Παιδείας,Από το 1995 λειτουργεί το Υπηρεσιακό Συμβούλιο Μειονοτικής Εκπαίδευσης (Υ.Σ.Μ.Ε.) το οποίο έχει την ευθύνη για τις αρμοδιότητες που σχετίζονται με τα μειονοτικά σχολεία.Ακόμη προτείνει τις μεταθέσεις μουσουλμάνων δασκάλων αποφοίτων της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.) από μειονοτικό σχολείο σε άλλο μειονοτικό του ίδιου ή άλλου νομού,τη μετακίνηση μουσουλμάνων δασκάλων που έχουν προσληφθεί με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου από μειονοτικό σε άλλο μειονοτικό σχολείο εντός του νομού.Επιπλέον αρμοδιότητα του είναι η πρόσληψη προσωρινών αναπληρωτών στα μειονοτικά σχολεία.Εξετάζει την καταλληλότητα των εκπαιδευτικών για τη συνέχιση του διδακτικού έργου τους στα μειονοτικά σχολεία και όλα τα θέματα σχετικά με το διοικητικό προσωπικό της μειονοτικής εκπαίδευσης.Γνωμοδοτεί για αποσπάσεις εκπαιδευτικών και για τη μονιμοποίησή τους.Τέλος,συντάσσει πίνακες δασκάλων που έχουν προαχθεί στην Ε.Π.Α.Θ. και εκδικάζει πειθαρχικές υποθέσεις του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού της μειονοτικής εκπαίδευσης.(Παναγιωτίδης,1996)

Όλα τα μειονοτικά σχολεία της Θράκης θεωρούνται ιδιωτικά και συνεπώς οι μαθητές είναι υποχρεωμένοι να καταβάλουν δίδακτρα.Ετησίως το ποσό κυμαίνεται μεταξύ των 44 και 88 ευρώ.

Τα σχολικά κτίρια ανήκουν στην επίβλεψη των βακουφίων(φιλανθρωπικά ιδρύματα μουσουλμάνων)συνήθως χτισμένα στον αυλόγυρο κάποιου τεμένους ή συστεγάζονται με αυτό.Στοιχείο που επιβεβαιώνει το θρησκευτικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης.Ένα άρθρο της Ελευθεροτυπίας στις 21-5-1996 σχολιάζει ότι 4 στα 5 σχολεία στην Ξάνθη είναι ακατάλληλα.Οι κάτοικοι αρνούνται να πουλήσουν ή να παραχωρήσουν εκτάσεις για την ανέγερση σχολείων παρά τις συνεχείς προσπάθειες από το ελληνικό δημόσιο ή τις Νομαρχίες.(Κατάκη,1998)

3.3.2.ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Οι δάσκαλοι των μειονοτικών σχολείων αποτέλεσαν το πιο κρίσιμο σημείο της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης στο εκπαιδευτικό πεδίο. Για μία μεγάλη περίοδο τα μειονοτικά σχολεία λειτουργούσαν με δασκάλους ανεπαρκώς εκπαιδευμένους. Εκείνο που προείχε άλλωστε δεν ήταν τα εκπαιδευτικά προβλήματα αλλά η αξιοποίηση των δασκάλων ως μέσο άσκησης ή ελέγχου πολιτικής τόσο από τη τουρκική πλευρά όσο και από την ελληνική. Η αδιαφορία των αρχών για τις εκπαιδευτικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι δάσκαλοι δεν ήταν τυχαία.

Η αμάθεια και η ανεπαρκής εκπαίδευση του μειονοτικού πληθυσμού θεωρήθηκαν προϋποθέσεις για την εξασφάλιση του πολιτικού ελέγχου. Τα βασικά εκπαιδευτικά προβλήματα όπως τα ακατάλληλα βιβλία για αλλόγλωσσους, η ανεπαρκής προετοιμασία των δασκάλων είναι στοιχεία που εξυπηρετούν μία πολιτική με στόχο την περιθωριοποίηση της μειονότητας.

Η βασική ιδιαιτερότητα των μειονοτικών στοιχείων είναι ο δίγλωσσος χαρακτήρας τους. Το πρόγραμμα είναι μοιρασμένο ανάμεσα στην ελληνική και τη τουρκική γλώσσα. Οι δάσκαλοι του τουρκόφωνου μέρους του προγράμματος αποτελούν ομάδα εκπαιδευτικών που ανήκει αποκλειστικά στην μειονοτική εκπαίδευση.

Οι εκπαιδευτικοί που υπηρέτησαν πρώτοι στα μειονοτικά σχολεία για το τουρκόφωνο πρόγραμμα ήταν οι α) απόφοιτοι Ιεροσπουδαστηρίων και ονομαζόταν “παλαιομουσουλμάνοι” και β) Τούρκοι δάσκαλοι απόφοιτοι Τουρκικών Διδασκαλειών που έρχονταν στην Ελλάδα με ειδικές ρυθμίσεις και ονομαζόταν “προσοντούχοι”. Ανάμεσα τους είχε δημιουργηθεί ρήγμα καθώς οι πρώτοι δίδασκαν με βάση την μουσουλμανική θρησκεία ενώ οι δεύτεροι ήταν υπέρμαχοι της παντουρκικής εθνικιστικής.

Σήμερα για το τουρκόφωνο μέρος υπάρχουν στα μειονοτικά σχολεία μετακλητοί Τούρκοι δάσκαλοι που έρχονται από την Τουρκία αναλογικά με όσους Έλληνες εκπαιδευτικούς υπηρετούν στην Κωνσταντινούπολη στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας. Επίσης διδάσκουν απόφοιτοι Ιεροσπουδαστηρίων. Από το 1978 με την ψήφιση του νόμου 694/1977 σχετικά με τα μειονοτικά σχολεία της Δυτικής Θράκης, η πρόσληψη των αποφοίτων των Ιεροσπουδαστηρίων γίνεται με σύμβαση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου ύστερα από απόφαση του Νομάρχη. Βασική προϋπόθεση για την πρόσληψη ενός μουσουλμάνου δασκάλου με σύμβαση εργασίας Ιδιωτικού Δικαίου είναι η γνώση της ελληνικής γλώσσας. Τέλος δικαίωμα να διδάξουν έχουν και οι απόφοιτοι της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.).

Ο διορισμός των αποφοίτων της Ε.Π.Α.Θ ως δασκάλων στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης για τη διδασκαλία των μαθημάτων που διδάσκονταν στη μειονοτική γλώσσα, αποσκοπούσε στην αναβάθμιση της μειονοτικής εκπαίδευσης με τη σταδιακή αντικατάσταση των αποφοίτων τουρκικών διδασκαλείων, οι οποίοι στερούνται ελληνικής παιδείας και έπειτα την αντικατάσταση των αποφοίτων Ιεροσπουδαστηρίων των οποίων οι γνώσεις έχουν κυρίως θρησκευτικό χαρακτήρα.

Αρχικά οι εθνικιστικοί κύκλοι της μειονότητας υποδέχθηκαν τους πρώτους αποφοίτους της σχολής Ε.Π.Α.Θ. με ύβρεις. Τους θεωρούσαν προδότες και συχνά προσπαθούσαν να στρέψουν την κοινή γνώμη εναντίον τους. Μετά από χρόνια όμως αφού είδαν ότι αυτή η κατηγορία δασκάλων κυριαρχεί στο χώρο της μειονοτικής εκπαίδευσης άλλαξαν στάση και άρχισαν να φέρονται φιλικά προς αυτούς.

Όσον αφορά το ελληνόφωνο μέρος εξαρχής δίδασκαν χριστιανοί πλειονοτικοί δάσκαλοι. Σήμερα διδάσκουν απόφοιτοι Πανεπιστημιακών Παιδαγωγικών Τμημάτων τετραετούς φοίτησης. (Κανακίδου, Παπαγιάννη, 1998)

Ο διευθυντής των μειονοτικών σχολείων είναι μουσουλμάνος και ο υποδιευθυντής χριστιανός. Συχνά ανάμεσα στους δασκάλους του τουρκόφωνου και του ελληνόφωνου προγράμματος υπάρχουν διαπληκτισμοί. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση ενός μουσουλμάνου δασκάλου.

«Οι χριστιανοί δάσκαλοι δεν νοιάζονται, δεν ενδιαφέρονται ούτε αγαπούν τα παιδιά, μιλούν άσχημα για αυτά και η αντίδραση των παιδιών στη συμπεροφορά τους αυτή είναι να αντιστέκονται στη μάθηση της ελληνικής γλώσσας.» (Στο: Μαυρομμάτης, 2005, σ. 149)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΈΤΟΣ 1995-1996			
ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ	ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ Ε.Π.Α.Θ.	ΑΠΟΦΟΙΤΟΙ ΙΕΡΟΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΩΝ	ΜΕΤΑΚΛΗΤΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ
348	247	81	9

Πηγή: Συντονιστικό Γραφείο Μ/κών Σχολείων Υπ.Παιδείας
(Στο: Παναγιωτίδης, 1996, σ.67)

3.3.3.ΩΡΟΛΟΓΙΟ- ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την υπουργική απόφαση 149251/28.11.1957 το ωρολόγιο πρόγραμμα για τα μειονοτικά σχολεία ήταν ανάλογο με το πρόγραμμα που ίσχυε για τα δημόσια ελληνικά δημοτικά σχολεία.Το ωρολόγιο πρόγραμμα λειτουργεί πλέον με κάποιες τροποποιήσεις.Αναλυτικότερα,για την εκτέλεση του προγράμματος απαιτούνται 36 διδακτικές ώρες την εβδομάδα αλλά γίνονται 28 λόγω της προσευχής της Παρασκευής καθώς τα μειονοτικά σχολεία,σχολούν στις 11:45 για την έναρξη της μεσημεριανής προσευχής,που είναι η σημαντικότερη στη μουσουλμανική θρησκεία.

Αξίζει να αναφερθούμε στη διάρκεια του σχολικού έτους και τις μέρες λειτουργίας του.Σε σχετικές έρευνες στο μειονοτικό δημοτικό σχολείο της Καλκάντζας σημειώνεται ότι η σχολική χρονιά 1996 αλλά και για αρκετές χρονιές πριν,τα μαθήματα άρχιζαν μετά την 28^η Οκτωβρίου και τελείωναν στις αρχές Μαρτίου.Όλα τα μειονοτικά σχολεία κλείνουν για τις γιορτές τόσο της πλειονότητας όσο και για τις δικές τους.Έτσι οι μέρες λειτουργίας τους είναι σαφώς λιγότερες σε σχέση με τα δημόσια ελληνικά δημοτικά σχολεία.

Ο χρόνος διδασκαλίας ανάμεσα στα ελληνικά και τα τουρκικά όπως προβλέπεται από το αναλυτικό πρόγραμμα είναι ισότιμος.Συγκεκριμένα η κατανομή του προγράμματος για τα μαθήματα που διδάσκονται στη κάθε γλώσσα στην πρώτη τάξη είναι 50% για τη κάθε μία,στη δευτέρα τάξη 40% στην ελληνική και 60%στη τουρκική,στην τρίτη τάξη 43% στην ελληνική και 57% στην τουρκική ενώ στην τετάρτη,πέμπτη και έκτη τάξη 46% στην ελληνική και 54% στην τουρκική γλώσσα.Τα δύο μέρη του προγράμματος όμως δεν επικοινωνούν καθόλου.Συνέπεια αυτής της έλλειψης μπορεί να θεωρηθεί και η απουσία συνεργασίας ανάμεσα στους μουσουλμάνους και τους χριστιανούς εκπαιδευτικούς.(Μαυρομμάτης,2005)

«Τα μαθήματα που προβλέπεται να διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα είναι η Ιστορία,η Ελληνική γλώσσα,η Γεωγραφία,η Μελέτη Περιβάλλοντος και η Αγωγή του Πολίτη.Στην τουρκική διδάσκονται η Τουρκική γλώσσα,τα Θρησκευτικά,η Φυσική,τα Μαθηματικά,τα Καλλιτεχνικά,η Μουσική και η Γυμναστική.»(Στο:Τσιτσελίκης,Μαυρομμάτης,2003,σ.15)Αυτό το μοντέλο ισχύει για όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου.Τα τελευταία χρόνια προστέθηκε το μάθημα της Αγγλικής γλώσσας που γίνεται από ελληνόφωνο εκπαιδευτικό, ενώ το μάθημα της Γυμναστικής που γινόταν από τουρκόγλωσσο δάσκαλο σήμερα γίνεται από πλειονοτικούς καθηγητές Φυσικής Αγωγής.

Μερική αναφορά είναι καλό να γίνει για τα μαθήματα της Γεωγραφίας και της Ιστορίας τα οποία μέχρι το 1960 διδάσκονταν στην ελληνική γλώσσα μόνο στα σχολεία της Αλεξανδρούπολης, της Κομοτηνής και της Ξάνθης από χριστιανό δάσκαλο. Στα υπόλοιπα μειονοτικά δημοτικά σχολεία διδάσκονταν από μουσουλμάνο δάσκαλο στην τουρκική με εγχειρίδια εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας, που είχε εκδόσει ο Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Ε.Δ.Β.) και ήταν γραμμένα στην τουρκική γλώσσα.

Η επιτυχία του μαθήματος της γεωγραφίας στα μειονοτικά σχολεία εξαρτάται από την κατάλληλη χρησιμοποίηση του διδακτικού βιβλίου που αποτελεί πηγή άντλησης πληροφοριών, την αξιοποίηση και τη σωστή χρήση του εποπτικού υλικού (χάρτες, διαφάνειες κλπ).

Στο χώρο της Δυτικής Θράκης υπάρχουν μαθητές οι οποίοι ανήκουν σε διαφορετικό θρησκευτικό δόγμα με συνέπεια να έχουν διαφορετικές ηθικές, πολιτισμικές αξίες οι οποίες πρέπει να γίνουν απόλυτα σεβαστές και να μη θεωρηθούν υποδεέστερες των αξιών του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος. Το γεγονός αυτό της διαφοροποίησης καθιστά το μάθημα της Ιστορίας στα μειονοτικά σχολεία ιδιαίτερα δύσκολο αλλά και άξιο προσοχής. Ο δάσκαλος πρέπει να παρουσιάζει τα ιστορικά γεγονότα αντικειμενικά, αφανάτιστα, χωρίς προκατάληψη και να παρέχει ακριβείς πληροφορίες.

Σύμφωνα όμως με την ενημέρωσή μας από τα Μ.Μ.Ε., από διάφορα βιβλία που διαβάζουμε δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα σίγουροι εάν οι δάσκαλοι της Τουρκίας διδάσκουν με αυτές τις αρχές. Τα ιστορικά γεγονότα συχνά παρουσιάζονται κάτω από το πρίσμα των πολιτικών συμφερόντων. Για παράδειγμα βρήκαμε στο διαδίκτυο στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Παιδείας της Τουρκίας ένα άρθρο το οποίο αναφέρεται ως εξής για την Δυτική Θράκη:

«Η χώρα με τη Συνθήκη της Λωζάνης εγκαταλείπεται στην Ελλάδα. Τον Ιούλιο του 1923 το 80% του πληθυσμού ήταν και το 86% των εδαφών ανήκαν στους Τούρκους. Με τις πολιτικές που εφάρμοσε η Ελλάδα σήμερα μόνο το 36% του πληθυσμού είναι Τούρκοι ενώ τα εδάφη που κατέχουν έχουν συρρικνωθεί λιγότερο από 40%» (www.kalami.gr.)

Η Βυζαντινή και η νεότερη ελληνική Ιστορία δεν διδάχθηκε ποτέ συστηματικά.Οι μαθητές δυσκολεύονται να ξεχωρίσουν τα γεγονότα της μυθολογίας από αυτά της Ιστορίας ενώ η διδασκαλία της Ιστορίας είχε πάντα επετειακό χαρακτήρα.(Λαγοπούλου,Δέδε,2002)

Το μάθημα της αριθμητικής από την άλλη που γίνεται στην τουρκική γλώσσα διδάσκεται στο μειονοτικό δημοτικό 18 ώρες ενώ στο δημόσιο ελληνικό 24 ώρες την εβδομάδα.Η διδασκαλία των μαθηματικών έχει πρακτικό χαρακτήρα,δεν επικεντρώνεται στην επίλυση προβλημάτων,στην ανάπτυξη της μαθηματικής σκέψης.Με αυτά τα περιορισμένα εφόδια που έχουν οι μειονοτικοί μαθητές καλούνται να συνεχίσουν τις σπουδές τους στη δημόσια εκπαίδευση.(Σακονίδης,2002)

ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Ελληνική Γλώσσα

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΕΙΣ						ΣΥΝΟΛΟ ΩΡΩΝ
	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	
ΕΛΛΗΝΙΚΑ	11	11	10	10	10	10	62
ΙΣΤΟΡΙΑ	-	-	2	2	2	2	8
ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ	-	-	-	2	2	2	6
ΑΓΩΓΗ	-	-	-	1	1	1	3
ΜΕΛ.ΠΕΡΙΒΑΛ.	2	2	2	-	-	-	6

(Στο: Παναγιωτίδης, 1996, σ.39)

Τουρκική Γλώσσα

ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΤΑΞΕΙΣ						ΣΥΝΟΛΟ ΩΡΩΝ
	A	B	Γ	Δ	E	ΣΤ	
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ	-	2	3	3	3	3	14
ΤΟΥΡΚΙΚΑ	8	9	8	7	7	7	46
ΑΡΙΘΜ.-ΓΕΩΜ.	3	3	3	3	3	3	18
ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	-	-	-	2	2	2	6
ΤΕΧΝΙΚΑ	1	3	2	1	1	1	9
ΩΔΙΚΗ	1/2	1	1	1/2	1/2	1/2	4
ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ	1/2	1	1	1/2	1/2	1/2	4

(Στο: Παναγιωτίδης, 1996, σ.39)

3.3.4.ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Τα σχολικά βιβλία είναι ένα κρίσιμο θέμα για την μειονοτική εκπαίδευση. Τα βιβλία που ήταν τυπωμένα στην Τουρκία, λειτουργούσαν και αντιμετωπίστηκαν από τις ελληνικές αρχές ως μέσα προώθησης της τουρκικής συνείδησης. Τη δεκαετία του 1930 αναφέρονται διαδικασίες αφαίρεσης εθνικιστικών αποσπασμάτων ή εχθρικών αναφορών προς την Ελλάδα, από τα σχολικά τουρκικά βιβλία. Τα βιβλία που χρησιμοποιούνταν μέχρι το 2000 για το τουρκόφωνο μέρος του προγράμματος, ήταν εκείνα που είχαν τυπωθεί στην Τουρκία το 1956.

Το 1992 Έλληνες συγγραφείς πήραν την πρωτοβουλία να συγγράψουν βιβλία για τη μειονότητα. Οι αντιδράσεις, όπως ήταν αναμενόμενο, ήταν εντονότερες τόσο από μέρος των γονιών όσο και από τους μειονοτικούς εκπαιδευτικούς. Αρκετοί γονείς έφτασαν στο σημείο να αντιδράσουν με αποχή και κλείσιμο των σχολείων. Ουσιαστικά τα βιβλία δεν κατηγορήθηκαν για ποιοτική ανεπάρκεια αλλά οι αρνητικές εκδηλώσεις αφορούσαν τη πρωτοβουλία σύνταξης και παραγωγής από το ελληνικό κράτος.

Από το 2000 χρησιμοποιούνται νέα βιβλία που γράφτηκαν και τυπώθηκαν στην Τουρκία. Τα βιβλία αυτά έχουν τη δομή και το περιεχόμενο των βιβλίων που χρησιμοποιούνται στην Τουρκία αλλά παραλείπονται τα εθνικά τους σύμβολα. Τα βιβλία που αφορούν το ελληνόφωνο μέρος της μειονοτικής εκπαίδευσης μέχρι και το 1998 ήταν αυτά που χρησιμοποιούσαν όλα τα δημόσια σχολεία της χώρας. Όμως τα βιβλία αυτά δεν ανταποκρίθηκαν ποτέ στις ανάγκες των παιδιών της μειονότητας που η μητρική τους γλώσσα δεν είναι η ελληνική. Η δομή και η έκταση των βιβλίων αυτών δεν μπορούσε να συμβαδίσει με τις ιδιαιτερότητες της μειονοτικής εκπαίδευσης. Το περιεχόμενο τους είχε κριθεί ακατάλληλο και επηρέαζε αρνητικά την σχολική σταδιοδρομία αυτών των παιδιών. (Καββαδίας, Κάτσικας, 2006)

Το 2000 χρησιμοποιούνται για το ελληνόφωνο πρόγραμμα εγχειρίδια που έχουν συνταχθεί με βάση τις ανάγκες των μουσουλμανοπαίδων. Σέβονται τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των παιδιών και έχουν γραφτεί με την σκέψη ότι η ελληνική δεν είναι η μητρική τους γλώσσα. Η πρωτοβουλία αυτή τελείται υπό την αιγίδα του ΥΠ.Ε.Π.Θ. και την επιστημονική ευθύνη έχει η καθηγήτρια Άννα Φραγκουδάκη. Το πρόγραμμα ονομάστηκε *“Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων”* και περιλάμβανε την έκδοση νέου διδακτικού υλικού, την επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα διγλωσσίας και τη διδακτική της ελληνικής γλώσσα ως δεύτερη. Το νέο διδασκαλίας λειτούργησε δειλά τη χρονιά 1999-2000 ενώ το έτος 2000-2001 έχει επεκταθεί σε όλα τα μειονοτικά

σχολεία της Θράκης αν και υπάρχουν δάσκαλοι που ακόμη διδάσκουν με τα βιβλία του Ο.Ε.Δ.Β.(Χαραλαμπίδης,2002)

Το υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην πρώτη και δεύτερη τάξη δημοτικού αποτελείται από επτά βιβλία που το καθένα περιέχει μία σύντομη,εικονογραφημένη ιστορία.Τα τέσσερα βιβλία αφορούν την πρώτη τάξη και τα τρία την δεύτερη.Επιπλέον χρησιμοποιούνται δύο τετράδια ασκήσεων,δύο κασέτες με τραγούδια,παραμύθια και ήχους,19 εξωσχολικά βιβλία και υποστηρικτικό υλικό όπως καρτέλες,επιτραπέζια παιχνίδια.Μία καινοτομία είναι η αξιοποίηση του κοινού λεξιλογίου της τουρκικής και της ελληνικής γλώσσας.(Μώραλη,Λάππα,2002)

Το υλικό της τρίτης τάξης αποτελείται από δύο σειρές βιβλίων που συνοδεύονται από τετράδια ασκήσεων,εξωσχολικά βιβλία και βιβλία δασκάλου.(Μάγος,2002)

Τέλος,στη τετάρτη,στη πέμπτη και στην έκτη τάξη δημοτικού τα βιβλία παρουσιάζουν παρόμοια μορφή.Το μάθημα της ελληνικής γλώσσας γίνεται σε τρία τεύχη για κάθε τάξη και κάθε τεύχος.Απαρτίζεται από τέσσερις θεματικές ενότητες των 15-20 σελίδων.Κάθε ενότητα παρουσιάζει ένα θέμα από την καθημερινή ζωή.Επίσης προβλέπονται τρία τετράδια ασκήσεων,εξωσχολικά βιβλία και ένα βιβλίο για δασκάλους.(Λαγοπούλου,2002)

3.3.5.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΣΤΟ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ο όρος “μαθητική διαρροή” δηλώνει τη διακοπή και την εγκατάλειψη του σχολείου πριν την ολοκλήρωση συγκεκριμένου κύκλου σπουδών. Είναι ένα φαινόμενο που συνδέεται άμεσα με την οργάνωση και την ποιότητα της εκπαίδευσης και έχει κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες. Ιδιαίτερα όταν η εγκατάλειψη των σπουδών συμβαίνει κατά τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης το κοινωνικό κόστος είναι πολύ μεγάλο. Σημαίνει ότι το εκπαιδευτικό σύστημα έχει ελλείψεις και αδυνατεί να εξασφαλίσει ένα ικανοποιητικό μορφωτικό επίπεδο για τους πολίτες.

Η διαρροή εντοπίζεται κυρίως στις μη προνομιούχες κοινωνικές κατηγορίες. Σε αυτές άλλωστε ανήκουν οι μειονοτικές ομάδες. Τα παιδιά των μεταναστών φαίνεται ότι εγκαταλείπουν σε μεγαλύτερα ποσοστά την εκπαίδευση. Η εγκατάλειψη του σχολείου θα μπορούσε να θεωρηθεί μία μορφή έκφρασης των κοινωνικών και πολιτισμικών διαφορών. (Παπαθεοφίλου, 1998)

Από συζητήσεις με δασκάλους των μειονοτικών σχολείων προκύπτει ότι οι κύριες αιτίες αυτού του φαινομένου είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο που κυριαρχεί στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον των μειονοτικών παιδιών. Επομένως είναι φυσιολογικό τα παιδιά να μην έχουν την ανάγκη να στραφούν στα γράμματα. Μία άλλη βασική αιτία είναι ότι οι μαθητές δυσκολεύονται με την ελληνική γλώσσα. Τα βιβλία δεν είναι κατάλληλα και έτσι δυσχεραίνεται το έργο των εκπαιδευτικών. Επιπλέον η ύλη δεν είναι αντίστοιχη με την τάξη και το βαθμό της ελληνικής γλώσσας από την πλευρά των μουσουλμάνων μαθητών.

Με βάση μία μελέτη του Παναγιωτίδη στις αρχές του 1990 «μόνο το 71% των μειονοτικών μαθητών ολοκληρώνει το δημοτικό σχολείο» (Στο: Παναγιωτίδης, 1996, σ. 42) Στο νομό Έβρου οι αποφοιτήσαντες αντιπροσωπεύουν το 56% των εγγεγραμμένων, ενώ στο νομό Ροδόπης και Ξάνθης τα ποσοστά είναι 72,5% και 76% αντίστοιχα.

Στον παρακάτω πίνακα έχουμε την εικόνα των μαθητών που γράφτηκαν στην Α τάξη των μειονοτικών σχολείων το 1996-1997 και αυτών που αποφοίτησαν από το σχολείο το έτος 2001-2002.

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ,ΕΓΓΡΑΦΕΝΤΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑΝΤΕΣ				
	1996-97 ΕΓΓΡΑΦΕΝΤΕΣ ΣΤΗΝ Α ΤΑΞΗ		2001-2002 ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑΝΤΕΣ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
ΞΑΝΘΗ	279	313	228	259
ΡΟΔΟΠΗ	340	296	272	241
ΈΒΡΟΣ	77	75	35	36

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Γραφείων Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειονοτικών σχολείων των νομών Ξάνθης,Ροδόπης,Έβρου.(Στο:Ασκούνη,2006,σ.147)

Τα στοιχεία είναι θετικά και παρατηρούμε ότι το ποσοστό αποφοίτησης μεγαλώνει.Επίσης παρατηρούμε ότι τα κορίτσια ολοκληρώνουν την εξάχρονη φοίτησή τους τα οποία στο παρελθόν λόγω των απαγορεύσεων της μουσουλμανικής θρησκείας είχαν περιορισμένο ρόλο ακόμη και στην εκπαίδευση.

Το ποσοστό των μαθητών που έχει αποχωρήσει από την εκπαίδευση δεν σημαίνει απαραίτητα ότι έχει εγκαταλείψει το σχολείο.Πολλοί ερευνητές αναφέρουν ότι κάποια παιδιά έχουν μετεγγραφεί σε άλλα στοιχεία εξαιτίας των μετακινήσεων των γονιών τους για εύρεση εργασίας.Υπάρχει δυστυχώς και το ποσοστό των παιδιών που δεν ολοκληρώνει την φοίτηση του λόγω απόρριψης της διαφορετικότητας τους,των πολιτισμικών στοιχείων που τους χαρακτηρίζουν και της γλώσσα τους.(Τρουμπέτα,2001)

Η απόρριψη αυτή αφορά κυρίως την ομάδα των Τσιγγάνων.Στα σχολεία όπου υπάρχουν εγγεγραμμένοι Τσιγγάνοι ο αριθμός των αποφοιτούντων είναι ελάχιστος.Βέβαια,η περιστασιακή φοίτηση,η αποτυχία και η εγκατάλειψη του σχολείου δεν συναντάται μόνο στις ομάδες των Τσιγγάνων αλλά και στις άλλες δύο ομάδες που αποτελούν την μειονότητα.

3.3.6.ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΤΟΥ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

Τα κοινωνικά,τα οικονομικά και τα μορφωτικά χαρακτηριστικά αποτελούν παράγοντες που καθορίζουν την σχολική επίδοση.Αυτό αποδεικνύεται με την παρακάτω έρευνα που έγινε για το μορφωτικό επίπεδο των μειονοτικών γονιών και πόσο αυτό έχει αντίκτυπο στη μόρφωση των παιδιών τους.

Τα δεδομένα δείχνουν ότι η πλειοψηφία των μειονοτικών γονιών είναι αγρότες,εργάτες και τεχνίτες.Μία μικρή ομάδα αποτελούν οι έμποροι και οι μικροεπιχειρηματίε.Οι θέσεις των επαγγελμάτων που απαιτούν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι περιορισμένες.Το επάγγελμα του γιατρού,δικηγόρου συνίσταται σπάνια.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΑΝΑ ΝΟΜΟ			
	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΈΒΡΟΥ
ΑΓΡΟΤΗΣ	958	1797	177
ΕΡΓΑΤΗΣ/ΤΕΧΝΙΤΗΣ	1365	939	306
ΑΠΑΣΧ.ΣΕ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ	46	35	4
ΈΜΠΟΡΟΣ	86	221	21
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	19	53	6
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ	31	66	14
ΕΠΙΣΤ.ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	20	24	44
ΑΝΕΡΓΟΣ	14	8	27

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.153)

Σχετικά με τα επαγγέλματα των γυναικών κυρίως απασχολούνται στο σπίτι ή σε αγροτικές εργασίες.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ			
	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΈΒΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΑ	1865	2758	501
ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	581	331	28
ΕΡΓΑΤΡΙΑ	103	37	4
ΕΜΠΟΡΟΣ	12	13	-
ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	2	5	-
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ	-	4	-
ΕΠΙΣΤ.ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ	-	2	-
ΑΝΕΡΓΟΣ	-	2	-

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.156)

Εύλογα μπορούμε με βάση τους παραπάνω πίνακες να συμπεράνουμε το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των μειονοτικών γονιών.Ένας στους επτά πατέρες και μία στις πέντε μητέρες δεν έχουν απολυτήριο δημοτικού,ενώ η συντριπτική πλειοψηφία των γονιών έχουν στην καλύτερη περίπτωση ολοκληρώσει το δημοτικό σχολείο.Ελάχιστο είναι το ποσοστό όσων έχουν προχωρήσει πέρα από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ			
	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΈΒΡΟΥ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΕΙ ΣΧΟΛΕΙΟ	36	44	43
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	272	350	123
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	2018	2481	343
\ ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ	68	125	6
ΙΕΡΟΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟ	22	24	1
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	30	31	1
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	49	94	17

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.158)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΗΤΕΡΑΣ ΜΑΘΗΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ			
	Ν.ΞΑΝΘΗΣ	Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	Ν.ΈΒΡΟΥ
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΕΙ ΣΧΟΛΕΙΟ	36	44	43
ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΤΕΛΕΙΩΣΕΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	272	350	123
ΔΗΜΟΤΙΚΟ	2018	2481	343
ΓΥΜΝΑΣΙΟ/ΛΥΚΕΙΟ	68	125	6
ΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ	30	31	1
ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	49	94	17

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.159)

Είναι αποδεδειγμένο ότι η σχολική αποτυχία παρατηρείται συχνά σε παιδιά μη προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων και συνδέεται άμεσα με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας. Η οικονομική εξαθλίωση, η αγροτική προέλευση, οι παραδοσιακές, οπισθοδρομικές αντιλήψεις για τη γυναίκα, οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η απομόνωση είναι ορισμένοι παράγοντες που συμβάλουν στην εκπαιδευτική καθυστέρηση της μειονότητας. Σε αυτά προστίθεται και η πολιτική των ελληνικών αρχών να αφήνει στην αμάθεια την μειονότητα με σκοπό να περιορίσει την τουρκική επιρροή.

3.3.7.ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Το μειονοτικό σχολείο όπως έχουμε προαναφέρει δεν αποτελεί τη μόνη επιλογή για τους μειονοτικούς μαθητές.Όσοι βέβαια κατοικούν σε περιοχές με αμιγώς μουσουλμανικό πληθυσμό τότε η επιλογή αυτή είναι μονόδρομος.Για μία ορισμένη ομάδα το μειονοτικό σχολείο λειτουργεί ως σύμβολο προστασίας της γλωσσικής και θρησκευτικής τους ιδιαιτερότητας.Επομένως η φοίτηση σε ένα ελληνόγλωσσο δημοτικό σχολείο για αυτά τα μέλη της μειονότητας αποφεύγεται.

Παρόλα αυτά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση του αριθμού των μειονοτικών μαθητών που φοιτούν σε ελληνικά δημόσια δημοτικά σχολεία.Αρχίζει λοιπόν μία νέα πραγματικότητα για τη μειονότητα στο επίπεδο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης η οποία με τη σειρά της επηρεάζει αρκετά τις αλλαγές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση όπως θα δούμε παρακάτω.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1990 στη Θράκη οι μειονοτικοί μαθητές που είναι εγγεγραμμένοι σε δημόσια σχολεία είναι ελάχιστοι.Το 2002-2003 παρατηρείται μία αύξηση του αριθμού των μειονοτικών παιδιών που στρέφονται προς τα ελληνόγλωσσα δημοτικά σχολεία.

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ						
ΕΤΟΣ	Ν.ΞΑΝΘΗΣ		Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ		Ν.ΕΒΡΟΥ	
	ΔΗΜ.	Μ/ΚΑ	ΔΗΜ.	Μ/ΚΑ	ΔΗΜ.	Μ/ΚΑ
1996-07	270	3753	50	3704	93	619
2002-03	557	3080	199	3358	216	549

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/νσεων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομών Ξάνθης,Ροδόπης,Έβρου.(Στο:Ασκούνη,2006,σ.165)

Η αύξηση της πρόσβασης των μειονοτικών μαθητών στο δημόσιο δημοτικό σχολείο στο νομό Έβρου είναι αποτέλεσμα της αύξησης του αριθμού των Τσιγγάνων που εντάχθηκαν στο εκπαιδευτικό σύστημα.Οι Τσιγγάνοι στην προσπάθειά τους να αποτινάξουν το στίγμα κατωτερότητας παρουσιάζονται πιο θετικοί σε παρεμβάσεις της πλειονότητας.Γι'αυτό το λόγο η ίδρυση

ελληνόγλωσσων σχολείων σε περιοχές που κατοικούν κυρίως Τσιγγάνοι δεν αντιμετωπίζει σχεδόν καμία αντίσταση.

Στο νομό Ξάνθης παρατηρείται μία τάση φοίτησης των μειονοτικών μαθητών προς τα ελληνόγλωσσα δημοτικά. Τα δύο μόνο μειονοτικά σχολεία που υπάρχουν στην Ξάνθη και το γεγονός ότι βρίσκονται σε απόσταση από πολλές περιοχές που κατοικούν μειονοτικοί είναι ένας παράγοντας που η επιλογή ενός ελληνόγλωσσου σχολείου είναι πιο εύκολη.

Από τη στιγμή που όπως θα δούμε ανοίγεται ο δρόμος για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το πανεπιστήμιο για τα παιδιά της μειονότητας, η ελληνόγλωσσα εκπαίδευση είναι η καταλληλότερη επιλογή. Με την ένταξη των μειονοτικών μαθητών στα δημόσια ελληνικά σχολεία πιστεύεται ότι εξασφαλίζεται μία καλύτερη προετοιμασία για το γυμνάσιο και κατεπέκταση μία καλύτερη εκπαιδευτική σταδιοδρομία. Οι μειονοτικοί γονείς δηλώνουν πρόθυμοι να στερηθούν κάποια αγαθά προκειμένου να στείλουν τα παιδιά τους στα ελληνόγλωσσα σχολεία και να μορφωθούν. Αξίζει να διαβάσουμε τις απόψεις κάποιων εκπαιδευτικών του νομού Ροδόπης .

«Μία γενική εικόνα είναι ότι στέλνουν τα παιδιά στο σχολείο κυρίως για να μη ζούνε..., για να βελτιώσουν τη ζωή τους. Να μη γίνουν αγρότες πάλι στα χωράφια με τα ζώα, για να ξεφύγουν από αυτήν την κατάσταση, όπως ήταν παλαιότερα στην ελληνική κοινωνία» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 328)

«Υπάρχουν γονείς μουσουλμάνοι που ζητούν στην αρχή της χρονιάς τα παιδιά τους να μπουν σε τμήμα που να μην έχει άλλους μουσουλμάνους, για να μιλάνε μόνο ελληνικά» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 330)

«Εγώ νομίζω ότι οι γονείς που στέλνουν τα παιδιά τους εδώ στο σχολείο προσπαθούν να τα εντάξουν στην κοινωνία την ελληνική με τη σκέψη ότι πρέπει να έχουν εφόδιο τη γλώσσα για να προχωρήσουν παρακάτω. Οτιδήποτε και αν κάνουν πρέπει να ξέρουν ελληνικά. Και εφόσον δεν μπορούν οι ίδιοι να τους βοηθήσουν... θέλουν μ' αυτόν τον τρόπο τα παιδιά τους να καλυτερέψουν τη ζωή τους» (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 330)

3.4.ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

3.4.1 ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ

Η δυνατότητα των μειονοτικών παιδιών να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι πολύ περιορισμένη. Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης η δέσμευση του ελληνικού κράτους για παροχή εκπαίδευσης στους μειονοτικούς μαθητές αφορά μόνο το δημοτικό σχολείο. Παρόλα αυτά το μειονοτικό καθεστώς επεκτάθηκε και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση με την ίδρυση δύο μειονοτικών γυμνασίων του *“Τζελάλ Μπαγιάρ”* στην Κομοτηνή το 1952 και του *“Μειονοτικού Γυμνασίου Ξάνθης”* το 1965. Κατα την ίδρυση τους ήταν εξατάξια και αργότερα το 1979 χωρίζονται σε γυμνάσια και λύκεια.

Το γυμνάσιο *“Τζελάλ Μπαγιάρ”* λειτούργησε για πρώτη φορά τη σχολική χρονιά 1953-1954. Για την καλύτερη κατάρτιση των μουσουλμανοπαίδων λειτουργεί και μία τάξη πριν το γυμνάσιο στην οποία προαιρετικά μπορούν να φοιτήσουν απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, χωρίς αυτό να θεωρείται φοίτηση σε τάξη του γυμνασίου. Το Μειονοτικό Γυμνάσιο της Ξάνθης άρχισε να λειτουργεί το έτος 1964-1965. Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας χορηγήθηκε στον Σαλή Ογλού Μουζαφέρ, ο οποίος ήταν κτηματίας κάτοικος της Ξάνθης, άδεια ίδρυσης ιδιωτικού γυμνασίου με το όνομα *“Μειονοτικό Γυμνάσιο Ξάνθης”*.

Είναι σαφές ότι τα δύο αυτά σχολεία δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες της μειονότητας για δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τη δεκαετία του 1980 ο ήδη περιορισμένος αριθμός μαθητών που μπορούσαν να δεχθούν, μειώνεται ακόμη περισσότερο με τις αυστηρές διαδικασίες εισαγωγής στο γυμνάσιο.

Ενώ οι μειονοτικοί μαθητές μπορούσαν να εγγραφούν χωρίς εξετάσεις στα δημόσια γυμνάσια, για την εισαγωγή τους στα μειονοτικά μέχρι το 1992-1993 έπρεπε να εξεταστούν γραπτά στα μαθηματικά στην τουρκική γλώσσα και στην έκθεση στην ελληνική γλώσσα. Το ποσοστό αποτυχίας ήταν πάρα πολύ μεγάλο. Έτσι οι εισαγωγικές εξετάσεις αντικαταστάθηκαν από ένα αναποτελεσματικό τρόπο επιλογής των μαθητών με κλήρωση. Αυτή η μέθοδος διήρκησε από το 1993-1994 μέχρι το 1998-1999. Από τότε μέχρι σήμερα παρά το γεγονός ότι η κλήρωση δεν έχει καταργηθεί, κάθε χρόνο εγγράφονται όλοι όσοι κάνουν αίτηση.

Τα μειονοτικά γυμνάσια έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με αυτά των μειονοτικών δημοτικών. Μπορεί να ορίζονται ως ιδιωτικά, λειτουργούν όμως με βάση ένα ιδιότυπο πλαίσιο που εμπεριέχει ρυθμίσεις της δημόσιας εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα τους είναι επίσης δίγλωσσο. Στα ελληνικά διδάσκονται τα μαθήματα της λογοτεχνίας, της ελληνικής γλώσσας, της ιστορίας, της γεωγραφίας, της κοινωνικής και πολιτικής αγωγής. Στην τουρκική γλώσσα διδάσκονται τα θρησκευτικά, φυσική, μαθηματικά και την τουρκική γλώσσα. Σε αντίθεση με τα μειονοτικά δημοτικά σχολεία τα μαθήματα της

φυσικής αγωγής και των ξένων γλωσσών διδάσκονταν από τουρκόφωνους εκπαιδευτικούς.

Ορισμένοι από τους εκπαιδευτικούς του ελληνόφωνου προγράμματος υπηρετούν σε οργανικές θέσεις και οι περισσότεροι είναι με απόσπαση ή αναπληρωτές. Στο τουρκόφωνο μέρος τη διδασκαλία των τουρκικών μαθημάτων αναλαμβάνουν καθηγητές που προέρχονται από τη μειονότητα. Στο γυμνάσιο "Τζελάλ Μπαγιάρ" διδάσκει επίσης μικρός αριθμός Τούρκων Μετακλητών εκπαιδευτικών. (Κελεσιδης, 2003)

Τα σχολικά εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται για τα μαθήματα της ελληνικής γλώσσας είναι του Οργανισμού Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων (Ο.Δ.Ε.Β.), όπως ισχύει και για τα δημόσια ελληνικά γυμνάσια. Το διάστημα 2002-2004 στα πλαίσια του προγράμματος "Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων" δοκιμάστηκε μία σειρά διδακτικών βιβλίων προσαρμοσμένων στις γλωσσικές ανάγκες των μειονοτικών μαθητών. Τα σχολικά εγχειρίδια για το τουρκόφωνο μέρος εισάγονται από την Τουρκία αφού πρώτα ελεγχθούν από τις ελληνικές αρχές ώστε να μην περιλαμβάνουν στοιχεία προπαγάνδας.

3.4.2.ΕΠΙΛΟΓΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ Ή ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Οι μειονοτικοί μαθητές όταν τελειώσουν το δημοτικό σχολείο καλούνται να αποφασίσουν εάν θα φοιτήσουν σε μειονοτικό ή δημόσιο γυμνάσιο. Τα δύο μειονοτικά γυμνάσια δεν μπορούν να αποτελέσουν επαρκή διέξοδο για τους μαθητές. Αυτό συμβαίνει αρχικά γιατί δεν μπορούν να δεχθούν μεγάλο αριθμό μαθητών και έπειτα γιατί η πρόσβαση σε αυτά είναι εφικτή μόνο για τα παιδιά των γύρω περιοχών. Με βάση λοιπόν τα παραπάνω η επικρατέστερη επιλογή των μαθητών είναι τα ελληνικά δημόσια γυμνάσια.

Τα ελληνικά γυμνάσια μπορούν να δεχθούν μεγάλο αριθμό μειονοτικών παιδιών χωρίς ποσοτικούς περιορισμούς. Επίσης, λόγω του αριθμού τους, μπορούν να καλύψουν όλες τις περιοχές της Θράκης.

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΞΑΝΘΗΣ		
ΈΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ	ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ
1989-1990	282	83
1995-1996	598	144
2002-2003	1237	300

Πηγή: Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/σεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ν. Ξάνθης και Ροδόπης (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 231)

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ		
ΈΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ	ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ
1989-1990	108	145
1995-1996	382	170
2002-2003	852	359

Πηγή: Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/σεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ν. Ξάνθης και Ροδόπης (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 231)

Με βάση τους πίνακες ο κύριος όγκος των μειονοτικών μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης βρίσκεται στα δημόσια γυμνάσια. Το 1989-1990 οι δύο στους τρεις μαθητές γράφονται σε ελληνικό δημόσιο γυμνάσιο. Το 2002-2003 τα δύο μειονοτικά σχολεία του νομού συγκεντρώνουν 38,7% των μαθητών ενώ το 61,3% βρίσκεται στα δημόσια γυμνάσια. (Πλεξουσάκη, 1999)

Έτσι λοιπόν από τη στιγμή που οι μειονοτικοί μαθητές αποφασίζουν να συνεχίσουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το δημόσιο ελληνικό γυμνάσιο είναι πια στις μέρες μας μονόδρομος. Ένας από τους βασικότερους λόγους είναι αυτής της επιλογής είναι η ελληνομάθεια, την οποία γονείς και μαθητές αναγνωρίζουν ως αναγκαία για τη μελλοντική επαγγελματική και κοινωνική τους ένταξη.

«Εμείς θέλουμε τώρα να τελειώσει το γυμνάσιο, να μάθει καλά πρώτα απ' όλα να μιλάει ελληνικά. Αφού ζούμε εδώ. Θα πάει στο γιατρό, να μην μπορεί να πει τί πρόβλημα έχει; Θα πάει σε ένα μάρκετ που ψωνίζει, να μπορέσει να συνεννοηθεί. Είναι μεγάλο πρόβλημα αυτό, να ζεις σε μία χώρα και να μην ξέρεις την γλώσσα.» (Γονέας στο νομό Ροδόπης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 326)

Για τους μειονοτικούς γονείς, όπως είδαμε και στην δημοτική εκπαίδευση, τα ελληνόφωνα σχολεία είναι το μέσο για μία καλύτερη ζωή. Το δημόσιο γυμνάσιο σε σχέση με το μειονοτικό είναι καλύτερο όχι μόνο γιατί παρέχει ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης αλλά γιατί προσφέρει πολλές επαγγελματικές δυνατότητες. Οι γονείς των μειονοτικών μαθητών ωθούν τα παιδιά τους στα ελληνικά σχολεία για να μην ζήσουν όπως εκείνοι.

«Είναι πολύ ευχαριστημένοι οι γονείς όταν μας βλέπουνε να πηγαίνουμε καλά στο σχολείο.» (Μαθήτρια Β τάξης Γυμνασίου) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 327)

«Ο δικός μου πατέρας, αυτός με σπρώχνει και μου λέει να διαβάσω για να γλιτώσω τη ζωή μου» (Μαθητής Α Γυμνασίου) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 327)

Το μέγεθος των προσδοκιών των μειονοτικών μαθητών είναι πολύ μεγάλο. Πολλοί μαθητές δηλώνουν ότι επιθυμούν να συνεχίσουν το σχολείο για να μπορέσουν να σπουδάσουν. Συνήθως τέτοιες προσδοκίες συναντάμε σε παιδιά που το οικογενειακό μορφωτικό επίπεδο είναι χαμηλό.

3.4.3.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Η διαρροή των μειονοτικών μαθητών από την πρωτοβάθμια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζεται με δύο όψεις.Είτε δεν υπάρχει καθόλου εγγραφή στο γυμνάσιο είτε υπάρχει τυπική εγγραφή.

Στον πίνακα 1 παρουσιάζεται η κατανομή των μαθητών της έκτης τάξης των μειονοτικών δημοτικών σχολείων τις χρονιές 1996-2001.Στον πίνακα 2 μπορούμε να συγκρίνουμε και να διαπιστώσουμε πόσοι συνεχίζουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση τις αμέσως επόμενες χρονιές αντίστοιχα.

ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ				
ΈΤΟΣ	Ν.ΞΑΝΘΗΣ		Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
1996-1997	302	273	331	307
1998-1999	283	256	306	263
2000-2001	265	264	265	256

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Γραφείων Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειονοτικών σχολείων των Ν.Ξάνθης και Ροδόπης (Στο:Ασκούνη,2006,σ.261)

ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΤΗΝ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ				
ΈΤΟΣ	Ν.ΞΑΝΘΗΣ		Ν.ΡΟΔΟΠΗΣ	
	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
1997-1998	345	208	272	130
1999-2000	348	220	300	157
2001-2002	348	279	311	170

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Γραφείων Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης μειονοτικών σχολείων Ξάνθης και Ροδόπης(Στο:Ασκούνη,2006,σ.261)

Παρατηρούμε ότι το σχολικό έτος 2001-2002 ο αριθμός των μειονοτικών παιδιών που γράφονται στην Α' γυμνασίου είναι μεγαλύτερος από όσους φοιτούσαν την προηγούμενη χρονιά στην ΣΤ' τάξη δημοτικού.Αυτή η διαφορά εξηγείται εάν λάβουμε υπόψη μας ότι ένας αριθμός παιδιών που έχουν τελειώσει το δημοτικό πριν από κάποια χρόνια γράφεται με καθυστέρηση στην Α' γυμνασίου.Η κατάσταση παρουσιάζεται αρκετά βελτιωμένη αλλά στο νομό

Ροδόπης δύο στα πέντε κορίτσια εγκαταλείπουν το σχολείο μετά τη δημοτική εκπαίδευση.

Στο νομό Ξάνθης ο αριθμός των αγοριών που γράφονται στην Α΄ γυμνασίου είναι και τις τρεις χρονιές μεγαλύτερος από τους μαθητές της έκτης δημοτικού των μειονοτικών σχολείων. Για τα κορίτσια η διαρροή από το δημοτικό στο γυμνάσιο είναι ορατή αρχικά αλλά με τάσεις μείωσης.

Μία άλλη μορφή διαρροής, όπως είπαμε στην αρχή, είναι η εικονική εγγραφή. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουμε στα χέρια μας από την έρευνα που έγινε, για τον εντοπισμό των μαθητών που γράφονται στο γυμνάσιο αλλά δεν φοιτούν χρησιμοποιήθηκε η έλλειψη βαθμολογίας τους. Τα στοιχεία του πίνακα που ακολουθεί μας δείχνουν ότι ένας στους τρεις μαθητές που γράφτηκε το έτος 1997-1998 στην Α΄ τάξη δεν φοίτησε καθόλου στο γυμνάσιο.

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΕΓΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΜΗ ΦΟΙΤΟΥΝΤΕΣ				
ΈΤΟΣ	Ν. ΞΑΝΘΗΣ		Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ	
	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΔΕΝ ΦΟΙΤΟΥΝ	ΕΓΓΡΑΦΕΣ	ΔΕΝ ΦΟΙΤΟΥΝ
1997-1998	553	205	402	101
1999-2000	568	196	457	90
2001-2002	627	627	481	82

Πηγή: (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 265)

Στο νομό Ξάνθης παρατηρείται ψηλό ποσοστό μη φοίτησης μαθητών με τάση μείωσης. Αντίθετα στη Ροδόπη το ποσοστό αυτών που γράφονται τυπικά αλλά δεν φοιτούν στο γυμνάσιο είναι πολύ μικρότερο. Τα πρακτικά εμπόδια της πρόσβασης στα γυμνάσια όπως καιρικές συνθήκες, μεγάλες αποστάσεις δεν είναι βασικές αιτίες εγκατάλειψης του δημοτικού σχολείου. Οι ουσιαστικές αιτίες πρέπει να αναζητηθούν στις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες των περιοχών.

Σε ότι αφορά τα δημόσια γυμνάσια της Ξάνθης και της Κομοτηνής τα ποσοστά μη φοίτησης είναι σχεδόν παρόμοια. Παρατηρείται ωστόσο μία αύξηση τους αριθμού των παιδιών που γράφονται αλλά δεν φοιτούν. Η αύξηση αυτή μπορεί να είναι αποτέλεσμα της αυτόματης εγγραφής που ακολουθείται πια στα αστικά κέντρα. Δηλαδή με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά που φαίνονται ότι εγκαταλείπουν το σχολείο μετά την εγγραφή τους στην Α΄ γυμνασίου χωρίς να έχουν φοιτήσει καθόλου, παλιότερα δεν θα γραφόταν καθόλου στο γυμνάσιο.

Αν σκεφτούμε τις δύο εκδοχές της διαρροής από την πρωτοβάθμια στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση,δηλαδή τον αριθμό των παιδιών που δεν γράφονται καθόλου στο γυμνάσιο και τον αριθμό αυτών που γράφονται,αλλά δεν φοιτούν,διαπιστώνουμε ότι η πρόσβαση στο γυμνάσιο εξακολουθεί να παραμένει ένα μεγάλο πρόβλημα.

3.4.4.ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Μία άλλη όψη της μαθητικής διαρροής σε επίπεδο γυμνασίου είναι η εγκατάλειψη του σχολείου κατά τη διάρκεια φοίτησης. Η βασική αιτία είναι η σχολική αποτυχία των μειονοτικών μαθητών. Δεν μπορούν δηλαδή να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του γυμνασίου. Για παράδειγμα η επίδοση τους στα γλωσσικά μαθήματα είναι πάρα πολύ χαμηλή, αν σκεφτούμε ότι οι περισσότεροι έχουν βαθμό κάτω από "10" έχοντας ως βάση οι μειονοτικοί μαθητές το "8". (Σταμέλος, 2002)

Το χαμηλό επίπεδο ελληνομάθειας, τα μεγάλα κενά που "κουβαλούν" οι μαθητές από το δημοτικό δεν τους επιτρέπουν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του γυμνασίου. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στη γλώσσα καθώς τα παιδιά πολλές φορές δεν κατανοούν τα μαθήματα.

«Είναι και άλλα παιδιά που τα παρατήσανε και φύγανε. Εμένα ένας φίλος μου πήγε δέκα μέρες, δεν κατάλαβε το μάθημα, όλοι γελούσαν μαζί του και τα παράτησε και αυτός και τώρα δουλεύει»(Μαθητής Α' γυμνασίου Ξάνθης)(Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 363)

Οι εκπαιδευτικοί περιγράφουν τεράστια προβλήματα τόσο στον προφορικό όσο και στον γραπτό λόγο.

«Τους βάζεις μία ερώτηση και επειδή ακριβώς έχουνε μεγάλο πρόβλημα γλώσσας, απλώς τι κάνουνε; Αντιγράφουν μέσα από το βιβλίο, όταν καταλαβαίνουν σε ποιο σημείο είναι, όπως ακριβώς το λέει το βιβλίο. Αλλά δεν αλλάζουνε ούτε... λέει ας πούμε το βιβλίο "ζέρεις από πέρυσι", σου γράφουν "ζέρεις από πέρυσι" όπως ακριβώς το λέει.»(Εκπαιδευτικός νομού Ροδόπης)(Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 363)

Ενώ οι κοινωνικές αναστολές που εμπόδιζαν την είσοδο των μειονοτικών μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση υποχωρούν σιγά σιγά, προκύπτουν τώρα αρκετά εκπαιδευτικά εμπόδια. Η λογική του εκπαιδευτικού θεσμού είναι προσαρμοσμένη σε έναν μαθητή που απέχει πολύ από τα παιδιά της μειονότητας. Τα σχολικά βιβλία, οι παιδαγωγικές μέθοδοι είναι ακόμη προσανατολισμένα στους φυσικούς ομιλητές της ελληνικής γλώσσας. Το σχολείο δεν ανταποκρίνεται με αυτόν τον τρόπο στις ανάγκες των αλλόγλωσσων μαθημάτων και έτσι τα παιδιά μένουν στο περιθώριο και συνεπώς εκτός σχολείου.

Ένα άλλο θέμα που πρέπει να εξετάσουμε είναι σε πόσο χρόνο καταφέρνουν να αποφοιτήσουν από το γυμνάσιο οι μειονοτικοί μαθητές.Ο παρακάτω πίνακας θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τα ποσοστά ολοκλήρωσης και εγκατάλειψης του γυμνασίου το σχολικό έτος 1997-1998 έως το 2002-2003.

ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ-ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ				
		(Από αυτούς που φοίτησαν μέχρι το 2002-03)		
ΓΡΑΦ.	ΦΟΙΤ.	ΑΠΟΦΟΙΤ.	ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΝ	ΕΓΚΑΤ.
955	649	421	13	183

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.272)

Με βάση τον πίνακα λοιπόν φαίνεται ότι τα προβλήματα για τους μειονοτικούς μαθητές είναι σημαντικά.Από τους μαθητές που ξεκίνησαν το 1997-1998 μόνο τα 2/3 έχουν πάρει απολυτήριο.Οι υπόλοιποι είναι όσοι έφτασαν στο γυμνάσιο όμως δεν κατόρθωσαν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις και αποχώρησαν.

Εξετάζοντας τη ροή των μαθητών της μειονότητας στο γυμνάσιο παρατηρείται ότι λιγότεροι από τους μισούς διανύουν χωρίς καθυστέρηση την τριετία.Από τους 649 μαθητές,όπως δείχνει ο πίνακας παρακάτω,που γράφτηκαν για πρώτη φορά στην Α΄ γυμνασίου το 1997-1998 και φοίτησαν μόνο οι 288 μαθητές αποφοιτούν ακριβώς σε τρία χρόνια.

ΡΟΗ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ				
	Α΄	Β΄	Γ΄	ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΑΝ
1997-98	649			
1998-99		375		
1999-00			306	288

Πηγή:(Στο:Ασκούνη,2006,σ.273)

Η πρώτη τάξη του γυμνασίου είναι καθοριστική για την πορεία των μειονοτικών μαθητών. Μόνο το 58% κατορθώνει να προαχθεί στην επόμενη τάξη. Για την δεύτερη τάξη του γυμνασίου, όσα παιδιά κατορθώσουν να φτάσουν σε αυτήν την τάξη έχουν αρκετές πιθανότητες να τελειώσουν το γυμνάσιο. Τέλος, στην τρίτη γυμνασίου η διαρροή είναι ελάχιστη. Το 94% των μαθητών αποφοιτούν κανονικά την ίδια χρονιά.

Ένας άλλος παράγοντας που συμβάλει στην σχολική αποτυχία είναι ότι μεγάλος αριθμός των μειονοτικών παιδιών αναγκάζεται να εργάζεται παράλληλα με το σχολείο αλλά και κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Οι συνθήκες ζωής γι' αυτά τα παιδιά δεν είναι ιδανικές για μάθηση καθώς δεν διαθέτουν έναν ήσυχο χώρο ούτε όμως και χρόνο. Από την άλλη πλευρά οι γονείς τους δεν γνωρίζουν καλά την ελληνική γλώσσα και δεν μπορούν να τους βοηθήσουν. Για τους γονείς το σχολείο είναι ένας χώρος που με δυσκολία προσεγγίζουν. Συχνά παρουσιάζονται φοβισμένοι.

«Συνήθως οι γονείς δεν έρχονται στο σχολείο. Και στους βαθμούς, τους βλέπεις έρχονται έτσι φοβισμένοι, παίρνουμε τους βαθμούς και φεύγουν. Με σκυμμένο το κεφάλι. Σου λέει τι θα μου πει τώρα ο δάσκαλος... Βλέπει τα οχτάρια, τα εξάρια, δεν ξέρω τι, κουνάει το κεφάλι του και φεύγει» (Εκπαιδευτικός σε Γυμνάσιο της Κομοτηνής) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 369)

«Οι γονείς είναι πολύ πρόθυμοι να τακτοποιήσουν τις εκκρεμότητες απέναντι στο σχολείο, συνδρομές, εγγραφές, τέτοια. Είναι συνεργάσιμοι σε αυτά. Για τα υπόλοιπα δε λένε τίποτα. Βλέπεις βγάζουμε αποτελέσματα, τα περισσότερα παιδιά μένουν στάσιμα, δεν έρχονται να διαμαρτυρηθούν να πουν τίποτε. Ενώ οι χριστιανοί κάνουν συνήθως μεγάλη φασαρία.» (Εκπαιδευτικός σε Γυμνάσιο της Ξάνθης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 369)

Οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν με δυσκολία την ύπαρξη μειονοτικών μαθητών στην τάξη. Συχνά αισθάνονται ότι η δουλειά τους υποτιμάται. Οι περισσότεροι ομολογούν ότι μειώνουν τους στόχους τους για να έχουν την αίσθηση ότι τελικά κάτι πετυχαίνουν.

«Δηλαδή όταν μπαίνεις να διδάξεις στην Α΄ Γυμνασίου, νιώθεις ότι χάνεις τελείως το στόχο σου... Την πρώτη χρονιά που διδάσκεις σε τέτοιο σχολείο είσαι σαν τυφλός, δεν ξέρεις πώς να προχωρήσεις. Δεν μπορείς να καταλάβεις τι έχεις να αντιμετωπίσεις. Πρέπει να περάσεις τουλάχιστον δύο χρόνια για να καταλάβεις επιτέλους ότι το μάθημα που κάνεις δεν είναι αυτό που προσδοκάς να δώσεις... και ότι θα μάθεις να αρκείσαι στο λίγο που θα πάρουν. Φτάνεις στο τέλος της χρονιάς και νιώθεις αποτυχημένη. Πέρασε καιρός για να καταλάβω ότι πρέπει να χαμηλώσω της απαιτήσεις γι' αυτά τα παιδιά, να κάνω ένα μάθημα διαφορετικών επιπέδων.» (Εκπαιδευτικός σε Γυμνάσιο της Ροδόπης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 370)

Η σχολική αποτυχία των παιδιών της μειονότητας στο γυμνάσιο είναι αποτέλεσμα πολλαπλών εμποδίων. Η αποτυχία αυτή είναι αναμενόμενο να οδηγεί τα παιδιά στην εγκατάλειψη του σχολείου. Η διαρροή αυτή δρά ως ανασταλτικός παράγοντας των εκπαιδευτικών αλλαγών για τη μειονότητα.

3.4.5. Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΥΠΑΡΞΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΛΕΙΟΝΟΤΗΤΑ

Η κατανομή των μειονοτικών παιδιών δεν γίνεται με αλφαβητική σειρά όπως στους μαθητές της πλειονότητας αλλά σε ίσους αριθμούς με σκοπό να αποφευχθεί η συγκέντρωση πολλών μουσουλμάνων σε κάποιο τμήμα. Οι λόγοι που επισημαίνονται είναι κυρίως για να αναγκαστούν τα παιδιά μ' αυτόν τον τρόπο να μιλούν ελληνικά.

« Δεν είναι σωστό να βρεθούν παιδιά, όλα μουσουλμάνοι στο ίδιο τμήμα, που να μην μπορούν να μιλήσουν, θα ήταν άσχημο γι' αυτά. Ενώ μέσα σε ένα σύνολο που μιλάνε ελληνικά, αναγκάζονται να χρησιμοποιήσουν την ελληνική γλώσσα. Και έτσι βελτιώνεται το επίπεδο τους. » (Διευθυντής Γυμνασίου Κομοτηνής) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 353)

Πολλές φορές η παρουσία των μειονοτικών μαθητών σε ένα σχολείο ταυτίζεται με το χαμηλό του επίπεδο. Φαίνεται ότι ο όρος "μειονοτικός" χρησιμοποιείται όχι για να δηλώσει την διαφορετικότητα αλλά για να εκφράσει την υποτίμηση.

« Εμείς είμαστε το πρώτο σχολείο με παιδιά μουσουλμανάκια και φτασαμε σε σημείο να... όταν άρχισαν να έρχονται πολλά παιδιά, φτάσαμε σε σημείο να γεμίσει το σχολείο μας εδώ. Αισθανόμαστε ότι είμαστε σε μειονοτικό σχολείο » (Εκπαιδευτικός Γυμνασίου Ξάνθης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 354)

Μειώνοντας τον αριθμό των μειονοτικών μαθητών σε κάθε σχολική τάξη του γυμνασίου, δεν γίνεται αισθητή η παρουσία τους. Με αυτόν τον τρόπο όμως το σχολείο κινδυνεύει να λειτουργήσει σχεδόν μόνο με τα παιδιά της πλειονότητας. Οι ρυθμοί διδασκαλίας σίγουρα θα είναι πιο γρήγοροι με αποτέλεσμα να δημιουργούνται κενά στις γνώσεις των μειονοτικών παιδιών.

Οι πλειονοτικοί γονείς συχνά αλλάζουν σχολείο στα παιδιά τους εάν ο αριθμός των μουσουλμανοπαίδων είναι πολύ μεγάλος. Και αυτό γιατί όπως είπαμε και πιο πάνω τα σχολεία αυτά θεωρούνται υποβαθμισμένα.

« Έχουν αυξηθεί οι μουσουλμάνοι και μας έχουν φύγει οι καλοί μαθητές. Δεν μπορούμε να χωρίσουμε τα τμήματα [να γίνουν ξεχωριστά αμιγή] όχι από ρατσισμό αλλά... Δεν επιτρέπεται. Εγώ πάντως πιστεύω ότι πρέπει να υπάρχει αυτός ο διαχωρισμός, γι' αυτά τα παιδιά να υπάρχουν άλλα θέματα. Ο καλός μαθητής τι φταίει; Πώς θα προχωρήσει; Θα αναγκαστεί ο γονιός να το πάρει » (Εκπαιδευτικός σε Γυμνάσιο της Ροδόπης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 355)

Οι σχέσεις μεταξύ μειονότητας και πλειονότητας παρουσιάζει πολλές εντάσεις αν και ως πρώτη εικόνα φαίνεται να υπάρχει ένα καλό κλίμα χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.Οι μειονοτικοί μαθητές προσπαθούν να κατακτήσουν κάποιες θέσεις και για το λόγο αυτό αντιμετωπίζονται με περιθωριοποίηση από τους πλειονοτικούς μαθητές.

«Εμένα πέρσι κάτι που με στεναχώρησε ήταν με τους χριστιανούς...Οι χριστιανοί είπαν σε μας: "άμα δεν ήσασταν εσείς οι μουσουλμάνοι σε αυτό το σχολείο,θα ήμασταν πιο καλά"αυτό εμένα με στενοχώρησε πάρα πολύ.»(Μαθητής Γ΄ Γυμνασίου του νομού Ροδόπης)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.357)

«Δεν έχουνε συμμετοχή.Εντάξει,όσο πάνε,όσο περνάει ο καιρός βελτιώνονται τα πράγματα.Αλλά βλέπω ότι δεν έχουνε ενταχθεί στο σύνολο.Εγώ βλέπω και κάποιον φανατισμό από τα δικά μας παιδιά,δηλαδή τα αποξενώνουν.Αρκετά παιδιά νομίζω ότι και από τις οικογένειές τους έχουν μάθει αυτόν τον τρόπο σκέψης.Ότι,εντάξει,η μειονότητα είναι κάτι ξεχωριστό από εμάς και πρέπει να είναι στη γωνία ας πούμε»(Εκπαιδευτικός στο νομό Ροδόπης)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.357)

Στο νομό Ροδόπης τα προβλήματα των σχέσεων μεταξύ πλειονότητας και μειονότητας φαίνεται να είναι εντονότερα από το νομό Ξάνθης.Αυτό συμβαίνει γιατί η πολιτική παρουσία της μειονότητας είναι πολύ έντονη σ'αυτό το νομό καθώς επίσης και η διεκδίκηση της τουρκικής ταυτότητας.Ακόμη και οι εκπαιδευτικοί είναι επιφυλακτικοί απέναντι στην αύξηση του αριθμού των μειονοτικών μαθητών στο γυμνάσιο.Έχουν την αίσθηση,τον φόβο ότι μπορεί να κρύβονται κάποιες πολιτικές σκοπιμότητες.

«Γράφονται,ξαναγράφονται επιμένουν.Ποιος ο λόγος να επιμένουν;Κάποιο λόγο έχουν.Είτε γιατί είναι η γραμμή του προξενείου να γίνει το σχολείο μειονοτικό είτε γιατί πιέζονται...Τι να πούμε.ξέρω και εγώ.Ε,ξυπνάει βέβαια και ο κόσμος.Βλέπει ο ένας τον άλλο που στέλνει το παιδί του και παρακινείται»(Εκπαιδευτικός νομού Ροδόπης)(Στο:Ασκούνη,2006,σ.358)

3.4.6.ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Οι επιλογές ενός μουσουλμάνου μαθητή για τη φοίτηση στο στο γυμνάσιο όπως είδαμε ποικίλουν.Για ένα μεγάλο διάστημα παρατηρείται μία μετανάστευση των μειονοτικών μαθητών της Θράκης προς την γειτονική Τουρκία.Τα παιδιά αυτά μετά το τέλος του δημοτικού σχολείου συνεχίζουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση της Τουρκίας.

Ο λόγος αυτής της μετακίνησης φαίνεται να είναι η αυξημένη ζήτηση για δευτεροβάθμια εκπαίδευση των παιδιών της μειονότητας αλλά και της αδυναμίας των δύο μειονοτικών γυμνασίων να καλύψουν τις ανάγκες των μαθητών.Ιδιαίτερο ρόλο πρέπει να έπαιξαν οι διαδικασίες επιλογής για τα μειονοτικά γυμνάσια κατά τη δεκαετία του 1980,όπου παρατηρείται σημαντική μείωση των μαθητών τους,αποτέλεσμα,της μεγάλης αποτυχίας στις εισαγωγικές εξετάσεις.Χαρακτηριστικό είναι ότι για λίγα χρόνια η αποτυχία στις εξετάσεις των δύο μειονοτικών γυμνασίων αποτελούσε τυπική προϋπόθεση για τη χορήγηση εκπαιδευτικής βίζας από τις τουρκικές προξενικές αρχές.(Akgonul,1999)

Τη δεκαετία του 1990 οι ελληνικές αρχές λαμβάνουν κάποια μέτρα τα οποία περιορίζουν την μαθητική μετανάστευση.Αρχικά οι εισαγωγικές εξετάσεις καταργούνται και τη θέση τους παίρνει η διαδικασία κλήρωσης για να καταλήξουν στη συνέχεια στην εγγραφή οποιουδήποτε χωρίς κανένα περιορισμό.

Η αναποτελεσματική μέθοδος διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στα μειονοτικά δημοτικά σχολεία δεν έδινε τη δυνατότητα στους μαθητές να συνεχίσουν στα δημόσια ελληνικά γυμνάσια και έπειτα στα πανεπιστήμια.Όσο λοιπόν το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα τοποθετούσε τη μειονότητα στο περιθώριο η φοίτηση σε γυμνάσια της Τουρκίας φαινόταν φυσικό επακόλουθο.

Από την τουρκική πλευρά υπάρχει μία οργανωμένη πολιτική υποδοχής των μειονοτικών μαθητών με οικοτροφεία και υποτροφίες.Ο στόχος της Τουρκίας δεν ήταν η ενίσχυση της εκπαιδευτικής μετανάστευσης της μειονότητας στο έδαφος της ούτε οι αλλαγές των διαδικασιών εισαγωγής στο πανεπιστήμιο.Κύριο μέλημά της ήταν ο πολιτικός και ιδεολογικός έλεγχος της μειονότητας μέσω της παρεχόμενης εκπαίδευσης αλλά και να ελέγξει το ενδεχόμενο της μόνιμης εγκατάστασης στο έδαφος της.Κάτω από αυτές τις συνθήκες ευνοήθηκαν οι σχέσεις μεταξύ της Τουρκίας και της μειονότητας με σκοπό την εξασφάλιση μιας θέσης στα τουρκικά πανεπιστήμια.

Κάποιοι γονείς τάσσονται ανοιχτά υπέρ της τουρκικής ταυτότητας και προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους ένα καλύτερο μέλλον επιλέγουν να τα στείλουν όχι σε διπλανά χωριά αλλά στην Τουρκία. Η Τουρκία δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι για τους μειονοτικούς αποτελεί την πατρίδα τους και εκεί νιώθουν προστατευμένοι.

Ενδιαφέρον έχει να αναφέρουμε κάποιες απόψεις των ίδιων των παιδιών για αυτό το φαινόμενο της μαθητικής μετανάστευσης. Ελάχιστοι είναι αυτοί που βλέπουν θετικά αυτό το ενδεχόμενο. Οι περισσότεροι είναι αρνητικοί για το λόγο ότι η αναγνώριση των πτυχίων τους γίνεται πάρα πολύ δύσκολα και οι επαγγελματικές προοπτικές χωρίς τη γνώση της ελληνικής γλώσσας είναι περιορισμένες.

«Εδώ θέλω να σπουδάσω γιατί εδώ θα μπορέσω να βρω δουλειά. Όσοι φεύγουνε στην Τουρκία το δίπλωμα που παίρνουνε δεν είναι αναγνωρισμένο, δύσκολα βρίσκουνε δουλειά και δουλεύουνε εδώ.» (Μαθητής Β΄ τάξης μειονοτικού Γυμνασίου Κομοτηνής) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 323)

«Οι συγγενείς μου λέγανε να πάω, όμως εγώ δεν ξέρω και η αδερφή μου είναι τώρα στην Τουρκία. Όταν έρχεται ζορίζεται με τα ελληνικά να τα μιλάει εδώ, τα έχει ξεχάσει λίγο και αυτό δεν είναι καλό.» (Μαθητής Γ΄ τάξης μειονοτικού Γυμνασίου Ξάνθης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 323)

«Έτσι και ένας φίλος μου που τώρα τελειώνει, τελευταία χρονιά είναι στο γυμνάσιο, στην Τουρκία πηγαίνει και τώρα ήρθε εδώ, και να θέλει τώρα να συνεχίσει, δεν μπορεί όμως γιατί δεν ξέρει την γλώσσα, την ξέχασε, σχεδόν δεν ξέρει να μιλήσει, και τώρα θα πάει στο τεχνικό λύκειο, σε ΟΑΕΔ θα πάει, να μάθει τουλάχιστον μία τέχνη» (Μαθητής Γ΄ τάξης μειονοτικού Γυμνασίου Ξάνθης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 323)

Στις μέρες μας, επομένως, τα παιδιά επιλέγουν περισσότερο με βάση το προσωπικό τους συμφέρον και τις προοπτικές που τους ανοίγονται και όχι σύμφωνα με τις κοινωνικές και ιδεολογικές αναφορές του παρελθόντος.

3.4.7.Η ΦΟΙΤΗΣΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ

Για να ολοκληρώσουμε την εικόνα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να μελετήσουμε τι ακολουθούν οι μειονοτικοί μαθητές μετά την ολοκλήρωση της φοίτησης τους στο γυμνάσιο.

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΡΟΔΟΠΗΣ			
ΈΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ	ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ	ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
1989-90	28	20	26
2002-03	155	208	153

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/σεων Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ν.Ξάνθης και Ροδόπης(Στο:Ασκούνη,2006,σ.242)

ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΞΑΝΘΗΣ			
ΈΤΟΣ	ΔΗΜΟΣΙΑ ΛΥΚΕΙΑ	ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΑ ΛΥΚΕΙΑ	ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
1989-90	21	35	101
2002-03	276	122	312

Πηγή:Αδημοσίευτα στοιχεία Δ/σεων Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Ν.Ξάνθης και Ροδόπης(Στο:Ασκούνη,2006,σ.242)

Όπως διαπιστώνουμε το σχολικό έτος 1989-90 ελάχιστοι μαθητές γράφονται στα διάφορα είδη λυκείου ενώ οι περισσότεροι επιλέγουν την τεχνική εκπαίδευση.Τη χρονιά 2001-2002 στην Γ΄ τάξη των μειονοτικών και των δημόσιων γυμνασίων φοιτούσαν 552 μαθητές.Το επόμενο σχολικό έτος 2002-2003 στην Α΄τάξη των λυκείων φοιτούσαν 512 μαθητές.Ο αριθμός αυτός είναι αρκετά ικανοποιητικός καθώς η απόκλιση φαίνεται να μειώνεται.

Στις μέρες μας,συνήθως όσοι μαθητές καταφέρνουν να ολοκληρώσουν το γυμνάσιο δεν σταματούν αλλά συνεχίζουν στον επόμενο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.Οι αιτίες που οι μαθητές δεν φτάνουν στο επίπεδο του λυκείου βρίσκονται στο φαινόμενο διαρροής στο γυμνάσιο που εξετάσαμε παραπάνω.Σε ερώτηση μας στον Διευθυντή του 2^{ου} Μειονοτικού Δημοτικού Σχολείου Ξάνθης και Πρόεδρο των Μειονοτικών Σχολείων κ.Καράντα Χαλίλ,για τα παιδιά της μειονότητας στο λύκειο μας είπε:

«Τα πράγματα είναι απλά.Όποιος διαβάζει συνεχίζει το σχολείο κανονικά και περνάει στην τριτοβάθμια εκπαίδευση»

3.5. ΤΑ ΙΕΡΟΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΑ

Τα ιεροσπουδαστήρια αποτελούν ένα κομμάτι της μειονοτικής εκπαίδευσης. Απευθύνονται μόνο σε μειονοτικά παιδιά και υπήρξε ίδρυμα για την εκπαίδευση των δασκάλων των μειονοτικών σχολείων. Μέχρι τη δεκαετία του 1960 ο τίτλος σπουδών του ιεροσπουδαστηρίου αρκούσε για να γίνει κανείς δάσκαλος. Τα ιεροσπουδαστήρια υπάρχουν στη Θράκη από την οθωμανική περίοδο. Από το 1950 μέχρι σήμερα λειτούργουν ένα στην Κομοτηνή και ένα στον Εχίνο της Ξάνθης.

Το ιεροσπουδαστήριο είναι ουσιαστικά ένας ενδιάμεσος δρόμος μεταξύ μειονοτικού και ελληνόφωνου γυμνασίου με θρησκευτικό προσανατολισμό. Η διάρκεια σπουδών, τα προγράμματα μαθημάτων και τα προσόντα που έπρεπε να έχουν οι δάσκαλοι δεν ήταν συγκεκριμένα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση τους. Από το 1960 μέχρι το 1998 η διάρκεια σπουδών ήταν πενταετής. Τα πέντε χρόνια σπουδών αναγνωριζόταν ισοδύναμα με τις δύο πρώτες τάξεις του γυμνασίου. (Τσιτσελίκης, 2003)

Το 1998 αυξάνεται η διάρκεια σπουδών σε έξι χρόνια και τα ιεροσπουδαστήρια ορίζονται ισότιμα με τα αντίστοιχα δημόσια εκκλησιαστικά γυμνάσια και λύκεια. Αξίζει να αναφέρουμε ότι δεν υπάρχουν ειδικές ρυθμίσεις για την πρόσβαση σε αυτά. Το πρόγραμμα των ιεροσπουδαστηρίων διαφέρει αρκετά με αυτό των μειονοτικών γυμνασίων και λυκείων. Στην τουρκική γλώσσα διδάσκονται τα τουρκικά, τα θρησκευτικά, την ισλαμική ιστορία, την αραβική γλώσσα και το Κοράνι στα αραβικά.

Οι δάσκαλοι του ελληνόφωνου προγράμματος συνήθως είναι αναπληρωτές. Για το τουρκόφωνο μέρος διδάσκουν θεολόγοι αλλά και απόφοιτοι της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης (Ε.Π.Α.Θ.)

Μέχρι το 2000 στα Ιεροσπουδαστήρια επιτρεπόταν μόνο για τα αγόρια. Για πρώτη φορά το σχολικό έτος 2000-2001 το Ιεροσπουδαστήριο Κομοτηνής δέχθηκε κορίτσια μαθήτριες. Στον Εχίνο φοιτούν μέχρι και σήμερα μόνο αγόρια.

Στο Ιεροσπουδαστήριο της Κομοτηνής παράλληλα λειτουργεί ένα οικοτροφείο στο οποίο διαμένουν οι περισσότεροι μαθητές. Οι μαθητές αυτοί ζουν μέσα σε ένα περιβάλλον με σχολικούς και θρησκευτικούς κανόνες. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει πέντε φορές την ημέρα προσευχή και συλλογική μελέτη. Τα έξοδα λειτουργίας του οικοτροφείου καλύπτονται από διάφορους κρατικούς πόρους. Πολλοί γονείς που έχουν χαμηλό εισόδημα στέλνουν τα παιδιά τους στο οικοτροφείο καθώς τους εξασφαλίζεται στέγαση και σίτιση.

«Περισσότερο οικονομικά είναι τα κίνητρα που έρχονται και λιγότερο θρησκευτικά. Είναι από φτωχές οικογένειες. Οι γονείς είναι βέβαια πολύ θρησκευόμενοι αλλά τα παιδιά δεν το βλέπουν έτσι. Η επιβολή των θρησκευτικών κανόνων τους ενοχλεί. Έχουν την τάση να ξεφύγουν, τα βλέπεις πως προσπαθούν να αποφύγουν την προσευχή» (Καθηγητής Ιεροσπουδαστηρίου Κομοτηνής) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 316)

«Εγώ θέλω να γίνω γιατρός. Δεν ήθελα να έρθω σ' αυτό το σχολείο. Ήθελα να πάω στο γυμνάσιο. Αλλά ο πατέρας μου δεν μ' άφησε. Όχι, λέει, δεν μπορούμε, καλύτερα να πας για δάσκαλος. Εγώ όμως θα φύγω από δω. Θα τελειώσω και θα φύγω, θα πάω για γιατρός. (Μαθητής Γ' Γυμνασίου Ιεροσπουδαστηρίου Κομοτηνής) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 316)

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Τα Ιεροσπουδαστήρια δεν αποτελούν πλέον την μοναδική διέξοδο για ανώτερες σπουδές. Τα μειονοτικά παιδιά μπορούν να επιλέξουν την δημόσια ελληνική εκπαίδευση. Στο νομό της Ξάνθης που σημειώνεται μεγάλος αριθμός μειονοτικών παιδιών, το Ιεροσπουδαστήριο αποτελεί τελευταία επιλογή. Αντίθετα στο νομό Ροδόπης υπάρχουν μειονοτικοί που συνεχίζουν να στηρίζουν το θεσμό του Ιεροσπουδαστηρίου. Αυτό συμβαίνει, εκτός από οικονομικούς λόγους όπως είπαμε, γιατί με αυτόν τον τρόπο νιώθουν ασφάλεια επιλέγοντας τη θρησκευτική τους παράδοση.

Επομένως παρά την θεσμική τους αναβάθμιση, τα Ιεροσπουδαστήρια αποτελούν και πάλι τελευταία επιλογή. Αυτό θα συνεχίσει να συμβαίνει όσο εξακολουθούν να λειτουργούν με τις συνθήκες του παρελθόντος.

3.6. ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ-ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (Ε.Π.Α.Θ.)

Οι μειονοτικοί μαθητές, θεωρητικά, μέχρι τη δεκαετία του 1990 είχαν το δικαίωμα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ως Έλληνες πολίτες. Με την υπογραφή του πρωτοκόλλου του 1992 και με την εφαρμογή του "Μεγάλου Μαθητικού Σχεδίου" στην περιοχή της Θράκης δόθηκαν 308 θέσεις ανώτερης εκπαίδευσης εκ των οποίων χρησιμοποιήθηκαν οι 172 και αποφοίτησαν 16 άτομα. Οι δυσκολίες που αντιμετώπιζαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, δεν τους επέτρεπαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Η μόνη δυνατότητα που είχαν ήταν η εισαγωγή τους στην Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης που ιδρύθηκε το 1968. Οι απόφοιτοι της Ε.Π.Α.Θ. προορίζονται να διδάξουν τα τουρκόγλωσσα μαθήματα στα μειονοτικά σχολεία. Σε σχέση με τις υπόλοιπες Παιδαγωγικές Ακαδημίες που σήμερα δεν λειτουργούν, η Ειδική Ακαδημία είναι υποβαθμισμένη. Η φοίτηση είναι διετής. Πολλές φορές όμως γίνεται τριετής, παρακολουθώντας οι μαθητές ένα ακόμη έτος, ως προκαταρκτικό. Στο έτος αυτό μπορούν να εγγραφούν, μετά από εξετάσεις, απόφοιτοι Ιεροσπουδαστηρίων, όσοι έχουν ενδεικτικό Β΄ τάξης Γενικού, Τεχνικού, Επαγγελματικού Λυκείου ή της Ε΄ τάξης του εξατάξιου γυμνασίου. Παρατηρούμε ότι στην Ε.Π.Α.Θ. γίνονται δεκτοί μαθητές που δεν έχουν ολοκληρώσει την δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Όσοι απόφοιτοι Λυκείου έχουν πολύ καλή βαθμολογία στο απολυτήριο τους και όσοι απόφοιτοι Ιεροσπουδαστηρίων έχουν υπηρεσία από 6 έως 15 χρόνια δεν απαιτείται να φοιτήσουν στην προκαταρκτική τάξη. Γράφονται στο πρώτο έτος χωρίς εξετάσεις μετά από την πρόταση του Συντονιστή Μειονοτικών Σχολείων. (Παναγιωτίδης, 1996) Για τους υπόλοιπους «οι εξετάσεις πραγματοποιούνται το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου, στην έδρα του Συντονιστικού Γραφείου Μειονοτικών Σχολείων και ο αριθμός των κατασόμενων καθορίζεται με απόφαση του Συντονιστή των Μειονοτικών Σχολείων» (Στο: Παναγιωτίδης, 1996, σ.96) Τα μαθήματα στα οποία εξετάζονται είναι η Ιστορία, τα Μαθηματικά και η Έκθεση.

Στην προκαταρκτική τάξη διδάσκονται Ελληνικά, Ιστορία, Ψυχολογία, Πρακτική Αριθμητική και Γεωμετρία, Μουσική, Τεχνικά, Γυμναστική, Τουρκικά και Γεωγραφία της Ελλάδας. Για την εισαγωγή τους στην πρώτη τάξη της Ειδικής Ακαδημίας εξετάζονται γραπτά στα μαθήματα της Έκθεσης, Γεωγραφίας της Ελλάδας και την Ιστορία. (Μπουζάκης, 1998)

Το μάθημα της ελληνικής γλώσσας κατέχει σημαντική θέση στα προγράμματα της Ακαδημίας. Η διδασκαλία του κυμαίνεται από 5 έως 12 ώρες την εβδομάδα. Αντίθετα τα μαθήματα της τουρκικής γλώσσας διδάσκονται τρεις ώρες την εβδομάδα. Το γεγονός αυτό μας κάνει να αναρωτηθούμε πόσο καλά καταρτισμένοι είναι οι απόφοιτοι της Ακαδημίας στην τουρκική γλώσσα, ώστε να διδάξουν στα μειονοτικά σχολεία το τουρκόγλωσσο μέρος, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι σπουδαστές κυρίως είναι πομακόφωνοι.

Η Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία πολεμήθηκε αρχικά από μία μερίδα της μειονότητας, ιδιαίτερα φιλοτουρκική, για την ανεπάρκεια της τουρκικής γλώσσας που παρέχεται στους φοιτητές της. Θεωρούσαν παράλογο ότι οι δάσκαλοι του τουρκόφωνου προγράμματος δεν γνωρίζουν επαρκώς την τουρκική γλώσσα. Το γεγονός αυτό, η μειονότητα το εκλαμβάνει ως πολιτική σκοπιμότητα της Ελλάδας να αφομοιώσει και να ακυρώσει την τουρκική ταυτότητα των φοιτητών. Έτσι όσοι επέλεξαν να φοιτήσουν στην Ε.Π.Α.Θ. είχαν το στίγμα της προδοσίας. Οι γονείς έκλειναν τα σχολεία ως μία κίνηση διαμαρτυρίας και αρνούσαν για χρόνια να διοριστούν δάσκαλοι απόφοιτοι της συγκεκριμένης Ακαδημίας. Διεκδικούσαν το διορισμό δασκάλων αποφοίτων των τουρκικών διδασκαλείων. Μέχρι το τέλος περίπου της δεκαετίας του 1980 είναι συχνό το φαινόμενο απόρριψης των αποφοίτων της Ε.Π.Α.Θ.

Το κλίμα που επικρατεί στην Ειδική Ακαδημία χαρακτηρίζεται αυταρχικό. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις λειτουργίας της και τις μαρτυρίες των αποφοίτων της ασκείται έλεγχος τόσο κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας όσο και μετά από αυτή. Η σχολή διαθέτει φοιτητική εστία, γεγονός που καθιστά εφικτή την άσκηση ελέγχου και παρέχει δωρεάν διαμονή. Η εστία συντηρείται από το ελληνικό δημόσιο. Ο έλεγχος αυτός συνδέεται άμεσα με το πολιτικό θέμα της μειονότητας. Το ελληνικό κράτος είναι ο ρυθμιστής της διαδικασίας εκπαίδευσης στην Ειδική Ακαδημία και επιθυμεί τον ιδεολογικό της έλεγχο ώστε να αποφεύγονται οι τουρκικές εθνικές επιδιώξεις.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι αρχικά στη σχολή αυτή φοιτούσαν μόνο αγόρια μέχρι το έτος 1992 όπου γράφεται η πρώτη γυναίκα. Ως διδακτικό προσωπικό προτιμότεροι για αυτές τις θέσεις ήταν μόνο άντρες.

Το 1988-1989 αποφασίζεται η κατάργηση των Παιδαγωγικών Ακαδημιών και η αντικατάστασή τους από πανεπιστημιακά παιδαγωγικά τμήματα, με διάρκεια φοίτησης τέσσερα έτη. Την εξέλιξη αυτή δεν την ακολούθησε η Ε.Π.Α.Θ. με αποτέλεσμα να παραμένει προσκολλημένη σε ένα παλιό πρότυπο εκπαίδευσης δασκάλων. (Παπαναστασίου, 1998) Για το λόγο αυτό οι απόφοιτοι της Ειδικής Ακαδημίας συχνά κατηγορούνται για ελλιπή γνώση. Το αίτημα για αναβάθμιση της σχολής γίνεται όλο και πιο έντονο.

Η ειδική ρύθμιση του Ν.2341/95 του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ορίζει χωριστό ποσοστό (0,5%) στην τριτοβάθμια εκπαίδευση (Α.Ε.Ι.,Τ.Ε.Ι.) για τα παιδιά των μουσουλμάνων της Θράκης που αποφοίτησαν από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.Το 1996-97 με αυτόν τον τρόπο εισήχθησαν 66 φοιτητές,ενώ το 2002-03 ο αριθμός έφτασε τους 152.Η αύξηση είναι αρκετά μεγάλη.Παρά την θετικότητα αυτής της ρύθμισης,ωστόσο δεν μπορούν να την αξιοποιήσουν πολλοί μαθητές δεδομένων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σήμερα 103 φοιτητές σπουδάζουν με κρατική υποτροφία.Η κρατική υποτροφία εκτός του καθορισμένου χρηματικού ποσού συμπεριλαμβάνει τα πανεπιστημιακά δίδακτρα,έξοδα άδειας παραμονής,έξοδα περίθαλψης,έξοδα στέγασης σε φοιτητικές εστίες,βοήθημα σε χαρτικά και ένδυση.

Συνοψίζοντας,με τη ρύθμιση αυτή,ενισχύθηκε η πρόσβαση στα δημόσια γυμνάσια και λύκεια ,αφού αυτά αποτελούν την αρχή για το δρόμο του πανεπιστημίου.Επιπλέον,συνέβαλε στον περιορισμό της μαθητικής μετανάστευσης στην Τουρκία.

Κεφάλαιο 4

4.1.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ (ΠΟΛΙΤΙΚΑ)

Η εκπαίδευση της μειονότητας συνδέεται άμεσα με τις διακυμάνσεις των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Η υπεράσπιση της τουρκικής ταυτότητας του μεγαλύτερου μέρους της μειονότητας και η πολιτική των τουρκικών κυβερνήσεων μετέτρεψαν την μειονότητα σε απειλή για την Ελλάδα.

Στο κεφάλαιο αυτό θα δούμε ότι για την μειονότητα η εκπαίδευση αποτέλεσε ένα μέσο άσκησης της τουρκικής επιρροής προσπαθώντας να διατηρηθεί η τουρκική συνείδηση. Από την άλλη πλευρά οι ελληνικές αρχές θεώρησαν την εκπαίδευση μέσο ελέγχου και περιορισμού της τουρκικής επίδρασης. Οι παρεμβάσεις στον εκπαιδευτικό τομέα γίνονταν σύμφωνα με τις επιδιώξεις της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης και όχι με βάση τις εκπαιδευτικές ανάγκες της μειονότητας.

Με το Πρωτόκολλο του 1968 όπως είδαμε και στην αρχή της εργασίας, κατοχυρώνεται η τουρκική ως η μόνη μειονοτική γλώσσα και επιτρέπεται η παρέμβαση της Τουρκίας στα εκπαιδευτικά ζητήματα της μειονότητας. Επομένως αναγνωρίζεται ο τουρκικός χαρακτήρας της μειονότητας και αυτό ενισχύει την πολιτική σημασία που του αποδίδεται. Στην πραγματικότητα δηλαδή το Πρωτόκολλο εξυπηρετεί κυρίως τις πολιτικές επιδιώξεις των ελληνοτουρκικών αντιπαραθέσεων παρά την επίλυση των εκπαιδευτικών προβλημάτων.

Οι δάσκαλοι των μειονοτικών σχολείων αποτέλεσαν σημαντικό κομμάτι των συγκρούσεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι διαφορετικές κατηγορίες των εκπαιδευτικών αντιμετωπίστηκαν και από τις δύο πλευρές, κυρίως ως φορείς εθνικής πολιτικής παρά ως δάσκαλοι. Οι εκπαιδευτικοί που προέρχονται από την Τουρκία αντιμετωπίστηκαν όπως είδαμε ως εθνική απειλή από τις ελληνικές αρχές.

Ο έλεγχος των σχολικών βιβλίων από την άλλη είναι ένα κρίσιμο πολιτικό σημείο στη μειονοτική εκπαίδευση. Τα βιβλία που τυπώνονταν στην Τουρκία δεν γίνονταν αποδεκτά από την ελληνική ηγεσία. Θεωρήθηκαν μέσα προώθησης του τουρκικού εθνικισμού. Το ίδιο συνέβη και με τα βιβλία που τυπώθηκαν με πρωτοβουλία Ελλήνων συγγραφέων. Η τουρκική πλευρά θεώρησε ότι πίσω από αυτή τη κίνηση κρυβόταν πολιτικές σκοπιμότητες της Ελλάδας με κύριο μέλημα την αφομοίωση της μειονότητας και τον περιορισμό της τουρκικής ταυτότητας.

Το δίλλημα σχετικά με την επιλογή σχολείου,μειονοτικού η δημόσιου ελληνικού,συνδέεται με το ζήτημα της ταυτότητας της μειονότητας και κατεπέκταση εμπλέκεται στο πεδίο της πολιτικής σύγκρουσης.Η μειονοτική ηγεσία υπερασπίζεται τη δημιουργία δίγλωσσων μειονοτικών σχολείων καθώς θεωρούνται τα καταλληλότερα για την εκπαίδευση των μουσουλμάνων αλλά και για την διατήρηση της τουρκικής τους ταυτότητας.Με αυτή τη λογική η πολιτική σημασία του νηπιαγωγείου και του δημοτικού είναι αρκετά μεγάλη και αυτό γιατί η εκμάθηση της μητρικής γλώσσας και η συνείδηση της ταυτότητας του παιδιού γίνεται στα πρώτα σχολικά βήματά του.

Πίσω από την επιλογή των μειονοτικών μαθητών να συνεχίσουν το γυμνάσιο ή τις σπουδές τους στην χώρα της Τουρκίας υπάρχει μία καλά οργανωμένη πολιτική.Στόχος της Τουρκίας δεν ήταν αμιγώς η ενίσχυση της εκπαίδευσης της μειονότητας στην πατρίδα της.Η πολιτική της Τουρκίας στο συγκεκριμένο ζήτημα έχει δύο όψεις.Από τη μία την παροχή κινήτρων και από την άλλη τον έλεγχο εγκατάστασης μεγάλου αριθμού μελών της μειονότητας.Μέσα από αυτήν την πολιτική ευνοήθηκαν οι σχέσεις Τουρκίας και μειονότητας.

Παρατηρούμε ότι πίσω από κάθε απόπειρα αλλαγής σε εκπαιδευτικό επίπεδο υπάρχει ο φόβος και η καχυποψία.Η αντίδραση αυτή της μειονότητας απέναντι στις αλλαγές δεν μπορεί να ερμηνευτεί ως συντηρητική σκέψη,αλλά ως έκφραση πολιτικών διεκδικήσεων.Στόχος αυτής της διεκδίκησης ήταν ο ενεργός ρόλος της Τουρκίας στα εκπαιδευτικά θέματα της μειονότητας.

Κεφάλαιο 5

5.1.Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟΥ ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ

Οι άξονες της πολιτικής της Άγκυρας μπορούν να αναλυθούν ως εξής:

α) Καλλιέργεια κοινής συνείδησης σε όλους τους μειονοτικούς πολίτες. Καλλιέργεια κοινής εθνικής συνείδησης και μάλιστα τουρκικής. Για παράδειγμα κάθε αναφορά περί Πομάκων και Τσιγγάνων έχει εξαφανιστεί από το μειονοτικό τύπο. Ακόμη η πομακική αρχιτεκτονική σιγά σιγά χάνεται, ενώ οι ιμάμηδες της ορεινής Ροδόπης αναζητούν κάθε τρόπο να πάψουν οι Πομάκοι να μιλούν τη γλώσσα τους, τα πομακικά, μία γλώσσα που έχει αναγνωριστεί ως μία από τις λιγότερο διαδεδομένες γλώσσες. Όσα από τα ιδιαίτερα αυτά στοιχεία των Πομάκων και των Τσιγγάνων αδυνατεί να εξαλείψει η τουρκική προπαγάνδα, τα υιοθετεί ως τουρκικά, επιδιώκοντας την αφομοίωσή τους.

β) Δεύτερος άξονας της πολιτικής της Άγκυρας πρέπει να θεωρηθεί η προσπάθεια γκετοποίησης των μουσουλμάνων με στόχο την περιθωριοποίηση τους και τον καλύτερο δυνατό έλεγχο τους. Καταβάλλεται προσπάθεια να απομακρυνθούν από το οικονομικό-πολιτικό-κοινωνικό νεοελληνικό γίνεσθαι, έτσι ώστε η απομόνωση να επιφέρει και την ανάπτυξη των κοινών μεταξύ των μουσουλμάνων δεσμών που θα επιτρέψουν στην τουρκική προπαγάνδα να μαζικοποιήσει τον ισλαμικό παράγοντα, προσδίδοντάς του εθνικά τουρκικά στοιχεία. Ο έλεγχος της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής δραστηριότητας των μουσουλμάνων από το Τουρκικό Προξενείο Κομοτηνής υποβοηθάται τόσο από την κλειστή κοινωνική ζωή που επιτάσσει η αυστηρή ισλαμική πεποίθηση των μειονοτικών, όσο και από την ίδια την ελληνική πολιτεία που δεν προχώρησε εδώ και τόσα χρόνια στον εξευρωπαϊσμό αυτών των πολιτών της. Στον άξονα αυτό θα πρέπει να περιληφθεί και η καλλιέργεια φανταστικών επιθέσεων δήθεν της ελληνικής πολιτείας (π.χ. θέμα βιβλίων, νηπιαγωγείων κλπ) με απώτερο στόχο να εμφανιστούν οι μουσουλμάνοι σε μία θέση άμυνας, με διαμορφωμένη την συνείδηση της άμυνας έστω και αν οι επιθέσεις αυτές κινούνται στην σφαίρα της επιστημονικής φαντασίας της τουρκικής προπαγάνδας. Η διαμόρφωση κοινής αμυντικής συνείδησης στους μουσουλμάνους, οι οποίοι στην πλειψηφία του είναι χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, τους περιχαράκωνει στις τάξεις μιας αόριστης τουρκικής προστασίας.

γ) Τρίτος άξονας της τουρκικής πολιτικής στη Θράκη, αποτελεί μία προσπάθεια αυτοοργάνωσης, που αποσκοπεί στον ισχυρότερο έλεγχο των μουσουλμάνων από την Άγκυρα.

Η εμφάνιση διαφόρων άτυπων και συνεπώς παράνομων επιτροπών όπως "Ανώτατο Μειονοτικό Συμβούλιο", "Επιτροπή Διαφώτισης και Κηρυγμάτων" κλπ, είναι δημιουργήματα της τουρκικής προπαγάνδας, στα οποία το Τουρκικό Προξενείο έχει τον πρώτο και τελευταίο λόγο.

Η άποψη που επικρατεί για το Τουρκικό Προξενείο Κομοτηνής είναι ότι ασκεί εχθρική προπαγάνδα, χρηματοδοτεί και κατευθύνει τουρκόφωνες εφημερίδες, ελέγχει τη μουσουλμανική μειονότητα και την τρομοκρατεί με Τούρκους πράκτορες, έχει αφομοιώσει τους μουσουλμάνους διαφορετικών φυλετικών προελεύσεων και τους ενσωμάτωσε στο "μεγάλο τουρκικό έθνος", ανακατώνει τους Μούφτηδες (μουσουλμάνοι θεολόγοι) στην εξωτερική πολιτική, καλλιεργεί στους μουσουλμάνους την αμφίδρομη πεποίθηση ότι η Ελλάδα τους διώχνει αλλά η Τουρκία πάντα τους προστατεύει, εκπαιδεύει Τούρκους στα δημόσια μουσουλμανικά σχολεία της Ελλάδας, συγκροτεί μαζικές τουρκικές οργανώσεις και επιπλέον έχει όργανά της μουσουλμάνους βουλευτές του ελληνικού κοινοβουλίου. Σύμφωνα με ένα άρθρο της ηλεκτρονικής εφημερίδας "Ελεύθερος Κόσμος" το τουρκικό προξενείο μοιράζει πιστοποιητικά που κατοχυρώνουν την τουρκική εθνότητα σε μουσουλμάνους Έλληνες πολίτες. Είναι σαφέστατο ότι παραβιάζεται η Συνθήκη της Λωζάνης που προβλέπει ότι η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης είναι μόνο θρησκευτική. Από την τουρκική πλευρά προβάλλονται οι δικαιολογίες ότι τα πιστοποιητικά αυτά εκδίδονται για την διευκόλυνση των συναλλαγών δυτικοθρακιωτών με τις ελληνικές αρχές. Η άποψη αυτή όμως κρύβει σκοπιμότητες καθώς για τις συναλλαγές με τις ελληνικές αρχές αρκεί η ελληνική αστυνομική ταυτότητα των μουσουλμάνων. Στην πραγματικότητα το τουρκικό προξενείο Κομοτηνής επιχειρεί και επισήμως να εκτουρκίσει τους μουσουλμάνους της Θράκης μοιράζοντας τουρκικές ταυτότητες. Οι μουσουλμάνοι εκβιάζονται για να αποκτήσουν αυτές τις τουρκικές ταυτότητες είτε με απειλές είτε με κάθε είδους προσφορές ακόμη και χρημάτων.

Είναι κοινό μυστικό ότι τα κόμματα απευθύνονται σε κάθε εκλογική αναμέτρηση στο τουρκικό προξενείο της Κομοτηνής για να τους εγκρίνει το προξενείο μουσουλμάνους υποψήφιους. Μία σειρά παραγόντων όπως οι σχέσεις των μειονοτικών με την κρατική εξουσία μπορεί να οδηγήσουν σε άριστες όσο και πρόσκαιρες συνεργασίες μειονοτικών παραγόντων με τα μεγάλα πολιτικά κόμματα. Σημαντικός παράγοντας είναι και η προτίμηση που θα εκδηλώσει το Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών μέσω του Τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής ή της τουρκικής τηλεόρασης. Η ανακοίνωση της προτίμησης του προξενείου γίνεται συνήθως τις τελευταίες μέρες για να υπάρχει χρονικό διάστημα ώστε οι διπλωματικοί να εξηγήσουν και να αντιληφθούν τις μειονοτικές προτιμήσεις των μουσουλμάνων και να συνυπολογισθούν και άλλοι παράγοντες όπως η πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, οι συσχετισμοί δυνάμεων τοπικά με κυρίαρχη θέση, το όσο δυνατόν μεγαλύτερο τουρκικό κέρδος από την εκλογική αναμέτρηση. Το τουρκικό προξενείο επιχειρεί να

εκμεταλλευτεί τις διαφορές των κομμάτων για να προωθήσει ελεγχόμενους υποψήφιους.

Τα ελληνικά κόμματα επιλέγουν υποψήφιους από την μειονότητα με σκοπό να αλιεύσουν όλους τους μειονοτικούς ψήφους στις εθνικές εκλογές. Τελευταίο παράδειγμα αποτελεί η επιλογή της υποψήφιας μουσουλμάνας Καραχασάν για την υπερνομαρχία Δράμας-Καβάλας-Ξάνθης. Η επιλογή αυτή χάρισε στην Τουρκία ολόκληρη τη μειονότητα και επιπλέον ακύρωσε όλη την έως τώρα συμφωνημένη πολιτική στη Θράκη που ακολουθήθηκε δεκαετίες. Την πολιτική της προσεχτικής μεταχείρισης της μειονότητας ώστε να μη γίνει έρμαιο του Τουρκικού προξενείου. Ο πρόεδρος του κόμματος που την επέλεξε διαβεβαίωσε ότι η συγκεκριμένη υποψήφια δεν έχει σχέση με το τουρκόφωνο μουσουλμανικό στοιχείο. Όταν αργότερα αποκαλύφθηκε ότι και ως φοιτήτρια είχε αναπτύξει δράση για την αναγνώριση της μειονότητας ως "τουρκική" αλλά και ότι διατηρούσε άριστες σχέσεις με το προξενείο αρκέστηκε να δηλώσει ότι δεν ήξερε τίποτα.

Η Τουρκία στη Θράκη ακολουθεί την πολιτική της έντασης ανάμεσα στις σχέσεις πολιτείας και των τουρκογενών μουσουλμάνων. Ένταση η οποία αυξομειώνεται ανάλογα με την προκλητικότητα των τελευταίων. Η πολιτική αυτή αποπροσανατολίζει τους μουσουλμάνους από τα πραγματικά τους προβλήματα και διαταράσσει τις σχέσεις πλειονότητας και μειονότητας. Η διαμόρφωση κλίματος καχυποψίας ανάμεσα στους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους σπρώχνει τους δεύτερους στο περιθώριο αλλά και προς την μεριά της τουρκικής προπαγάνδας.

Για να επιτύχει η τουρκική προπαγάνδα στην ελληνική Θράκη, η Άγκυρα, έχοντας ως μέσο το τουρκικό προξενείο έχει δημιουργήσει εκτός από τις προαναφερόμενες επιτροπές και έναν ολόκληρο μηχανισμό ελέγχου των μουσουλμάνων, έναν μηχανισμό που εκμεταλλεύεται και τις πιο απλές ανθρώπινες σχέσεις. Θύματα αυτού του μηχανισμού αποτελούν οι μουσουλμάνοι που έχουν συγγενείς στην Τουρκία ή όποιοι έχουν οικονομικά συμφέροντα εκεί. Η δημιουργία της "μαύρης λίστας" του Προξενείου άσκησε πίεση στους μειονοτικούς που αντιδρούσαν στην τουρκική προπαγάνδα και πολιτική. Όσοι καταγράφονταν στη "μαύρη λίστα" δεν μπορούσαν να περάσουν στο τουρκικό έδαφος.

Η τουρκική προπαγάνδα δεν είναι καθόλου ανέξοδη. Παρά τα οικονομικά της προβλήματα η Άγκυρα για την προώθηση των σχεδίων της δεν φείδεται χρημάτων. Για παράδειγμα η εφημερίδα "Γκερτσέκ" έλαβε για την δραστηριότητά της το 1988, περίπου 2,5 εκατομμύρια δρχ. από το Προξενείο Κομοτηνής ενώ είναι κοινό μυστικό ότι όλα τα έντυπα που προωθούν την τουρκική προπαγάνδα στην ελληνική Θράκη εκδίδονται χάρη της τουρκικής χρηματοδότησης τους.

Είναι σαφές ότι η Τουρκία αναζητά με κάθε τρόπο να περιέλθουν στον άμεσο έλεγχο της οι Μουφτείες της Θράκης στοχεύοντας στην άλωση του θρησκευτικού αυτού θεσμού μέσω της εξυπηρέτησης πολιτικής φύσης σκοπιμοτήτων. Η άλωση των Μουφτειών θα έδινε την ευκαιρία στην τουρκική προπαγάνδα να διαχειριστεί για πολιτικούς σκοπούς τα δεκάδες εκατομμύρια των εσόδων των Μουφτειών από την αξίας δισεκατομμυρίων βακουφική περιουσία.

Στα θέματα της μειονοτικής εκπαίδευσης η λογική της συγκυριαρχίας Ελλάδας-Τουρκίας είναι εμφανέστατη στις αξιώσεις των τουρκογενών μουσουλμάνων. Έτσι αντί να γίνει αποδεκτή η προσπάθεια παροχής σύγχρονης μειονοτικής εκπαίδευσης με τη δωρεάν εκτύπωση και διανομή βιβλίων της τουρκικής γλώσσας, με δαπάνες του Έλληνα φορολογούμενου, εξτρεμιστές μουσουλμάνοι θέλησαν να μποικοτάρουν την ευαίσθητη αυτή χειρονομία καλής θέλησης, ζητώντας να διδάσκονται στα σχολεία μόνο βιβλία που προέρχονται από το τουρκικό Υπουργείο Παιδείας. Οι αντιδράσεις τους επίσης σχετικά με την Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης από όπου αποφοιτούν οι δάσκαλοι των μειονοτικών σχολείων, σχετικά με την ίδρυση νηπιαγωγείων για την παροχή βοήθειας στην μουσουλμάνα αγρότισσα καθώς επίσης σχετικά με τη λειτουργία των γυμνασίων στην ορεινή Ροδόπη και Ξάνθη αποδεικνύουν την σταθερή προσήλωση της τουρκικής προπαγάνδας στην παγίωση της μορφωτικής των μουσουλμάνων της Θράκης γιατί είναι γνωστό ότι κάτω από τέτοιες συνθήκες ευδοκιμούν ο φανατισμός και ο σκοταδισμός.

Ένας από τους ισχυρισμούς της τουρκικής προπαγάνδας είναι ο αριθμός των μελών της μειονότητας, τον οποίο ξαφνικά ανεβάζουν σε 150 και 170 χιλιάδες, αν και αυτός δεν υπερβαίνει τις 120.000. Η κίνηση αυτή στοχεύει στο να εμφανίσει στη Θράκη των 350.000 κατοίκων την ύπαρξη δύο ισοδύναμων κοινοτήτων. Ακόμη, η Τουρκία κατηγορεί την Ελλάδα ότι με την εγκατάσταση Ελληνοποντίων προσφύγων στη Θράκη επιχειρείται η πληθυσμιακή αλλοίωση της περιοχής σε βάρος της μειονότητας κατά παράβαση δήθεν της Συνθήκης της Λωζάνης. Φυσικά η Συνθήκη δεν αναφέρει τίποτε σχετικό. Η συκοφαντία αυτή απλά διοχετεύεται για να αμφισβητηθεί η απόλυτη ελληνική κυριαρχία στη Θράκη.

Οι παραπάνω ισχυρισμοί και προπαγανδιστικές σχέσεις της Τουρκίας είναι τα κυριότερα σημεία πάνω στα οποία εστιάζεται τον τελευταίο καιρό η εκστρατεία συκοφάντησης της ελληνικής πολιτείας. Η τουρκική προπαγάνδα αναζητεί στηρίγματα και στο εξωτερικό. Έχει τυπώσει σε ξένες γλώσσες πολλά προπαγανδιστικά έντυπα γύρω από τα θέματα της Θράκης σε βάρος της Ελλάδας.

Κεφάλαιο 6

6.1.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Η θρησκεία χρησιμοποιήθηκε ως κύριο κριτήριο προσδιορισμού της εθνικής ταυτότητας της μειονότητας. Άλλωστε είναι το μόνο κοινό χαρακτηριστικό των τριών ομάδων της μειονότητας στη Δυτική Θράκη. Η ισλαμική θρησκεία, μπορούμε να πούμε ότι είναι ο συνδετικός τους κρίκος.

Σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης η Τουρκία και η Ελλάδα είναι υποχρεωμένες να εξασφαλίσουν την διδασκαλία της θρησκείας και της μητρικής γλώσσας στα σχολεία της βασικής εκπαίδευσης για τα παιδιά της μειονότητας. Οι μουσουλμάνοι μπορούν απρόσκοπτα να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα. Εξάλλου η διδασκαλία του Κορανίου υπήρξε η βάση για την εκπαίδευση των μουσουλμανοπαιδών με την ίδρυση των πρώτων σχολείων της μειονότητας και τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους ήταν το μοναδικό αντικείμενο διδασκαλίας τους. Το Κοράνι και η ισλαμική παράδοση αποτελούν ιερό κώδικα που ρυθμίζει τη συμπεριφορά των μουσουλμάνων σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους.

Όπως διαπιστώσαμε για το μεγαλύτερο μέρος των κοριτσιών, το τέλος του δημοτικού σχολείου σήμαινε ταυτόχρονα και το τέλος της σχολικής τους σταδιοδρομίας. Σήμερα, παρά το γεγονός ότι σε ορισμένες περιοχές ακόμη ισχύει αυτή η ανισότητα σε βάρος των κοριτσιών, η κατάσταση έχει αλλάξει και ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός κοριτσιών παρακολουθεί τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τα προβλήματα που παρουσιάζονται για την εκπαίδευση των κοριτσιών και οι διάφορες αναστολές που περιγράφονται είναι αποτέλεσμα των απαγορεύσεων της ισλαμικής παράδοσης. Η πλειονότητα χρησιμοποιεί την εικόνα των καλυμμένων γυναικών της μειονότητας και παρουσιάζει τη θέση που έχουν οι γυναίκες αυτές στην κοινωνία ως απόδειξη της διαφοράς των δύο ομάδων και των οπισθοδρομικών αντιλήψεων της ισλαμικής θρησκείας.

Ο αποκλεισμός των κοριτσιών από την εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με την μουσουλμανική θρησκεία και προβάλλεται ως ένα πολιτισμικό χαρακτηριστικό των μουσουλμάνων. Περισσότερο από άλλες θρησκείες το Ισλάμ θεωρείται συνώνυμο μιας δεδομένης κουλτούρας. Η συντηρητική μουσουλμανική κουλτούρα μπορεί να ερμηνευτεί εάν λάβουμε υπόψη μας την δυτική εκδοχή της έννοιας της προόδου.

Σήμερα οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις της μουσουλμανικής θρησκείας για τις γυναίκες της μειονότητας δεν έχουν την ίδια αυστηρότητα. Οι αναστολές για τη φοίτηση των κοριτσιών στα σχολεία διαφοροποιούνται σημαντικά ανάλογα με τη περιοχή. Όταν η κοινωνία είναι κλειστή είναι επόμενο η εκπαίδευση να αντιμετωπίζεται ως μη αναγκαία.

«Σε μερικά χωριά της Κομοτηνής, αλλά και στην Ξάνθη, στα χωριά επάνω που πιστεύουν πολύ στη θρησκεία, λένε πως τα κορίτσια πρέπει να φοράνε φερετζέ και μαντίλες και να μην πηγαίνουν στο σχολείο, πρέπει να είναι μέσα στο σπίτι... αυτό δεν είναι σωστό... πρέπει και τα κορίτσια να ζουν τη ζωή τους, να πηγαίνουν στα σχολεία, να βγαίνουν έξω. Και το καλοκαίρι τα κορίτσια τα βλέπεις με εκείνη τη ζέστη τον Αύγουστο φοράνε το φερετζέ και ντρέπονται να τον βγάλουν. Όχι ντρέπονται αλλά φοβούνται να τον βγάλουν» (Μαθήτρια Β΄ Γυμνασίου στο νομό Ροδόπης) (Στο: Ασκούνη, 2006, σ. 344)

Η άποψη δηλαδή που επικρατεί είναι ότι τα κορίτσια πρέπει να μένουν στο σπίτι και να ακολουθήσουν την παραδοσιακή ζωή της μουσουλμανικής οικογένειας. Η πεποίθηση που επικρατεί στους κατοίκους της υπαίθρου και των χωριών είναι ότι «το παρόν τους, ως μουσουλμανικό παρόν, νομιμοποιείται μόνο εφόσον είναι πιστό στο παρελθόν» (Στο: Βακαλιός, 1996, σ. 66)

Στις μέρες μας όμως, στα αστικά κέντρα δεν συναντάμε την ίδια αυστηρότητα. Οι γονείς στέλνουν τα παιδιά τους κανονικά στο σχολείο και σύμφωνα με όσα διαβάσαμε παραπάνω, εκείνοι παρακινούν τα παιδιά τους να μορφωθούν. Ανεξάρτητα από το φύλο του παιδιού. Φαίνεται ότι οι συντηρητικές αντιλήψεις της μουσουλμανικής θρησκείας αποτινάσσονται από την μειονότητα. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αδιαφορούν για τα θρησκευτικά τους καθήκοντα.

Για να εκληφθεί αυτή η αναχρονιστική νοοτροπία της μουσουλμανικής θρησκείας θα πρέπει ολόκληρη η περιοχή της Θράκης να ενταχθεί στα πλαίσια ενός αναπτυξιακού προγράμματος, που θα αλλάξει ριζικά την στάση των μουσουλμάνων, τουλάχιστον της νέας γενιάς και θα τους προέτρεπε να απαλλαγούν από τους θρησκευτικούς περιορισμούς.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Το σχολείο λειτουργεί ως μέσο κοινωνικής και πολιτισμικής ένταξης των παιδιών της μειονότητας αφού νομικά έχει την υποχρέωση να παρέχει σε όλους τους μαθητές, με ίσο τρόπο γνώσεις και δεξιότητες. Όπως φαίνεται όμως, η εκπαίδευση των μουσουλμάνων της Θράκης δεν καταφέρνει να κρατήσει όλα τα παιδιά και καταλήγει να τα αποκλείει.

Οι αιτίες αυτής της κατάστασης βρίσκονται στην πολιτική που ακολουθείται και από τις δύο χώρες, που θεωρητικά ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση της μειονότητας. Όλες οι αποφάσεις, οι σχεδιασμοί που εφαρμόζονται στα μειονοτικά σχολεία αποτελούν θέμα πολιτικών επιλογών. Εκείνο που πρέπει να γίνει είναι να ληφθούν υπόψη οι ανάγκες και οι ιδιαιτερότητες των παιδιών της μειονότητας ώστε η παιδεία να αποτελεί δικαίωμα όλων των παιδιών και η πολιτεία με τη σειρά της να αναλάβει την υποχρέωση της για ισότιμη εκπαίδευση.

Τα μέτρα που έχουν ληφθεί τα τελευταία χρόνια με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών της μειονότητας μπορούν να αξιολογηθούν θετικά. Χωρίς να σημαίνει αυτό βέβαια ότι όλα τα προβλήματα έχουν εξαιρεθεί. Σημαντικό βήμα θεωρείται η έκδοση νέων βιβλίων σύμφωνα με το πρόγραμμα "Εκπαίδευσης των Μουσουλμανοπαίδων" που σέβονται την διαφορετικότητα των παιδιών. Σύμφωνα με απόψεις εκπαιδευτικών τα βιβλία αυτά είναι ικανά να βοηθήσουν τα παιδιά να μάθουν καλά την ελληνική γλώσσα.

Η διαρροή από το δημοτικό σχολείο έχει μειωθεί σημαντικά, όμως εξακολουθεί να είναι πολύ υψηλή για την περιοχή της Θράκης. Ειδικά για τα μειονοτικά σχολεία τα ποσοστά διαρροής είναι αυξημένα. Σημαντικό πρόβλημα για τον υπολογισμό της διαρροής σε διάφορες έρευνες είναι η έλλειψη στοιχείων. Τα στοιχεία που προέρχονται από επίσημους φορείς, πάσχουν από εγκυρότητα. Οι συχνές αλλαγές σχολείων, η αναντιστοιχία πραγματικής φοίτησης και απόκτησης απολυτηρίου δημοτικού σχολείου, η έλλειψη ακριβών στοιχείων για τη φοίτηση των μουσουλμάνων στα μειονοτικά, στα δημόσια ελληνικά ή τουρκικά σχολεία αποτελούν μερικές αιτίες που δυσχεραίνουν την αξιοπιστία των ερευνών.

Μεγάλο μέρος της μειονότητας έχει μητρική γλώσσα άλλη από αυτή που μαθαίνει στο σχολείο, γεγονός που δυσκολεύει τη φοίτηση των παιδιών. Ως μητρική γλώσσα έχει καθιερωθεί η τουρκική. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα δύο από τις τρεις ομάδες της μειονότητας, οι Πομάκοι και οι Τσιγγάνοι να μην διδάσκονται την μητρική τους γλώσσα αλλά ούτε και κάποια βασικά στοιχεία για τον πολιτισμό τους. Όταν ένα παιδί δεν γνωρίζει τη μητρική του γλώσσα, δεν είναι σε θέση να διδαχθεί μία δεύτερη γλώσσα. Ωστόσο τον τελευταίο καιρό, ο

ελληνικός τύπος ανακαλύπτει τους Έλληνες πομάκους υποστηρίζοντας ανοιχτά τις πρωτοβουλίες σχετικά με την έκδοση του πρώτου πομακικού λεξικού,την καταγραφή πομακικών παραμυθιών και παραδοσιακών τραγουδιών,την έκδοση της πρώτης πομακικής εφημερίδας.Αρκετοί θεωρούν τις προσπάθειες αυτές,ως το πρώτο βήμα αποκόλλησης των πομάκων από την επίδραση της Άγκυρας.

Η επαφή των μειονοτικών παιδιών με την ελληνική γλώσσα είναι απαραίτητη και για το λόγο αυτό θεωρείται σημαντική η επέκταση του θεσμού των δίγλωσσων νηπιαγωγείων.Θα πρέπει να πάψει να θεωρείται μειονέκτημα η διγλωσσία για τα παιδιά της μειονότητας.

Για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι σημαντική η συνεργασία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς του ελληνόφωνου και του τουρκόφωνου προγράμματος με κύριο στόχο βέβαια την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση των μειονοτικών παιδιών.Επιπλέον η αποδέσμευση των μειονοτικών σχολείων από το σημερινό σχήμα διοίκησης κρίνεται απαραίτητη.Η διοίκηση αυτή δεν συμβάλλει στην κοινή κοινωνική ανάπτυξη της πλειονότητας και της μειονότητας.Αντίθετα ενισχύει τις προκαταλήψεις,τις καχυποψίες και το φόβο μεταξύ τους.

Απαραίτητα επίσης κρίνονται τα μέτρα για την ένταξη της Ειδικής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Θεσσαλονίκης στο Πανεπιστήμιο,στα Παιδαγωγικά Τμήματα και γενικότερα για την αναβάθμιση τηςσχόλης.

Εκείνο που θα λύσει τα προβλήματα της μειονοτικής εκπαίδευσης,αν όχι όλα,είναι η μη αντιμετώπιση της εκπαίδευσης των μουσουλμάνων ως θέμα άσκησης πολιτικής.Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα,η αντιμετώπιση των μειονοτικών παιδιών ως ισότιμους πολίτες του κράτους είναι το μεγαλύτερο βήμα για την επίλυση του προβλήματος της εκπαίδευσης των μουσουλμάνων.

Κάποιες προτάσεις που θα βελτιώσουν την μειονοτική εκπαίδευση είναι οι εξής:α)πρέπει να γίνει μία έρευνα για να διαπιστωθούν οι ικανοί και οι αδιόριστοι εκπαιδευτικοί της μειονότητας και στη συνέχεια αυτοί να διοριστούν στα σχολεία

β)πρέπει να αυξηθεί ο αριθμός των μετακλητών δασκάλων που υπηρετούν στην Ελλάδα και προέρχονται από την Τουρκία και να φτάσει ο αριθμός τους στους 36 όπως προβλέπεται από τη Συμφωνία του 1952

γ)να βελτιωθεί η κτιριακή υποδομή,τα μέσα και το διδακτικό προσωπικό στα Γυμνάσια και Λύκεια της Ξάνθης και της Κομοτηνής

δ)πρέπει ακόμη με την υποστήριξη του κράτους να ιδρυθούν άλλα τέσσερα Γυμνάσια και τέσσερα Λύκεια και ένα επαγγελματικό Λύκειο που να ανήκουν στην μειονότητα και να διοικούνται από αυτή.

ε)να ιδρυθεί μια εστία για τους μαθητές του μειονοτικού Γυμνασίου και Λυκείου της Ξάνθης.

Τέλος, για την εξασφάλιση μιας ήρεμης ζωής για την μειονότητα, χρειάζεται η έντονη πολιτειακή παρέμβαση για τον περιορισμό της δράσης του Τουρκικού προξενείου της Κομοτηνής στα αυστηρά διπλωματικά του καθήκοντα όπως επίσης και ο περιορισμός της δράσης των τουρκογενών εξτρεμιστών στα νόμιμα πλαίσια που παρέχονται στους πολίτες από τους νόμους του κράτους δικαίου. Ακόμη η πολιτειακή παρέμβαση κρίνεται απαραίτητη για να σταματήσουν οι τουρκικές προκλήσεις και να διασφαλιστεί η ομαλή πορεία της Θράκης προς την ανάπτυξη και την ευημερία. Επιπλέον, πρέπει να σταματήσει η ισοπεδωτική αντιμετώπιση των μουσουλμανικών μειονοτήτων κάτω από την τουρκική προπαγάνδα. Χρειάζεται με δυο λόγια η πολυπόθητη και πολυσυζητημένη εθνική στρατηγική για την αντιμετώπιση του τουρκικού επεκτατισμού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Η ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ 1951¹

ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Τουρκικής Δημοκρατίας.

(Ν.2073 της 18/23 Απριλίου 1952 (Α 103). Περί κυρώσεως της μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας μορφωτικής Συμφωνίας της 20ης Απριλίου 1951).

Η Βασιλική Ελληνική Κυβέρνησις και η Τουρκική Κυβέρνησις. Επιθυμούσαι να συνάψωσι Συμφωνίαν επί τω σκοπώ της προαγωγής, δια φιλικής συνεργασίας και ανταλλαγών, της πληρεστερας δυνατής συνεννοήσεως μεταξύ των οικείων αυτών χωρών επί του πνευματικού, καλλιτεχνικού και επιστημονικού πεδίου, ως επίσης και της κατανοήσεως των θεσμών και του κοινωνικού βίου των χωρών των. Διόρισαν κατά συνέπειαν προς τον σκοπόν τούτον, Πληρεξουσίους οι οποίοι δεόντως εξουσιοδοτημένοι επί τω τέλει τούτω υπό των οικείων αυτών Κυβερνήσεων, συνεφώνησαν τα ακόλουθα:

Άρθρ. 1. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει καταβάλει πάσαν προσπάθειαν προς εξασφάλισιν της ιδρύσεως εις τα Πανεπιστήμια ή έτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα κείμενα επί του εδάφους της,

έδρας, μαθημάτων ή διαλέξεων πραγματοποιμένων περί της γλώσσας, της φιλολογίας και της ιστορίας της χώρας της ετέρας των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων ως και περί παντός άλλου σχετικού προς αυτά αντικειμένου.

Άρθρ. 2. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα δύναται να εγκαταστήση μορφωτικά ιδρύματα επί του εδάφους της ετέρας, υπό τον όρο όπως συμμορφωθή προς τας γενικάς διατάξεις της νομοθεσίας της χώρας της ρυθμιζούσης την εγκατάστασιν τειούτων ιδρυμάτων.

Άρθρ. 3. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα ενθαρρύνουν την ανταλλαγήν μεταξύ των οικείων αυτών χωρών, πανεπιστημιακού προσωπικού, καθηγητών, φοιτητών επιστημονικών ερευνητών, τεχνικών και αντιπροσώπων άλλων επαγγελμαμάτων και δράσεων.

Άρθρ. 4. Εάν τα δικαιώματα εγγραφής και άλλα εις τα Πανεπιστήμια και τα επιστημονικά ιδρύματα μιας των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων είναι ανώτερα εις την μίαν ή εις την άλλην χώραν, η Συμβαλλομένη Κυβέρνησις της χώρας εις την οποίαν τα δικαιώματα είναι ανώτερα, θέλει αντιμετωπίσει την δυνατότητα ελαττώσεως των δικαιωμάτων διά γενόμενον αποδεκτόν αριθμόν φοιτητών εις το ύψος των ισχυόντων εις την χώραν του ετέρου Συμβαλλομένου Μέρους, λαμβανομένου υπ' όψιν του αριθμού των φοιτητών της ίδιας αυτής χώρας οίτινες σπουδάζουσιν εις την ετέραν χώραν.

Άρθρ. 5. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα θεσπίση επιχορηγήσεις και υποτροφίας σπουδών επί τω σκοπώ όπως επιτραπή εις τους φοιτητάς ή τους διπλωματούχους της χώρας της ετέρας Συμβαλλομένης Κυβερνήσεως να παραμείνωσιν επί τινα χρόνον εις την έδραν της πρώτης ίνα αναλάβωσιν εν αυτή σπουδάς, ερέυνας ή προς αποπεράτωσιν της τεχνικής αυτών καταρτίσεως.

Άρθρ. 6. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει κατά το δυνατόν την στενωτέραν συνεργασίαν μεταξύ των επιστημονικών εταιρειών των οικείων αυτών χωρών προς αμοιβαίαν προς αλλήλους βοήθειαν επί του πεδίου της πνευματικής, επιστημονικής, αστικής και κοινωνικής δράσεως.

Άρθρ. 7. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα διευκολύνει τη αιτήσιν του ετέρου Μέρους και εφ' όσον τούτο θα είναι δυνατόν εν τη πράξει, τας επιστημονικάς και μορφωτικάς ερέυνας τας γινομένας επί του εδάφους της υπό των υπηκόων ή ομάδας υπηκόων του δευτέρου Μέρους.

Άρθρ. 8. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα μελετήσωσιν τους όρους υπό τους οποίους θα δύναται να αναγνωρίζεται το ισότιμον

των εξετάσεων τόσο των εισαγωγικών εξετάσεων όσο και των ετησίων εξετάσεων, ως υπέστη τις ως προς την απόκτηση νομίμου ακαδημαϊκού βαθμού, ή εις ωρισμένας περιπτώσεις επί επαγγελματικό τινι σκοπώ επί του εδάφους της μιας ή της άλλης χώρας, προς τας αντιστοιχούς δοκιμασίας εις την ετέραν χώραν.

Άρθρ. 9. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει ενθαρρύνει το σύστημά των θερινών μαθημάτων για το πανεπιστημιακό προσωπικόν, τους καθηγητάς τους φοιτητάς ως και τους μαθητάς (α) μιας των χωρών επί του εδάφους της ετέρας και (β) αντιθέτως της τελευταίας ταύτης χώρας επί του εδάφους της πρώτης.

Άρθρ. 10. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει, δια προσκλήσεων και επιχορηγήσεων τας αμοιβαίας επισκέψεις αποστολών εκλεγομένων προς τον σκοπόν τούτον, επί τω τέλει προαγωγής της μορφωτικής και επαγγελματικής συνεργασίας.

Άρθρ. 11. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θέλουσιν ενθαρρύνει την συνεργασίαν μεταξύ των οργανώσεων νεολαίας και των οργανώσεων ανδρών των επιδιωκουσών εκπαιδευτικόν σκοπόν και ανεγνωρισμένων υπό των οικείων αυτών χωρών. Αύται θέλουσιν ενισχύσει την προσέγγισιν, τας συναντήσεις και την αλληλοβοήθειαν επί του πεδίου των σπορ και του προσκοπισμού και θα οργανώνουν προσκοπικά ταξίδια και καταυλισμούς.

Άρθρ. 12. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα παρέχουν προς αλληλας βοήθειαν προς εξασφάλισιν εις εκάστην χώραν καλύτερας γνώσεως της μορφωτικής αναπλάσεως του ετέρου δια των ακολούθων μέσων: α)βιβλίων, περιοδικών και άλλων δημοσιευμάτων, β)διαλέξεων και συναυλιών, γ)καλλιτεχνικών και άλλων μορφωτικού χαρακτήρος εκθέσεων, δ)δραματικών παραστάσεων, ε)ραδιοφωνίας, κινηματογραφικών ταινιών, δίσκων γραμμοφώνου και άλλων μηχανικών μέσων.

Άρθρ. 13. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα παρέχουν προς αλληλας βοήθειαν δια: Την αναταλλαγήν αρχαίων αντικειμένων και αντικειμένων μουσείων, των αι δυο χώραι κατέχουσι πλεονάζοντα αντίτυπα. Την ενημέρωσιν των ενδιαφερομένων ειδικών της γείτονος χώρας επί ενεργουμένων ερευνών και αρχαιολογικών ανασκαφών, επί επιδιορθώσεων και αναστηλώσεων ιστορικών μνημείων ή την πρόσκλησιν αυτών να μετάσχουν εις τα έργα ταύτα εξασφαλίζοντες ούτω αμοιβαίαν συνεργασίαν είτε εις την εκτέλεσιν των έργων είτε εις την εκτίμησιν των επιτυγχανομένων αποτελεσμάτων. Την χορήγησιν αμοιβαίας αδείας εντός του πλαισίου της οικείας των δύο Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων νομοθεσίας, προς

λήψιν ομοιωμάτων αρχαιολογικών υλικών και υλικών μουσείων, προς φωτογράφησιν χειρογράφων διατηρουμένων εις βιβλιοθήκας, την προσωρινήν παράδοσιν των ρηθέντων χειρογράφων και την ανταλλαγήν των πλεοναζόντων αντιτύπων αυτών ως και την χρησιμοποίησιν των εγγράφων και βιβλίων οιασδήποτε φύσεως κρατικών αρχείων (συμπεριλαμβανομένων των αρχείων των δικαστικών αρχών και του κτηματολογίου) δι' ιστορικής μελέτας.

Άρθρ. 14. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα μεριμνούν, εντός των επιτρεπομένων υπό της οικείας αυτών εσωτερικής νομοθεσίας ορίων, ίνα, τα σχολικά βιβλία τα εκδιδόμενα εις τας δύο χώρας, μη παρέχωσι ανακριβείας αναφερομένας εις εκάστην των δύο χωρών.

Άρθρ. 15. Αι Συμβαλλόμεναι Κυβερνήσεις θα ανταλλάσσωσι γνώμας επί της χρησιμότητος ενθαρύνσεως συναντήσεων εμπειρογνημόνων και διασκέψεων προς μελέτην των μορφωτικών και επιστημονικών προβλημάτων των ενδιαφερόντων την γεωγραφικήν ζώνην εν τη οποία περιλαμβάνονται αι δύο χώραι.

Άρθρ. 16. Προς εφαρμογήν της παρούσας Συμφωνίας θέλει συσταθή Μόνιμος Μικτή Επιτροπή περιλαμβάνουσα τέσσαρα μέλη άτινα δεν είναι απαραίτητον να είναι κρατικά όργανα. Η Επιτροπή αύτη θα περιλαμβάνη δύο τμήματα, το έν αποτελούμενον εκ μελών Ελλήνων και εδρεύον εν Αθήναις και το έτερον αποτελούμενον εκ μελών Τούρκων και εδρεύον εν Αγκύρα. Έκαστον τμήμα θα περιλαμβάνη δύο μέλη. Το Ελληνικόν Υπουργείον Δημοσίας Εκπαιδεύσεως από συμφώνου μετά του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών, θα διορίση τα μέλη του ελληνικού τμήματος και το Τουρκικόν Υπουργείον Εθνικής Παιδείας από συμφώνου μετά του Τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, θα διορίση τα μέλη του Τουρκικού Τμήματος. Έκαστος κατάλογος θα διαβιβάζεται προς έγκρισιν εις την ετέραν των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων, δια της διπλωματικής οδού.

Άρθρ. 17. Η Μόνιμος Μικτή Επιτροπή θα συνέρχεται εις γενικήν συνεδρίασιν οσάκις θα καθίσταται αισθητή η προς τούτο ανάγκη, τουλάχιστον δε άπαξ του έτους εναλλάξ εν Ελλάδι και εν Τουρκία. Δια τας συνεδριάσεις ταύτας αι Επιτροπαί θα συμπληρούνται διά πέμπτου προσώπου διοριζομένου υπό της Κυβερνήσεως της χώρας εις την πρωτεύουσαν της οποίας θα λαμβάνη χώραν η συνεδρίασις.

Άρθρ. 18. -1. Εκ των πρώτων σκοπών της Μικτής Επιτροπής θα είναι να προβή κατά γενικήν τινα συνεδρίασιν, εις την εκπόνησιν λεπτομερών προτάσεων, διά την εφαρμογήν της παρούσης Συμφωνίας. Μετά την έγκρισιν αυτών υπό των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων, αι προτάσεις αύται θέλουσι συγκεντρωθή εις παράρτημα

συναπτόμενον εις την παρούσαν Συμφωνίαν. Η έγκρισις των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει κοινοποιηθή δι' ανταλλαγής Διακοινώσεων.

-2. Εν συνεχεία η Μικτή Επιτροπή θα εξετάζη την λειτουργίαν της Συμφωνίας και θέλει προτείνει εις τας Συμβαλλομένας Κυβερνήσεις πάσαν τροποποίησιν του Παραρτήματος θεωρηθησομένην αναγκαίαν.

-3. Μεταξύ των συνεδριάσεων της Μονίμου Μικτής Επιτροπής δύναται ωσαύτως να προταθώσι τροποποιήσεις του Παραρτήματος υπό του ενός ή του άλλου τμήματος υπό την επιφύλαξιν της συμφωνίας του ετέρου.

-4. Αι τροποποιήσεις του παραρτήματος θα ισχύουν μετά την έγκρισιν αυτών υπό των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων. Η έγκρισις αύτη θα κοινοποιήται δι' ανταλλαγής Διακοινώσεων.

Άρθρ. 19. Εκάστη των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θα έχη την δυνατότητα να διορίση οργανώσεις ή πρόσωπα όπως βοηθήσουν ή όπως προβούν εις την εκτέλεσιν των σχετιζομένων προς την εφαρμογήν της Συμφωνίας ταύτης διατάξεων.

Άρθρ. 20. Η παρούσα Συμφωνία θέλει κυρωθή. Αύτη θέλει ισχύσει από της παρελεύσεως δεκαπενθημέρου μετά την εν Αθήναις ανταλλαγήν των οργάνων επικυρώσεως.

Άρθρ. 21. Η παρούσα Συμφωνία θα παραμείνη εν ισχύϊ τουλάχιστον επί μίαν περίοδον πέντε ετών. Ακολούθως και πλην αν έχη καταγγελθή υπό μιας των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων έξ, τουλάχιστον, μήνας προ της εκπνοής της περιόδου ταύτης θέλει παραμείνει εν ισχύϊ μέχρι της εκπνοής περιόδου έξ μηνών από της ημερομηνίας καθ' ην μία των Συμβαλλομένων Κυβερνήσεων θέλει κοινοποιήσει την καταγγελίαν της. Εφ' ω οι υπογεγραμμένοι πληρεξούσιοι υπέγραψαν την παρούσαν Συμφωνίαν και εναπέθεσαν τας σφραγίδας των. Εγένετο εις διπλούν εν Άγκυρα τη 20η Απριλίου 1951.

Διά την Ελληνικήν Κυβέρνησιν: ΚΟΝΤΟΥΜΑΣ.

Διά την Τουρκικήν Κυβέρνησιν: ΑΚΝΤΟΥΡ.

Η ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΕΝΝΗΣ

1.- Την 22αν Φεβρουαρίου 1968 οι Υπουργοί των Εξωτερικών της Ελλάδος και της Τουρκίας απεφάσισαν όπως έκαστος διορίση έναν αντιπρόσωπον, οίτινες θα είχαν ως αποστολήν να εξετάσουν τα εκκρεμούντα διμερή ζητήματα και ειδικώτερα τα μειονοτικά ζητήματα επί τω τέλει, όπως προβώσιν εις προτάσεις προς τας Κυβερνήσεις των επί των ληπτέων μέτρων εν προκειμένω.

2.- Κατόπιν της αποφάσεως ταύτης οι κ. Ι. Α. Τζούνης, Πληρεξούσιος Υπουργός εις το Υπουργείον Εξωτερικών της Ελλάδος, και ο ADNAN BULAK, Γενικός Διευθυντής εις το Τουρκικόν Υπουργείον Εξωτερικών, διωρίσθησαν ως αντιπρόσωποι και συνηντήθησαν αλληλοδιαδόχως εν Αθήναις, Άγκυρα και Βιέννη την 11-24 Μαρτίου την 15-27 Απριλίου και την 20-31 Μαΐου 1968 αντιστοίχως, ίνα ετοιμάσωσι AD REFERENDUM, την παρούσαν έκθεσιν, η οποία θα υποβληθή εις τους δύο Υπουργούς των Εξωτερικών, προς μελέτην.

3.- Ίνα διευκολύνωσι μίαν ανταλλαγήν απόψεων μεταξύ των δύο Υπουργών οι δύο Αντιπρόσωποι επεδίωξαν:

- α) να εντοπίσουν τα υπάρχοντα προβλήματα
- β) να διατυπώσουν προτάσεις διά να τεθούν εκποδών ωρισμένα προβλήματα.
- γ) να αναφέρουν τα ζητήματα, άτινα χρήζωσι μίας βαθυτέρας μελέτης.

Τούτο πράττοντες οι δύο αντιπρόσωποι είχαν πλήρη επίγνωσιν του γεγονότος, ότι οι δύο Υπουργοί είχαν θέσει ως σκοπόν των να επιδιώξουν δια των καταλληλοτέρων μέσων την εξομάλυνσιν των παρουσών δυσχερειών και την κατ' αυτόν τον τρόπον εξυγίανσιν των σχέσεων μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

4.- Κατά την διάρκειαν των συνομιλιών των οι δύο αντιπρόσωποι έλαβον κυρίως υπ' όψιν των τας ακολούθους σκέψεις:

α) Διά του γράμματος και του πνεύματος της Συνθήκης της Λωζάννης, αι δύο Κυβερνήσεις συνομολόγησαν συγκεκριμένας υποχρεώσεις έναντι των μειονοτήτων, ελληνικής και τουρκικής, των εγκατεστημένων επί των αντιστοίχων εδαφών των. Η εν τω συνόλω και καλόπιστος εφαρμογή των υποχρεώσεων αυτών τυγχάνει ουσιώδης διά την διατήρησιν των καλλιτέρων σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, βασιζομένων επί της αμοιβαίας εμπιστοσύνης.

β) Αποφασίζουσαι να χωρήσουν εις την εξέτασιν των διμερών ζητημάτων και ειδικώτερον του ζητήματος των μειονοτήτων, αι δύο Κυβερνήσεις απέβλεπον ιδίως εις την αποκατάστασιν του κλίματος καλής συνεννοήσεως και αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ

των δύο χωρών. Η απόφασις αυτή εστηρίζετο επίσης επί μιας κοινής εκτιμήσεως της Διεθνούς καταστάσεως και αντεκατόπτριζε την πεποίθησιν των δύο Κυβερνήσεων, ότι τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα της Ελλάδος και της Τουρκίας εξαρτώνται από μίαν εγκάρδιον συνεννόησιν και μίαν καρποφόρον συνεργασίαν μεταξύ των δύο χωρών εφ' όλων των πεδίων.

γ) Η Συνθήκη της Λωζάννης εδημιούργησεν επίσης μίαν ισοροπίαν μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας επί μειονοτικών θεμάτων. Αι δύο Κυβερνήσεις έχουσι πλήρη επίγνωσιν της αναγκαιότητος να διαφυλάξουν και ν' αποκαταστήσουν το πνεύμα αυτής της ισοροπίας δια μίας αυστηράς εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης ταύτης, των σχετικών προς τας δύο μειονότητες, λαμβανομένης υπ' όψιν της προβλεπομένης εν προκειμένω αμοιβαιότητος.

5.- Οι δύο αντιπρόσωποι ησχολήθησαν όλως ιδιαιτέρως με ζητήματα της μειονοτικής εκπαιδεύσεως εις τας δύο χώρας. Υπεγράμμισαν την ανάγκην της επειγούσης συγκλήσεως και την σπουδαιότητα της καλής λειτουργίας της Μικτής Επιτροπής, της προβλεπομένης υπό της Μορφωτικής Συμφωνίας της υπογραφείσης μεταξύ της Ελλάδος και της Τουρκίας την 20ην Απριλίου 1951.

6.- Οι δύο αντιπρόσωποι, αναφερόμενοι εις τας εν προκειμένω ρητάς διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάννης συνεφώνησαν επί της κεφαλαιώδους σπουδαιότητος, την οποίαν ενέχει διά τας δύο μειονότητας η διδασκαλία της γλώσσης των εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς, εν ίση μοίρα προς εκείνην (την διδασκαλίαν) της επισήμου γλώσσης της χώρας.

7.- Συνεφώνησαν, όπως διατυπώσουν τας ακόλουθους προτάσεις:

Η χρήσις της μειονοτικής γλώσσης εν ταις σχολαίς της μειονότητας, θα έδει να επιτρέπηται άνευ περιορισμών.

Η χρήσις οπτικού εκπαιδευτικού υλικού συντέταγμένου εν τη μειονοτική γλώσση θα έδει να επιτρέπηται άνευ περιορισμού εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς.

Ο σχηματισμός εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς βιβλιοθηκών αποτελουμένων εκ βιβλίων εν τη μειονοτική γλώσση, εγκεκριμένων υπό των αρμοδίων αρχών των δύο χωρών, θα έδει να επιτρέπηται και η χρήσις των βιβλιοθηκών αυτών υπό των μαθητών και του διδακτικού σώματος θα έδει ωσαύτως να είναι ελεύθερα.

Η χρήσις σχολικών βιβλίων εν τη μειονοτική γλώσση επί τω τέλει της διδασκαλίας των εν γλώσση ταύτη παραδιδομένων μαθημάτων θα έδει να επιτρέπηται. Ουχ' ήττον τα βιβλία ταύτα θα έδει να επιθεωρώνται και να εγκρίνονται προηγουμένως υπό των αρμοδίων

αρχών, ίνα εξασφαλισθή, ότι δεν περιέχουσι ύλην επιβλαβή διά τας σχέσεις των δύο χωρών.

8.- Οι δύο αντιπρόσωποι διεπίστωσαν, ότι αι μειονοτικά σχολαί υποφέρουσιν αυτήν την στιγμήν, αμφοτέρωθεν, εις όλα τα επίπεδα της διδασκαλίας από μίαν σοβαρωτάτην έλλειψιν σχολικών βιβλίων συντεταγμένων εις την μειονοτικήν γλώσσαν. Προς πλήρωσιν της ελλείψεως αυτής οι δύο αντιπρόσωποι προτείνουν ως μέτρα επείγουσης φύσεως:

α) Όπως επιτραπή εκ νέου η χρήσις των βιβλίων, άτινα είχαν εγκριθή κατά το παρελθόν.

β) Όπως, εν η περιπτώσει σχολικά βιβλία ή χειρόγραφα σχολικών βιβλίων υπεβλήθησαν ήδη προς έγκρισιν εις τας αρμοδίας αρχάς, η περί ης πρόκειται έγκρισις χορηγηθή.

γ) Όπως ο τρόπος διακανονισμού επί μονίμου βάσεως του ζητήματος τούτου αποτελέση εν εκ των αντικειμένων των εργασιών της Μικτής Μορφωτικής Επιτροπής.

9.- Επί του θέματος του διδακτικού προσωπικού των μειονοτικών σχολών όπερ απηγάγη των καθηκόντων του εκατέρωθεν, κατά την διάρκειαν των ετών 1967 και 1968, οι δύο αντιπρόσωποι προτείνουν όπως τούτο επανενταχθή αμοιβαίως και κατά το μέτρον του δυνατού.

10.- Οι δύο αντιπρόσωποι συνεφώνησαν επίσης επί της ανάγκης, όπως απαγορευθή, εν τω εσωτερικώ των μειονοτικών σχολών η χρήσις επιγραφών ή ή οργάνωσις δραστηριοτήτων δυναμένων να προσβάλωσιν την θρησκευτικήν εθνικήν ή εθνικιστικήν (NATIONALE) συνείδησιν του ελληνικού και του τουρκικού λαού.

11.- Συνεφωνήθη ωσαύτως, ότι οι γονείς και οι κηδεμόνες μειονοτικών μαθητών θα έδει να δύνανται να επικοινωνούν ελευθέρως μετά της Διευθύνσεως και του Διδακτικού σώματος των σχολών, εις τας οποίας φοιτώσιν οι υπό την φροντίδα των μαθηταί.

Δια την ακρίβειαν
της υπογραφής

Ι. Α. ΤΖΟΥΝΗΣ
Πληρεξούσιος Υπουργός

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ
ΤΗΣ 20-12-1968

ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

Συνεδριάσεις της Ελληνοτουρκικής Μορφωτικής Επιτροπής
εν Αγκύρα και Αθήναις.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Συμφώνως προς τας προτάσεις τας περιλαμβανομένας εν τη εκθέσει των αντιπροσώπων της Ελληνικής και της Τουρκικής Κυβερνήσεως, και εγκριθείσας υπό των Υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών κατά την εν Λονδίνω συνάντησιν αυτών τη 27 Ιουνίου 1968, η υπό της Ελληνοτουρκικής Μορφωτικής Συμφωνίας της 20ης Απριλίου 1951 προβλεπομένη Μικτή Επιτροπή συνήλθε διαδοχικώς εν Αγκύρα από της 21ης Οκτωβρίου μέχρις της 9ης Νοεμβρίου 1968, και εν Αθήναις από της 11ης μέχρι της 20ης Δεκεμβρίου 1968.

Κατά τας εργασίας αυτής η Επιτροπή εξέφρασεν την εκτίμησιν αυτής διά τας αμφοτέρωθεν μέχρι σήμερον καταβληθείσας προσπάθειάς επί τω τέλει εξασφαλίσεως εις τας δύο μειονότητες των συνθηκών και των μέσων καλυτέρας και συγχρονισμένης εκπαιδεύσεως.

Εν τω πνεύματι των εν τη εκθέσει των δύο αντιπροσώπων καθοριζομένων αρχών η Επιτροπή εκφράζει την ελπίδα ότι εν όψει του ιδιαιτέρου χαρακτήρος της μειονοτικής εκπαιδεύσεως, αι κατωτέρω διατυπούμεναι συστάσεις θέλουσιν αμφοτέρωθεν εφαρμοσθή εν πνεύματι καλής θελήσεως.

Η Επιτροπή υπογραμμίζει εξ άλλου την σπουδαιότητα ην ενέχει διά τα δύο Μέρη η εκ του σύνεγγυς παρακολούθησις της εφαρμογής των κατωτέρω συστάσεων, και συνομολογεί ότι εκάτερον των Μερών θα είχε πάντοτε την ευχέρειαν όπως εισηγηθή διά των καταλλήλων μέσων αναθεωρήσεις των συστάσεων καθ' όσον αφορά εις τας λεπτομερείας της εφαρμογής αυτών.

Εκφράζει την πεποίθησιν ότι αι συστάσεις αύται δεν είναι φύσεως ευνοούσης μίαν μειονότητα επί ζημία της ετέρας, και υπογραμμίζει την σημασίαν του κατά την εφαρμογήν αυτών σεβασμού της αρχής της αμοιβαιότητος.

Η Επιτροπή υιοθέτησε τας ακόλουθους συστάσεις:

I. ΜΕΙΟΝΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1. Η Επιτροπή συνιστά όπως το υφιστάμενον καθεστώς εν τω θέματι της χρήσεως εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς της μειονοτικής

και της επισήμου γλώσσας, εξακολουθήση εφαρμοζόμενον εν τω μέλλοντι ως και κατά το παρελθόν. Ειδικότερον:

α) Τα μέχρι σήμερον εις την επίσημον γλώσσαν διδασκόμενα μαθήματα θα διδάσκωνται και εν τω μέλλοντι εις την αυτήν γλώσσαν.

β) Η διδασκαλία πάντων των άλλων μαθημάτων θα γίνεται εις την μειονοτικήν γλώσσαν άνευ εξαιρέσεως.

γ) Εν σχέσει προς τας προηγουμένας διατάξεις, η Επιτροπή συνιστά την δια της διπλωματικής οδού ανταλλαγήν καταλόγων των εν ταις αντιστοιχείς μειονοτικαίς σχολαίς εις την επίσημον και μειονοτικήν γλώσσαν διδασκομένων μαθημάτων. Εις τους καταλόγους τούτους θα εμφανίηται ο εν εκάστη τάξει των μειονοτικών σχολών των διαφόρων βαθμών αριθμός ωρών των μαθημάτων.

2. Υπό την επιφύλαξιν των διατάξεων του εδαφίου (α) της παραγράφου (1), η υπό των μαθητών και των διδασκόντων εν ταις σχολαίς χρήσις της μειονοτικής γλώσσας θα επιτρέπηται άνευ περιορισμού εις πάσαν άλλην περίπτωσιν ως εις τα διαλείμματα, σχολικός δραστηριότητας, διαλέξεις, συμβούλια διδασκόντων.

II. ΕΠΟΠΤΙΚΟΝ ΥΛΙΚΟΝ

3. Συμφώνως τη ήδη εν Βιέννη μεταξύ των αντιπροσώπων των δύο χωρών συναφθείση συμφωνία, (Έκθεσις Βιέννης, κεφάλαιον II παράγραφος 7), η Επιτροπή συνιστά όπως η χρήσις του εις την μειονοτικήν γλώσσαν εποπτικού υλικού είναι κατόπιν ελέγχου απεριορίστως ελευθέρα εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς κατά την διδασκαλίαν των εις την γλώσσαν ταύτην διδασκομένων μαθημάτων.

4. Η Επιτροπή συνιστά την ακόλουθον διαδικασίαν διά την αποστολήν, τον έλεγχον, και την εις τας σχολάς διανομήν του υπό των δύο Μερών χορηγουμένου εποπτικού υλικού:

α) Τα δύο Μέρη θα υποβάλλωσιν δια της διπλωματικής οδού εις την έγκρισιν των εκατέρωθεν αρμοδίων Αρχών τον κατάλογον και δύο δείγματα του εποπτικού υλικού. Τα δύο Μέρη θα δύνανται ταυτοχρόνως να διατυπώσιν ευχάς όσον αφορά εις την διανομήν του υλικού τούτου. Η σχετική απόφασις των Αρχών δέον να ανακοινωθή εις το ενδιαφερόμενον Μέρος εντός προθεσμίας ενός μηνός από της λήψεως του καταλόγου και των δειγμάτων.

β) Τα δύο Μέρη θα αποστέλλωσιν εις τας οικείας Προξενικάς αυτών Αρχάς το εν τοις έγκριθείσι καταλόγοις εμφανιζόμενον υλικόν.

γ) Τα Προξενεία θα παραδίδωσιν εις τας αρμοδίας Αρχάς προς διανομήν το περί ου πρόκειται υλικόν. Αι ρηθείσαι Αρχαί υποχρεούνται να προβαίνωσιν εις την διανομήν του υλικού προς πάσας τας

μειονοτικές σχολές άνευ οιασδήποτε εξαιρέσεως.

δ) Ο συμφώνως προς τον κατάλογον έλεγχος, και η εις τας σχολάς παράδοσις του φέροντος την σφραγίδα του ελέγχου υλικού θα συντελώνται υπό των αρμοδίων Αρχών εντός ενός, το βραδύτερον, μηνός και ο πίναξ διανομής θα αποστέλται εις το ενδιαφερόμενον Μέρος.

5. Αι εν τη προηγουμένη παραγράφω αναφερόμεναι προθεσμίας θα ισχύσωσι επ' αμοιβαιότητα.

III. ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΑΙ

6. Συμφώνως τη εκθέσει των αντιπροσώπων των δύο Κυβερνήσεων η Επιτροπή συνιστά όπως επιτραπή η κατάρτισις βιβλιοθηκών τάξεων και βιβλιοθηκών σχολείων και ενθαρρυνθή ο εμπλουτισμός των ήδη εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς υφισταμένων βιβλιοθηκών.

7. Επί τω τέλει εξασφαλίσεως της βάσει της αμοιβαιότητος καλής εφαρμογής της συστάσεως ταύτης τα δύο Μέρη θα συμφωθώσι προς την ακόλουθον διαδικασίαν:

α) Οι κατάλογοι και εν αντίτυπον των διά τας περίων πρόκειται βιβλιοθήκας προτεινομένων βιβλίων δέον να υποβάλλωνται εις την έγκρισιν των αντιστοιχων αρμοδίων Αρχών υπό των Διευθυντών των μειονοτικών σχολών ή, εν απουσία αυτών, υπό των αναπληρωτών αυτών.

β) Εντός ενός, το βραδύτερον, μηνός, αι Αρχαί αύται οφείλουσι να ανακοινώσιν εγγράφως τας αποφάσεις αυτών εις τους Διευθυντας των σχολών ή τους αναπληρωτάς αυτών.

8) Πλήρης κατάλογος πάντων των βιβλίων των ήδη υφισταμένων Βιβλιοθηκών σχολών και τάξεων θα υποβληθή υπό των Διευθυντών των μειονοτικών σχολών εις την έγκρισιν των αρμοδίων Αρχών. Αι Αρχαί αύται θα προβώσιν εις την κατά τρόπον κατάλληλον και πρακτικόν εξέτασιν των βιβλίων και θα ανακοινώσωσι το ταχύτερον, εγγράφως, τας αποφάσεις αυτών εις τους Διευθυντάς των σχολών. Εν πάση περιπτώσει η εξέτασις αύτη δεν θα κωλύη την ελευθέραν εις τας Βιβλιοθήκας ταύτας προσέλευσιν των διδασκόντων και των μαθητών.

9. Τα δύο Μέρη δύνανται να προβαίνωσιν εις δωρεάς βιβλίων προς τας οικείας μειονοτικές σχολάς μέσω των Προξενείων των. Τα Προξενεία θα παραδίδωσι τα βιβλία ταύτα εις τας αρμοδίας Αρχάς επί τω τέλει εγκρίσεως και διανομής, συντελεστέας εντός διμήνου προθεσμίας. Τα δύο Μέρη δύνανται να δηλώσωσι διά της διπλωματικής οδού τας επιθυμίας των καθ' όσον αφορά εις την

διανομήν των βιβλίων τούτων. Ο πίναξ διανομής θα διαβιβάζεται εις το ενδιαφερόμενον μέρος αμέσως μετά την διανομήν των βιβλίων εις τας μειονοτικές σχολάς.

10. Η εις τας Βιβλιοθήκας προσέλευσις θα είναι ελευθέρα διά τους διδάσκοντας και τους μαθητάς.

IV. ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

11. Η Επιτροπή διαπιστεί μεθ' ικανοποιήσεως ότι τα δύο Μέρη συνεμορφώθησαν ήδη εν ευρεί μέτρω προς τας προτάσεις της εκθέσεως της Βιέννης σχετικώς προς τα επειγόντως ληφθέντα μέτρα προς εξεύρεσιν προσωρινής λύσεως του ζητήματος των σχολικών βιβλίων.

Κατά την μεταγενεστέραν εφαρμογήν των επειγόντων μέτρων, τα δύο Μέρη θα καταβάλλωσιν επιμέλειαν όπως μη δυσχερανή η εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς διδασκαλία.

Προς συμπλήρωσιν της εφαρμογής των προτάσεων τούτων η Επιτροπή συνιστά τα ακόλουθα:

12. α) Αι δύο Αντιπροσωπείαι υπέβαλον εις την Επιτροπήν τους συνημμένους καταλόγους εγχειριδίων. Δύο αντίτυπα των εν τοις καταλόγοις εμφανιζόμενων εγχειριδίων δέον να παραδοθώσι το ταχύτερον δια της διπλωματικής οδοῦ. Οι κατάλογοι οὔτοι περιλαμβάνουσι την κατηγορίαν των σχολών, τας τάξεις, και τα μαθήματα δι' ἃ προορίζονται τα εγχειρίδια.

β) Τα δύο Μέρη οφείλουσι να ανακοινώσωσιν αντιστοίχως τας αποφάσεις αυτών μέχρι τέλους Φεβρουαρίου 1969. Εντός της αυτής προθεσμίας τα δύο Μέρη δύνανται να προτείνωσι τροποποιήσεις εν τοις εγχειριδίοις των τα σημερινά κείμενα δεν θεωρούνται αποδεκτά.

γ) Το σύμφωνον προς τας προταθείσας τροποποιήσεις κείμενον των εγχειριδίων τούτων δέον να παραδοθῆ δια της διπλωματικής οδοῦ εις το ενδιαφερόμενον Μέρος μέχρι τέλους Μαΐου 1969, και η οριστική ἐγκρίσις των εγχειριδίων τούτων δέον να δοθῆ μέχρι τέλους του σχολικού ἔτους 1968-69.

δ) Τυπικαί κατά την διαδικασίαν ταύτην ελλείψεις θα εἶναι εκατέρωθεν ανεκταί, τοιαῦται δ' ελλείψεις δέον όπως μη παρακωλύωσι την ταχείαν περαίωσιν των διατυπώσεων.

13. Χάριν της καλῆς λειτουργίας της διδασκαλίας εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς, τα δύο Μέρη οφείλουσι να μη απαγορεύωσι, μέχρι της, κατά την προηγούμενην παράγραφον, οριστικῆς ἐγκρίσεως, την χρήσιν των ἤδη εγκεκριμένων ἢ ανεκτῶν εγχειριδίων.

14. Εις ήν περίπτωσηιν χειρόγραφα εγχειριδίων έχουσιν υποβληθή εις την έγκρισιν των αρμοδίων Αρχών, η έγκρισις αύτη θα χορηγηθή εντός δεκαημέρου από της υπογραφής του παρόντος πρωτοκόλλου. Άμα τη εκτυπώσει των περιών πρόκειται χειρογράφων, τα βιβλία θέλουσιν υποβληθή υπό την οριστικήν αυτών μορφήν εις τας αρμοδίας Αρχάς προς έλεγchon του περιεχομένου αυτών, και χορήγησιν της αδείας χρησιμοποιήσεώς των. Ο έλεγχος οφείλει να περαιωθή, και η δεια να χορηγηθή εντός προθεσμίας είκοσιν ημερών, από της υποβολής των περιών πρόκειται βιβλίων. Η άδεια θέλει ανακοινωθή εγγράφως εις τους Διευθυντάς των ενδιαφερομένων μειονοτικών σχολών, και το ενδιαφερόμενον Μέρος θέλει ενημερωθή σχετικώς.

Εις περίπτωσηιν καθ' ήν τα ενδιαφερόμενα Μέρη θέλουσι προτείνει την προσωρινήν χρησιμοποίησιν εγχειριδίων τινων διά διδακτικήν ύλην τα δι' ήν οριστικά εγχειρίδια τελούσιν υπό εκτύπωσιν, τα δύο Μέρη θέλουσι διευκολύνει τας δια την έγκρισιν των προσωρινών εγχειριδίων απαιτούμενας διατυπώσεις. Χορηγηθείσης της αδείας ταύτης, τούτο θέλει ανακοινωθή εις τους Διευθυντάς των Σχολών εντός προθεσμίας 20 ημερών από της παραδόσεως των εγχειριδίων τούτων, και το ενδιαφερόμενον Μέρος θέλει σχετικώς ενημερωθή.

15. Τα δύο Μέρη θα δύνανται, οσάκις ήθελον κρίνει τούτο αναγκαίον, να προτείνωσι νέα εγχειρίδια (χειρόγραφα ή έντυπα) δια διδακτέαν ύλην διδασκομένην εις την μειονοτικήν γλώσσαν.

Προς τον σκοπόν τούτον, και συμφώνως προς την υπό του Πρωτοκόλλου της Βιέννης δοθείσαν αυτή εντολήν, η Επιτροπή συνιστά, την ακόλουθον διαδικασίαν διά την υπό των ενδιαφερομένων Μερών αποστολήν, τον έλεγchon και την διανομήν των εις μειονοτικήν γλώσσαν εγχειριδίων (χειρογράφων ή έντύπων), των προοριζομένων δια χρήσιν εις τας μειονοτικάς σχολάς:

α) Τα εγχειρίδια ή τα χειρόγραφα των εγχειριδίων θα υποβάλλωνται δια της διπλωματικής οδού εις τας αρμοδίας Αρχάς μέχρι της 30ης Σεπτεμβρίου εκάστου έτους. Τα χειρόγραφα θα συνοδεύωνται υπό των τυχόν εν αυτοίς περιλαμβανομένων εικόνων.

β) Τα εγχειρίδια και τα χειρόγραφα ουδέν δέον να περιλαμβάνωσι το δυνάμενον να παραβλάψη τας μεταξύ των δύο χωρών σχέσεις. Αι αρμόδιαι Αρχαί θα δύνανται να διαγράψωσι παν ό,τι εις τα κείμενα των χειρογράφων ή τας εικόνας θα αντέκειτο προς την αρχήν ταύτην.

γ) Η εξέτασις των κειμένων δέον να περαιωθή, και το αποτέλεσμα να ανακοινωθή εις το ενδιαφερόμενον Μέρος μέχρι τέλους Φεβρουαρίου του επομένου έτους. Τα σημείων ζητείται η αφαιρέσεις θα εμφανίζωνται εν τη ανακοινώσει ταύτη.

δ) Τα δύο Μέρη θα είναι ελεύθερα όπως αποβαίνωσιν εις την εν τη ίδια Χώρα εκτύπωσιν των εις την γλώσσαν αυτών συντεταγμένων χειρογράφων.

ε) Δύο αντίτυπα των εκτυπωθέντων βιβλίων θα αποστέλλωνται δια της διπλωματικής οδού προς οριστική έγκρισιν μέχρι τέλους του μηνός Ιουλίου του αυτού έτους.

στ) Η οριστική έγκρισις δέον να ανακοινούται μέχρι της 1ης Σεπτεμβρίου.

ζ) Τα εγκριθέντα βιβλία θα αποστέλλωνται μέσω των οικείων Προξενείων εις τας αρμοδίας Αρχάς, αίτινες αφού επιθέσωσιν επ' αυτών την σφραγίδα του ελέγχου, οφείλωσι να θέτωσι ταύτα εις την διάθεσιν πασών των μειονοτικών σχολών μέχρι της 15ης Σεπτεμβρίου. Το ενδιαφερόμενον Μέρος θα ενημερούται περί τούτου εγγράφως.

Αι προθεσμίαι αυτάι θα ισχύωσι επ' αμοίβαιότητα.

16. Η εν τη προηγουμένη παραγράφω καθοριζόμενη διαδικασία θα είναι δυνατόν να αναθεωρηθή, αιτήσεται εκάτερου των Μερών, επί τω τέλει όπως καταστή πλέον αποτελεσματική, υπό το φως της εκ της πρακτικής αυτής εφαρμογής πείρας.

17. Τα ενδιαφερόμενα Μέρη θα έχωσι το δικαίωμα να προτείνωσι μεταγενεστέρως τροποποιήσεις και διορθώσεις εις τα ήδη εγκριθέντα κείμενα των εγχειριδίων. Πάντως η αρχή της καλής λειτουργίας της παιδείας δέον να είναι σεβαστή.

V. ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ

18. Η Επιτροπή υπογραμμίζει την σπουδαιότητα της εν παραγράφω 10 της Εκθέσεως της Βιέννης τιθεμένης αρχής περί του σεβασμού της θρησκευτικής, φυλετικής ή εθνικής συνειδήσεως του ελληνικού και του τουρκικού λαού, και συνιστά:

α) Όπως αι επιγραφαί, εικόνες, προσωπογραφίαι κλπ. εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς είναι τοιαύται ώστε να ενισχυώσι τους δεσμούς φιλίας μεταξύ των δύο χωρών.

β) Όπως ληφθώσιν αμφοτέρωθεν τα κατάλληλα μέτρα προς άρσιν των παραβλαπτόντων την εφαρμογήν της αρχής ταύτης στοιχείων.

γ) Όπως εξαιρέσει του μορφωτικού χαρακτήρος διακοσμητικού υλικού, η μόνιμος διακόσμησις των σχολικών κτιρίων περιορίζεται εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς της Δυτικής Θράκης εις την προσωπογραφίαν του Αρχηγού του Ελληνικού Κράτους και εν ταις μειονοτικαίς σχολαίς της Κων/πόλεως εις την προσωπογραφίαν του Ατατούρκ. (Οίκοθεν νοείται ότι επ' ευκαιρία των εθνικών εορτών

της Χώρας εν τη εδρεύει η σχολή, ή επ' ευκαιρία άλλων εκτάκτων περιστάσεων, αι μειονοτικά σχολαί θα είναι δυνατόν να διακοσμώνται καταλλήλως, καταβαλλομένης επιμελείας όπως αποφεύγεται πάσα εν τη διακοσμήσει υπερβολή.).

δ) Όπως απαγορεύεται η οργάνωσις δραστηριοτήτων ασυμβιβάστων προς την ανωτέρω τιθεμένην αρχήν.

ε) Όπως απαγορεύεται εις τους διδάσκοντας εν ταις μειονοτικάς σχολαίς να προβαίνωσιν εις παρατηρήσεις δυναμένας να ταπεινώσωσι τους μαθητάς λόγω του ότι ούτοι ανήκουσιν εις ωρισμένον έθνος ή θρησκείαν.

στ) Όπως αποφεύγεται αμφοτέρωθεν πάσα δραστηριότης δυναμένη να αγάγη τους μειονοτικούς μαθητάς εις αλλαξοπιστίαν.

Αι δύο Αντιπροσωπείαι είναι εξουσιοδοτημένοι όπως δηλώσωσιν ότι αι Κυβερνήσεις αυτών αποδέχονται πάσας τας ανωτέρω συστάσεις, αίτινες συνεπώς τίθενται εν ισχύϊ από της χρονολογίας της υπογραφής του παρόντος Πρωτοκόλλου.

Η σύνθεσις της Ελληνικής Αντιπροσωπείας είναι η ακόλουθος:

κ. Ιωάννης ΚΙΤΣΑΡΑΣ	Μέλος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου (Πρόεδρος της Επιτροπής και Αρχηγός της Ελληνικής Αντιπροσωπείας).
κ. Πέτρος ΜΟΛΥΒΙΑΤΗΣ	Τμηματάρχης Υποθέσεων Τουρκίας παρά τω Β. Υπουργείω Εξωτερικών.
κ. Ευθύμιος ΚΑΛΟΓΕΡΑΣ	Γενικός Επιθεωρητής των Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων.
κ. Νικόλαος ΚΕΦΑΛΙΔΗΣ	Μορφωτικός Ακόλουθος παρά τω εν Κων/πολει Β. Γενικώ Προξενείω της Ελλάδος.
κ. Χρήστος ΚΑΡΡΟΣ	Επιθεωρητής Μειονοτικών Σχολείων.
κ. Βασίλειος ΠΑΤΣΙΚΑΚΗΣ	Γραμματεὺς Πρεσβείας.

Η σύνθεσις της Τουρκικής Αντιπροσωπείας είναι η ακόλουθος:

κ. Μ. Σιτκή ΜΠΙΛΜΕΝ	Βοηθός Υφυπουργός παρά τω Υπουργείω Εθνικής Παιδείας. (Πρόεδρος της Τουρκικής Αντιπροσωπείας).
κ. Τεφίκ ΟΥΝΑΙΝΤΙΝ	Βοηθός Γενικός Διευθυντής του Τμήματος Κύπρου και Ελλάδος του Υπουργείου Εξωτερικών.
κ. Ασάφ ΟΖΜΕΝ	Βοηθός Γενικός Διευθυντής της Γενικής Διευθύνσεως Εξωτερικών Σχέσεων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας.
κ. Ομέρ ΕΡΣΟΥΝ	Πρώτος Γραμματεὺς της εν Αθήναις Τουρκικής Πρεσβείας.

Εγένετο εν Αθήναις τη 20η Δεκεμβρίου 1968

Δια την Ελληνικήν Αντ/πείαν
Αντ/πείαν

Δια την Τουρκικήν

Ιωάννης ΚΙΤΣΑΡΑΣ
(υπογραφή)

Σιτκή ΜΠΙΛΜΕΝ
(υπογραφή)

Η ΥΠ' ΑΡΙΘΜ.: 300/84 ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΜΕΛΟΥΣ
ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ ΡΟΔΟΠΗΣ.

Αριθμός 300/84

ΤΟ ΠΟΛΥΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΝ ΡΟΔΟΠΗΣ
(Διαδικασία Έκουσίας Δικαιοδοσίας)

Συγκείμενον εκ των Δικαστών Αικατερίνης Βασιλακοπούλου, Προεδρευούσης Πρωτοδίκου, Δημητρίου Βόσκα, Εισηγητού και Ευστρατίου Μανάβη, Πρωτοδικών.

Συνεδρίασαν δημόσια και εν τω ακροατηρίω του την 6ην Ιουνίου 1984, παρουσία και της Γραμματέως Βασιλικής Μουρουλίδου, ίνα δικάση επί της εξής υποθέσεως:

Του αιτούντος: Νομάρχου Ροδόπης Απόστολου Παπαδήμου, κατοικοεδρεύοντος εν Κομοτηνή ως Εποπτευούσης Αρχής επί των εν Νομώ Ροδόπης Σωματείων, παραστάντος δια του πληρεξουσίου δικηγόρου Νικολάου Γιαγκίνη.

Του καθ' ου η αίτησις: Του εν Κομοτηνή (Μαυρικού 13) λειτουργούντος και εδρεύοντος Σωματείου " Ένωσις Τούρκων Διδασκάλων Δυτικής Θράκης" νομίμως εκπροσωπούμενου, παραστάντος δια των πληρεξουσίων των δικηγόρων Σεμπαχεδίν Εμίν και Μεχμέτ Μουφτήογλου.

Ο αιτών δια της από 16-1-84 αιτήσεως του, απευθυνομένης ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου και δια τους εν αυτή αναφερομένους λόγους, ητήσατο τα εν αυτή.

Επί της αιτήσεως ταύτης ωρίσθη δικάσιμος δια της κάτωθι αυτής υπ' αριθμ. κατ. 28/84 πράξεως η 9-5-84 και μετ' αναβολήν η εν αρχή της παρούσης αναφερομένη συνεδρίασις, καθ' ην εκφωνηθείσης της υποθέσεως εκ της σειράς του οικείου πινακίου, παρέστησαν οι διάδικοι ως άνω σημειούται.

Προκειμένης Συζητήσεως

Ακούσαν των πληρεξουσίων δικηγόρων των διαδίκων, αιτησαμένων την παραδοχήν των ισχυρισμών των και των κατατεθεισών εγγράφων προτάσεων των.

Ιδόν την Δικογραφίαν - Σκεφθέν κατά Νόμον

Επειδή η υπό κρίσιν αίτησις του Νομάρχου Ροδόπης, ως εποπτευούσης Αρχής των εν τη περιφέρειά του εδρευόντων σωματείων, διώκουσα την διάλυσιν του εν αυτή σωματείου, υπό την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ" λόγω του ότι η λειτουργία αυτού απέβη παράνομος και αντίθετος προς την δημόσιαν τάξιν, συνεπεία των εν αυτή (αιτήσει) εκτιθεμένων, ειδικώτερον περιστατικών, είναι νόμω βάσιμος, ερειδομένη, επί

των διατάξεων των άρ. 14 §1-4-5, του ΑΝ 1179/38, 25§ 10 ΒΔ 864/1960 105 § 3 ΑΚ, και αρμοδίως φέρεται ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου (άρθ. 740 § 1 και 787 παρ. Κ Πολ.Δ), κατά την προκειμένη διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας (άρ.741 Κ.Πολ.Δικ.). Τηρηθείσης δε και της νομίμου προδικασίας, δι' επιδόσεως αντιγράφου της υπό κρίσιν αιτήσεως προσδιορισμού δικασίμου, εις τον παρά τω Δικαστηρίω τούτω Εισαγγελέα και εις το καθ' ου αυτή Σωματείον (βλ. υπ' αριθμ.538/84 και 516/84 εκθέσεις επιδόσεως του αρμοδίου Δικ. Επιμελητού Θεοδώρου Κοκκίδη), δέον να ερευνηθή περαιτέρω και κατ' ουσίαν.

Επειδή κατά την διάταξιν του άρθ. 10 § 3 ΑΚ, το σωματείον δύναται να διαλυθή δι' αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, επί τη αιτήσει της εποπτευούσης αρχής, εάν επιδιώκη σκοπόν διάφορον του εν τω καταστατικώ καθοριζομένου, ή αν, ο σκοπός ή η λειτουργία αυτού, απέβησαν παράνομοι ή ανήθικοι ή αντίθετοι προς την δημοσίαν τάξιν, συνεπεία της οποίας αποβαίνει παράνομος ο σκοπός και η λειτουργία του Σωματείου, υφίσταται το μεν εις την περίπτωσιν καθ' ην, λόγω νομοθετικής ρυθμίσεως επιβάλλεται η υποχρέωσις εναρμονισμού του καταστατικού των Σωματείων, προς τας νέας διατάξεις, υπό τους όρους και τας προϋποθέσεις αίτινες διατυπώνονται εν αυταίς, το δε, συνεπεία χρησιμοποίησης εις το καταστατικόν τούτων, λέξεων ή φράσεων, αίτινες, δύνανται να δημιουργήσουν σύγχυσιν περί του πράγματι επιδιωκόμενου σκοπού, και της γενικωτέρας λειτουργίας του Σωματείου. Περαιτέρω, κατά τα εν τη επιστήμη κρατήσαντα (Βλ. Τούσην Γεν. Αρχαί σελ.306, 324), εάν παρά το γεγονός ότι δεν συνέτρεχον αι νόμιμοι και ουσιαστικάί προϋποθέσεις, ανεγνωρίσθη παρά ταύτα, το σωματείον, το τοιούτον, αποτελεί λόγον διαλύσεως αυτού δια δικαστικής αποφάσεως, επί τη βάσει της εν τω προδιαληφθέντι άρθρω, τιθεμένης αρχής, περί αντιθέσεως δηλονότι του σκοπού και της λειτουργίας αυτού, εις την δημοσίαν τάξιν. Εν προκειμένω, εκ των καταθέσεων των ενόρκως επ' ακροατηρίου εξετασθέντων μαρτύρων, περιεχομένων εις τα ταυτάριθμα τη παρούση πρακτικά συνεδριάσεως του Δικαστηρίου τούτου, και των υπό του αιτούντος, προσαγομένων εγγράφων, απεδείχθησαν τα εξής: Δια της υπ' αριθμ. 199/36 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης, ανεγνωρίσθη αρχικώς το Σωματείον, υπό την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΡΟΔΟΠΗΣ-ΕΒΡΟΥ" με έδραν την πόλιν της Κομοτηνής, όπερ εν συνεχεία, τροποποιηθέν δια της υπ' αριθμ. 334/1966 αποφάσεως του αυτού Δικαστηρίου, έλαβεν την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤ. ΘΡΑΚΗΣ". Εις το άρθρον 2 του καταστατικού του εν λόγω Σωματείου και υπό τον τίτλον "ΣΚΟΠΟΣ" αναφέρεται μεταξύ άλλων, ότι σκοπός της ενώσεως είναι "η Παρασκευή μέτρων αφορώντων την πρόοδον των εν

Θράκη Τουρκικών Σχολείων", και ότι το Σωματείο φροντίζει να διδάξη την επίσημον γλώσσαν εις τους Τούρκους μαθητάς, εκτυπώνον και εκδίδον διδακτικά βιβλία, διδακτέα εν τοις Τουρκικοίς Σχολείοις". Ωσαύτως, εις το άρθ. 4 αυτού, αναφέρεται ότι "οι εγγεγραμμένοι ως μέλη εις το Σωματείο Τούρκοι διδάσκαλοι, δέον να ώσιν Έλληνες υπήκοοι", και εις το άρθ.15 αυτού, ότι η σφραγίς του Σωματείου φέρει Ελληνιστί τας λέξεις "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ". Περαιτέρω απεδείχθη, ότι κατ' εφαρμογήν του άρθρ. 41 ΝΔ 795/71, όπερ κατηργήθη υπό του ΝΔ 42/1974, υπεβλήθη εκ μέρους του ανωτέρω Σωματείου, αίτησις τροποποιήσεως του άρθρ. 4 του καταστατικού του, ως ανωτέρω διατυπούται, πλην όμως, η τοιαύτη αίτησις αυτού, απερρίφθη υπό του Εφετείου Θράκης, δια της υπ' αριθμ. 191/1972 αποφάσεως αυτού, διότι εκρίθη, ότι, η νέα διατύπωσις του άρθρου τούτου, καθ' ην "τα υποψήφια μέλη δέον να ώσιν Έλληνες υπήκοοι, μη ανταλλάξιμοι Τουρκικής εθνικότητος", εδημιούργει ασάφειαν και προφανή σύγχυσιν όσον αφορά τους όρους εγγραφής των υποψηφίων ως μελών του μνησθέντος Σωματείου από απόψεως ικανότητος, και ήρχετο εις αντίθεσιν με τας διατάξεις του Ν.Δ/τος 797/71 και του Α.Κώδικος, και ίδια προς την διάταξιν του άρθ. 107 του Εισ.Νόμου αυτού, καθ' ην "οι δικαιούντες τα σωματεία δέον να είναι Έλληνες Πολίται". Παρά την ως άνω όμως, απόρριψιν της αιτήσεως, το εν λόγω Σωματείο, εσυνέχισεν την λειτουργίαν του, με το αρχικόν καταστατικόν, εις άρθρα τινά του οποίου, καθ' α προελέχθη, αναφέρονται λέξεις και φράσεις, δημιουργούσαι σύγχυσιν, καθ' όσον αφορά τους όρους εγγραφής των μελών του μνησθέντος Σωματείου, αφού ορίζεται εν αυτώ ότι δέον να είναι Έλληνες υπήκοοι και εν ταυτώ Τούρκοι, δηλονότι Τουρκικής εθνικότητος και υπηκοότητος, αλλά και ως προς το αν πρόκειται περί λειτουργίας εις την Δυτικής Θράκην, Τουρκικών σχολείων, με Τούρκους μαθητάς, εις τα οποία διδάσκουν Τούρκοι διδάσκαλοι, πολλώ μάλλον, διότι οι όροι "Τούρκος" "Τουρκικός", δεν χαρακτηρίζουν απλώς αλλοεθνείς ή αλλοθρήσκους ή αλλογλώσσους, αλλά κυρίως ξένους υπηκόους. Ούτω, επί τω βάσει των ανωτέρω εκτεθέντων, και συμφώνως προς τα εν τη ηγουμένη νομική σκέψει διαλαμβανόμενα, η λειτουργία του εν λόγω Σωματείου, με καταστατικόν, περιέχον διατάξεις υπό την ανωτέρω διατύπωσιν, και αι οποίοι δεν ετροποποιήθησαν εις εκπλήρωσιν νομοθετικής επιταγής, απέβη πλέον παράνομος, και έρχεται εις αντίθεσιν με την δημόσιαν τάξιν. Κατ' ακολουθίαν τούτων, δέον όπως γίνη δεκτή η υπό κρίσιν αίτησις, και ως κατ' ουσίαν βάσιμος, διαταχθή η διάλυσις του εν λόγω Σωματείου, και επιβλήθη η δικαστική δαπάνη του αιτούντος εις βάρος της περιουσίας του Σωματείου (άρθ. 746 § 2 Κ.Πολ. Δικ.) μειουμένην εις

το ήμισυ (άρθ. 22 § 1 Ν.3693/57) κατά τα εν τω διατακτικώ ειδικότερον οριζόμενα.

Δια Ταύτα

Δέχεται την αίτησιν.

Διατάσσει: α) την διάλυσιν του δια της υπ' αριθμ. 199/36 αποφάσεως του Δικαστηρίου τούτου, αναγνωρισθέντος Σωματείου υπό την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ" εδρεύοντος εν Κομοτηνή και β) την μετά την τελεσιδικίαν της παρούσης, διαγραφήν τούτου εκ του παρά τω Δικαστηρίω τούτω τηρουμένου βιβλίου Σωματείων.

Επιβάλλει την εκ δραχμ. 3.000 δικαστικήν δαπάνην του αιτούντος εις βάρος της περιουσίας του σωματείου τούτου.

Εκρίθη, απεφασίσθη εν Κομοτηνή τη 26η Ιουνίου 1984 και εδημοσιεύθη αυτόθι τη 29η ιδίου μηνός και έτους εν εκτάκτω επ' ακροατηρίω συνεδριάσει απόντων των διαδίκων, και των πληρεξουσίων των δικηγόρων.

Η Προεδρεύουσα Πρωτοδίκης
(υπογραφή)

Η Γραμματεύς
(υπογραφή)

Ακριβές Αντίγραφον
Εν Κομοτηνή τη 11/12/86
Η Γραμματεύς
(υπογραφή)
ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΜΕΣΙΤΙΔΟΥ

Η ΥΠ' ΑΡΙΘΜ.: 159/1986 ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ
ΕΦΕΤΕΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΑΠΟΦΑΣΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ

Αριθμός 159/1986
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΕΦΕΤΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

Σύνθεσις

Πρόεδρος : Αλέξανδρος Φλωρίδης, Πρόεδρος Εφετών.

Μέλη : Αλέξανδρος Κασιώλας, Εφέτης,

Γεώργιος Μπάλλας, Εφέτης, Εισηγητής.

Γραμματεύς : Αντώνιος Πασχαλίδης.

Δικάσιμος συζητήσεως της υποθέσεως: 7 Μαρτίου 1986.

Δ Ι Α Δ Ι Κ Ο Ι

ΕΚΚΑΛΟΥΝ-ΚΑΘ' ΟΥ Η ΑΙΤΗΣΙΣ: Εν Κομοτηνή εδρεύον σωματείον, υπό την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤ. ΘΡΑΚΗΣ", νομίμως εκπροσωπούμενον υπό του Προέδρου αυτού, κατοικοεδρεύοντος εν Κομοτηνή, παρέστη δια των πληρεξουσίων του Δικηγόρων Χασάν Κασικτσόγλου και Σεμπαχεδίν Εμίν, οίτινες υπέβαλον προτάσεις.

ΕΦΕΣΙΒΛΗΤΟΣ-ΑΙΤΩΝ: Νομάρχης Ροδόπης, ως εποπτεύουσα Αρχή, των εν Νομώ Ροδόπης σωματείων, κατοικοεδρεύων εν Κομοτηνή, παρέστη δια του πληρεξουσίου του Δικηγόρου Νικολάου Γιαγκίνη, όστις υπέβαλε προτάσεις.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Έφεσις του καθ' ου εναντίον της υπ' αριθ. 300/1984 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης, με την οποίαν έγινε δεκτή η αίτησις και διετάχθη η διάλυσις του άνω σωματείου.

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΗΣ

Κατάθεσις της εφέσεως: 5-11-1985, με αριθμό πράξεως 105.

Ορισθείσα δικάσιμος η 20-12-1985. Αναβολή εκ του πινακίου με ορισθείσαν δικάσιμον την ως άνω ημέραν συνεδριάσεως κατά την οποίαν και έγινε η συζήτησις της υποθέσεως, δημόσια επ' ακροατηρίω.

Ορισμός του ως άνω Εισηγητού, διάσκεψις και έκδοσις αποφάσεως του Δικαστηρίου που έχει ως εξής:

ΣΚΕΦΘΕΝ

ΕΠΕΙΔΗ, η υπό κρίσιν έφεσις κατά της υπ' αριθ. 300/1984 οριστικής αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ροδόπης, εκδοθείσης κατά την διαδικασίαν της εκουσίας δικαιοδοσίας επί της γενομένης δεκτής αιτήσεως του αιτούντος-εφεσιβλήτου περί διαλύσεως του καθ' ου-εκκαλούντος σωματείου, νομοτύπως και εμπροθέσμως ασκηθείσα, δέον να γίνη τύποις δεκτή και ερευνηθή κατ' ουσίαν ως προς τους λόγους αυτής, αναφερομένους εις μη ορθήν εφαρμογήν του νόμου και εσφαλμένην εκτίμησιν των αποδείξεων και δι' ης αιτείται η εξαφάνισις της εκκαλουμένης επί τω τέλει της απορρίψεως της εφ' ης αύτη εξεδόθη αιτήσεως.

ΕΠΕΙΔΗ, οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα όπως συνιστούν ενώσεις και σωματεία μη κερδοσκοπικού σκοπού, τηρούντες τους νόμους, οίτινες όμως ουδέποτε δύνανται να υπαγάγουν την άσκησιν του δικαιώματος τούτου εις προηγουμένην άδειαν. Το σωματείον δεν δύναται να διαλυθή ένεκα παραβάσεως του νόμου ή ουσιώδους διατάξεως του καταστατικού του, ει μη μόνον δια δικαστικής αποφάσεως (άρθρον 12 Συντάγ/τος). Ένωσις προσώπων επιδιώκουσα σκοπόν μη κερδοσκοπικόν αποκτά προσωπικότητα δια της εγγραφής εις το επί τούτω δημόσιον βιβλίον (σωματείων), τηρούμενον παρά τω Πολυμελεί Πρωτοδικείω της έδρας αυτού. Προς σύστασιν σωματείου απαιτούνται 20 τουλάχιστον πρόσωπα (άρθρον 78 Α.Κ.). Το σωματείον δύναται να διαλυθή δι' αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου επί τη αιτήσει της εποπτεούσης Αρχής δια λόγους, μεταξύ άλλων και εάν επιδιώκη σκοπόν διάφορον του εν τω καταστατικώ καθοριζομένου ή αν ο σκοπός ή η λειτουργία του σωματείου απέβησαν παράνομοι ή ανήθικοι ή αντίθετοι προς την δημοσίαν τάξιν (άρθρον 105 παρ. 3 Α.Κ.). Οι διοικούντες σωματεία δέον να είναι πολίται Έλληνες (άρθρ.107 παρ.1 Εισ. Ν. Α.Κ.). Εποπτεύουσα αρχή είναι ο Νομάρχης (άρθρα 29 Ν.281/1914, 14 Α.Ν. 1179/1938, 25 παρ. 1α Β.Δ. 864/60, Εφ.Αθ.4645/1976 ΝοΒ 25/72, 2786/1976 ΝοΒ 25/215, Αν. Παπαχρήστου Γεν. Αρχαί Αστ.Δικ. σελ.263, Γεωργιάδη-Σταθοπούλου Γεν. Αρχαί άρθρον 105). Ο όρος δημοσία τάξις υποδηλοί τον κανόνα αναγκαστικού δικαίου. Είναι διατάξεις αίτινες ετέθησαν κυρίως εν τω γενικώ σκοπώ ή συμφέροντι της κοινωνίας, την εκ της παραβάσεως των οποίων ακυρότητα λαμβάνει το Δικαστήριον υπ' όψιν του αυτεπαγγέλτως και επικαλείται πας τις κατά πάσαν στάσιν της δίκης. Περίπτωσιν κανόνων δημοσίας τάξεως αποτελούν και οι περί ιθαγενείας τοιούτοι (Γ. Μπαλή Γ. Αρχαί παρ.5, Αν. Παπαχρήστου Γεν. Αρχαί Αστ.Δικ.

σελ.34 επ. ένθα και παραπομπάι). Εκ των διατάξεων του υπό του Ν.Δ/τος 3370/1955 κυρωθέντος Κώδικος της Ελληνικής Ιθαγενείας, αίτινες ως εκ της φύσεώς των και ειδικότερον του γενικωτέρου σκοπού και συμφέροντος, οίτινες υπαγόρευσαν αυτάς, είναι δημοσίας τάξεως, ως είρηται, συνάγεται ότι οι ημεδαποί-ομογενείς ή μη, ομόθρησκοι ή αλλόθρησκοι, ομόγλωσσοι ή αλλόγλωσσοι, καθ' οιονδήποτε τρόπον αποκτήσαντες την Ελληνικήν Ιθαγένειαν (δια γεννήσεως, νομιμοποιήσεως, γάμου, πολιτογραφήσεως κ.λ.π.) αποκαλούνται Έλληνες και μόνον Έλληνες, ο όρος δε "Τούρκος", "τουρκικός" κ.λ.π. κατά την καθιερωμένην έννοιαν αυτού εν τη Ελληνική γλώσση, ήτις κατά το Σύνταγμα της Ελλάδος είναι η επίσημος γλώσσα του Ελληνικού Κράτους, δεν υποδηλοί τον Έλληνα Πολίτην, τον προσβέοντα απλώς άλλην από την επικρατούσαν εν Ελλάδι θρησκείαν ή ομιλούντα άλλην, από την Ελληνικήν γλώσσαν, ή ανήκοντα εις άλλην Εθνότητα, αλλά κυρίως και προεχόντως ξένον υπήκοον (τον Τούρκον την ιθαγένειαν). Αντίθεσιν προς την δημοσίαν τάξιν συνιστά και η περίπτωσις καθ' ην συνεπεία χρησιμοποίησεως εις το καταστατικόν σωματείου λέξεων ή φράσεων αίτινες δύνανται να δημιουργήσουν σύγχυσιν περί του πράγματι επιδιωκομένου σκοπού και της γενικωτέρας λειτουργίας του σωματείου. Εάν παρά το γεγονός ότι δεν συνέτρεχον αι νόμιμοι και ουσιαστικάί προϋποθέσεις, ανεγνωρίσθη παρά ταύτα το σωματείου, τούτο αποτελεί λόγον διαλύσεως αυτού δια δικαστικής αποφάσεως, ως εκ της αντιθέσεως του σκοπού ή της λειτουργίας αυτού εις την δημοσίαν τάξιν (Α.Τούση Γεν.Αρχαί σελ.306,324).

ΕΠΕΙΔΗ, εκ της συνεκτιμήσεως των καταθέσεων των ενόρκως επ' ακροατηρίου εξετασθέντων μαρτύρων, περί των ταυτάριθμα τη εκκαλουμένη πρακτικά συνεδριάσεως του πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου, των υπό των διαδίκων επικαλουμένων και προσκομιζομένων εγγράφων και των υπό τούτων συνομολογουμένων, απεδείχθησαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Δυνάμει της υπ' αριθμόν 199/1936 αποφάσεως του Πρωτοδικείου Ροδόπης ανεγνωρίσθη αρχικώς το σωματείου υπό την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΡΟΔΟΠΗΣ-ΕΒΡΟΥ", με έδραν την πόλιν της Κομοτηνής, όπερ εν συνεχεία τροποποιηθέν δια της υπ' αριθ. 334/1966 αποφάσεως του αυτού Δικαστηρίου, έλαβε την επωνυμίαν "ΕΝΩΣΙΣ ΤΟΥΡΚΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ". Εις το άρθρον 2 του καταστατικού του εν λόγω σωματείου και υπό τον τίτλο "σκοπός" αναφέρεται μεταξύ άλλων, ότι σκοπός της ενώσεως είναι "η Παρασκευή μέτρων αφορώντων την πρόοδον των εν Θράκη Τουρκικών Σχολείων" και ότι το σωματείου "μεριμνά δια να διδάξη

εις τους Τούρκους μαθητάς την επίσημον γλώσσαν εκτυπώνον και εκδίδον διδακτικά βιβλία διδακτέα εν τοις Τουρκικοίς Σχολείοις". Ωσαύτως εις το άρθρον 4 αυτού αναφέρεται ότι "οι εγγεγραμμένοι ως μέλη εις το σωματείον Τούρκοι Διδάσκαλοι δέον να είναι Έλληνες υπήκοοι", εις το άρθρον 17 αναφέρεται "Τούρκοι διδάσκαλοι.." και εις το άρθρον 15 αυτού ότι η σφραγίς του σωματείου φέρει Ελληνιστί τας λέξεις "Ένωσις Τούρκων Διδασκάλων Δυτικής Θράκης". Περαιτέρω απεδείχθη ότι το σωματείον τούτο κατ' εφαρμογήν του άρθρου 41 του Ν.Δ/τος 795/1971, όπερ μεταγενέστερον κατηργήθη δια του Ν.Δ/τος 42/1974, υπέβαλεν αίτησιν τροποποιήσεως του καταστατικού του και προσαρμογής του εις τον νόμον εκείνον, πλην όμως αύτη απερρίφθη δια της υπ' αριθ.191/1972 αποφάσεως του Δικαστηρίου τούτου, διότι εκρίθη ότι η νέα διατύπωσις του άρθρου τούτου καθ' ην "τα υποψήφια μέλη δέον να ώσιν έλληνες υπήκοοι, μη ανταλλάξιμοι Τουρκικής Εθνικότητας", εδημιούργει ασάφειαν και προφανή σύγχυσιν όσον αφορά τους όρους εγγραφής των υποψηφίων ως μελών του μνησθέντος σωματείου από απόψεως ικανότητας και ήρχετο εις αντίθεσιν προς την διάταξιν του νόμου (άρθρον 107 Εισ.Ν. Α.Κ.), καθ' ην οι διοικούντες τα σωματεία δέον να είναι Έλληνες πολίται. Έκτοτε το εκκαλούν σωματείον εξηκολούθησε να λειτουργή υπό την αυτήν επωνυμίαν και δεν υπέβαλεν αίτησιν τινά δια την μεταβολήν αυτης και του καταστατικού του. Η ανωτέρω επωνυμία αντιτίθεται ευθέως προς το περιεχόμενον του καταστατικού, εις άρθρα του οποίου, ως προελέχθη, αναφέρονται λέξεις και φράσεις δημιουργούσαι σύγχυσιν, καθ' όσον αφορά τους όρους εγγραφής των μελών του μνησθέντος σωματείου, αφού ορίζεται εν αυτώ ότι δέον να είναι Έλληνες υπήκοοι και εν ταυτώ Τούρκοι, δηλαδή Τουρκικής Εθνικότητας και υπηκοότητας, αλλά και ως προς το αν πρόκειται περί λειτουργίας εις την Δυτικήν Θράκην Τουρκικών Σχολείων, με Τούρκους μαθητάς, εις τα οποία διδάσκουν Τούρκοι διδάσκαλοι, επί τοσούτω μάλλον καθ' όσον και εις τα ως άνω εκτεθέντα άρθρα επαναλαμβάνονται αι φράσεις "Τούρκοι διδάσκαλοι", "Τούρκοι μαθηταί", "Τούρκικά Σχολεία", δια τον όρον δε "Τούρκος", "Τούρκικος" δεν χαρακτηρίζουν απλώς αλλοεθνείς ή αλλοθρήσκους ή αλλογλώσσους αλλά κυρίως ξένους υπηκόους. Ούτω αι περιεχόμεναι εις το καταστατικόν του εκκαλούντος σωματείου ως άνω φράσεις και υποδηλούμενοι σκοποί, αντίκεινται εις τας προπαρατεθείσας διατάξεις, επιτρεπούσας εις Έλληνας το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και σωματεία ανεξαρτήτως θρησκευματος, εθνικότητας, φυλής ή γλώσσης, διότι δι' αυτών δίδεται η εντύπωσις αφ' ενός μεν

ότι εις τον χώρον της Ελληνικής Επικρατείας υφίστανται και λειτουργούν "Τουρκικά Σχολεία", ενώ εις την πραγματικότητα λειτουργούν Ελληνικά Σχολεία, αφ' ετέρου δε ότι πρόκειται περί ενώσεως προσώπων ξένης και δη Τουρκικής υπηκοότητας, ενώ εις την πραγματικότητα πρόκειται περί ενώσεως προσώπων Ελληνικής υπηκοότητας μουσουλμάνων εις το θρήσκευμα. Διό, κατά τα εκτεθέντα και τα εν τη ηγουμένη σκέψει προπαρατεθέντα, η λειτουργία του εκκαλούντος Σωματείου, με καταστατικόν περιέχον διατάξεις υπό την ανωτέρω διατύπωσιν, και αι οποίαι δεν ετροποποιήθησαν εις εκπλήρωσιν νομοθετικής επιταγής, απέβη πλέον παράνομος και αντιτίθεται εις την δημοσίαν τάξιν. Κατ' ακολουθίαν τούτων η ένδικος αίτησις ελέγχεται ουσία βάσιμος και δέον να διαταχθή η διάλυσις του εν λόγω Σωματείου. Ταύτα ειπούσα και η εκκαλουμένη, ει και υπό εν μέρει διάφορον αιτιολογίαν, ορθώς τον νόμον ηρμήνευσε και εφήρμοσε και τας αποδείξεις εξετίμησε, οι δε περί του εναντίου λόγοι της υπό κρίσιν εφέσεως ελέγχονται αβάσιμοι και απορριπτέοι.

ΕΠΕΙΔΗ, μετά ταύτα δέον να απορριφθή η ένδικος έφεσις ως ουσία αβάσιμος και το εκκαλούν, ως ηττηθέν, να καταδικασθή εις την πληρωμήν των δικαστικών εξόδων του εφεσιβλήτου, μειουμένων εις το ήμισυ (άρθρα 183, 176 Κ.Πολ.Δικ., 22 παρ.1 Ν2693/1957).

ΔΙΑ ΤΑΥΤΑ

ΔΙΚΑΖΟΝ αντιμωλία των διαδίκων.

ΔΕΧΕΤΑΙ τύποις και ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ ουσία την ένδικον έφεσιν.

ΚΑΤΑΔΙΚΑΖΕΙ το εκκαλούν εις την πληρωμήν των δικαστικών εξόδων του εφεσιβλήτου εκ δραχμών επτά χιλιάδων πεντακοσίων (7.500).

Εκρίθη, απεφασίσθη εν Κομοτηνή τη 20η Μαρτίου 1986 και δημοσιεύθη αυτόθι εκτάκτως και επ' ακροατηρίου τη 21η ιδίου μηνός και έτους σε δημοσία συνεδρίασει.

Ο Πρόεδρος

Ο Γραμματεός

Ακριβές Αντίγραφον
Εν Κομοτηνή τη 13/01/87
Η Γραμματεός
ΕΛΕΝΗ ΑΛΕΞΙΔΟΥ

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΗΣ UNESCO ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.

ΣΥΜΒΑΣΙΣ ΠΕΡΙ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΩΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

Η Γενική Διάσκεψις της UNESCO συνελθούσα εν Παρισίοις από 14ης Νοεμβρίου έως 15 Δεκεμβρίου 1960, κατά την ενδεκάτην αυτής σύνοδον. Λαβούσα υπ' όψιν ότι η Οικουμενική Διακήρυξις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βεβαιοί την αρχήν της μη διακρίσεως και διακηρύσσει ότι έκαστον άτομον έχει δικαίωμα εις την εκπαίδευσιν.

Θεωρούσα ότι η διάκρισις εις την εκπαίδευσιν συνιστά παράβασιν των δικαιωμάτων των εκφραζομένων εις την εν λόγω Διακήρυξιν.

Θεωρούσα ότι, συμφώνως προς τους όρους του καταστατικού της η UNESCO έχει προτείνει την θέσπισιν συνεργασίας μεταξύ των εθνών επί τω τέλει διασφαλίσεως δι' όλους του οικογενειακού σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ίσης ευκαιρίας προς μόρφωσιν.

Αναγνωρίζουσα, εν συνεπεία προς την UNESCO, τον σεβασμόν της ποικιλίας των εθνικών εκπαιδευτικών συστημάτων και ότι έχει καθήκον όχι μόνον να κηρύσση έκνομον οιονδήποτε τύπον διακρίσεως εις την εκπαίδευσιν άλλ' επίσης να προάγη ισότητα ευκαιριών και μεταχειρίσεως δι' όλους εις την εκπαίδευσιν.

Έχουσα ενώπιόν της προτάσεις αναφερομένας εις διαφόρους όψεις διακρίσεως εις την εκπαίδευσιν, αποτελούσας το 17.1.4. θέμα της ημερησίας διατάξεως της συνόδου.

Έχουσα αποφασίσει κατά την 10ην σύνοδόν της όπως το ζήτημα τούτον θα έδει να αποτελέση αντικείμενον διεθνούς συνθήκης ως και αι συστάσεις προς τα κράτη μέλη.

Υιοθετεί την σύμβασιν ταύτην κατά την 14ην Δεκεμβρίου 1960.

Άρθρον 1

1. Δια τας ανάγκας της παρούσης συμβάσεως ο όρος «διάκρισις» περιέχει οιαδήποτε διάκρισιν, απόκλεισιν, περιορισμόν ή προτίμησιν η οποία βασιζομένη επί της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσης, της θρησκείας, πολιτικών ή άλλων ιδεών, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, οικονομικής καταστάσεως ή γένους, έχει σκοπόν ή αποτέλεσμα να καταλύη ή ελαττώνη την ισότητα μεταχειρίσεως εις την εκπαίδευσιν και ειδικώτερον,

α) να αποστερή από οιοδήποτε πρόσωπον ή ομάδα προσώπων την δυνατότητα εκπαιδεύσεως οιοδήποτε τύπου ή οιασδήποτε βαθμίδος,

β) να περιορίζη εις κατώτερον επίπεδον την εκπαίδευσιν οιοδήποτε προσώπου ή ομάδας προσώπων,

γ) υπό την επιφύλαξιν του άρθρου 2 της παρούσης συμβάσεως να εγκθιδρύη και να διατηρή ίδια εκπαιδευτικά συστήματα ή ιδρύματα δια πρόσωπα ή ομάδας προσώπων ή

δ) να μη επιβάλλη επί οιοδήποτε προσώπου ή ομάδος προσώπων συνθήκας αι οποίαι τυγχάνουν ασυμβίβαστοι προς την αξιοπρέπειαν του ανθρώπου.

2. Δια τας ανάγκας της παρούσης συμβάσεως, ο όρος «εκπαίδευσις» αναφέρεται εις όλους τους τύπους και βαθμίδας εκπαίδευσως και περιλαμβάνει την δυνατότητα εκπαίδευσως, το επίπεδον και ποιότητα της εκπαίδευσως και τας συνθήκας υπό τας οποίας παρέχεται αύτη.

Άρθρον 2

Εφ' όσον επιτρέπονται εις εν Κράτος αι ακόλουθοι καταστάσεις, δεν θεωρείται ότι συνιστούν διάκρισιν εν τη εννοία του άρθρου 1 της παρούσης συμβάσεως:

α) Η εγκατάστασις ή διατήρησις ιδίων εκπαιδευτικών συστημάτων ή ιδρυμάτων διά σπουδαστάς των δύο φύλων εάν αυτά τα συστήματα ή ιδρύματα παρέχουν ισότιμον δυνατότητα προς εκπαίδευσιν, προνοούν δια διδακτικόν προσωπικόν έχον προσόντα του ιδίου επιπέδου ως και σχολικά οικοδομήματα και εφόδια της ίδιας ποιότητος και δίδουν την ευκαιρίαν να παρέχωνται όμοιαι ή ισότιμοι σειραί μαθημάτων.

β) Η εγκατάστασις ή διατήρησις, δια θρησκευτικούς ή γλωσσικούς λόγους, ιδίων εκπαιδευτικών συστημάτων ή ιδρυμάτων προσφερόντων εκπαίδευσιν η οποία τυγχάνει εν αρμονία προς τας θελήσεις των γονέων των σπουδαστών, ή των νομίμων κηδεμόνων, εάν η συμμετοχή εις τοιαύτα συστήματα ή η παρακολούθησις εις τοιούτου είδους ιδρύματα τυγχάνει προαιρετική και εάν η εκπαίδευσις παρέχεται συμφώνως προς τοιαύτα επίπεδα ως θα ηδύναντο να τεθούν ή γίνουν αποδεκτά υπό των αρμοδίων αρχών, συγκεκριμένως, δι' εκπαίδευσιν του αυτού επιπέδου.

γ) Η εγκατάστασις ή διατήρησις ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εάν ο σκοπός των ιδρυμάτων τούτων δεν είναι ο αποκλεισμός οιασδήποτε ομάδος άλλ' η παροχή εκπαιδευτικών ευκολιών επιπροσθέτως των παρεχομένων υπό των δημοσίων αρχών, εάν τα ιδρύματα διευθύνωνται συμφώνως προς τον σκοπόν τούτον και εάν η εκπαίδευσις παρέχεται εν συμφωνία προς τοιαύτα επίπεδα ως θα ηδύνατο να τεθούν ή γίνουν αποδεκτά υπό των αρμοδίων αρχών, συγκεκριμένως, δι' εκπαίδευσιν του αυτού επιπέδου.

Άρθρον 3

Δια να περιορίσουν και εμποδίσουν πάσαν διάκρισιν εν τη εννοία της παρούσης συμβάσεως τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν τα εξής:

α) Να ακυρούν οιαδήποτε θεσπισθέντα μέτρα και οιασδήποτε διοικητικής οδηγίας και να διακόπτουν οιαδήποτε διοικητική πρακτική ήτις ενέχει διάκρισιν εις την εκπαίδευσιν,

β) Να επιβεβαιούν, δια της νομοθεσίας εάν τούτο είναι απαραίτητον, ότι δεν υπάρχει διάκρισις εις την εισδοχήν των φοιτητών εις τα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

γ) Να μη επιτρέπουν οιαδήποτε διαφοράν μεταχειρίσεως υπό των δημοσίων αρχών μεταξύ των υπηκόων, εκτός επί τη βάσει της αξίας ή ανάγκης εις το ζήτημα των σχολικών διδάκτρων και χορήγησιν υποτροφιών ή άλλων μορφών βοήθειας προς τους φοιτητάς και των απαιτητών αδειών και διευκολύνσεων προς παρακολούθησιν σπουδών εις την αλλοδαπήν.

δ) Να μη επιτρέπουν, εις οιαδήποτε μορφήν βοήθειαν παραχωρηθείσαν υπό των δημοσίων αρχών εις εκπαιδευτικά ιδρύματα, οιασδήποτε περιορισμούς ή προτίμησιν βασιζομένους απλώς επί του γεγονότος ότι οι σπουδασταί ανήκουν εις ιδιαίτεράν ομάδα.

ε) Να επιτρέπουν εις ξένους υπηκόους διαμονήν εντός της ίδιας αυτών επικρατείας και ίσην δυνατότητα εκπαίδευσεως ως αύτη παρέχεται εις τους ιδίους αυτών υπηκόους.

Άρθρον 4

Τα Κράτη Μέλη της παρούσης συμβάσεως αναλαμβάνουν επί πλέον να διατυπούν, αναπτύσσουν και εφαρμόζουν εθνικήν πολιτικήν η οποία θα τείνη δια μεθόδων καταλλήλων προς τας περιστάσεις και τας εθνικάς συνηθείας να προαγάγη την ισότητα των ευκαιριών και μεταχειρίσεως εις το θέμα της εκπαίδευσεως και ειδικώτερον:

α) Να καθιστά την στοιχειώδη εκπαίδευσιν ελευθέραν και υποχρεωτικήν, την δευτεροβάθμιον εκπαίδευσιν εις τους διαφόρους αυτής τύπους γενικώς προσιτή και δυνατή δι' όλους, την ανωτάτην εκπαίδευσιν εξ ίσου προσιτή εις όλους επί τη βάσει της ατομικής ικανότητος ενός εκάστου, να επιβεβαιοί την συμμόρφωσιν όλων προς την υποχρέωσιν της παρακολουθήσεως των μαθημάτων συμφώνως τω νόμω.

β) Να εξασφαλίζη ότι ο βαθμός της εκπαίδευσεως είναι ισότιμος εις όλα τα δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα του αυτού επιπέδου και ότι αι συνθήκαι αι αναφερόμεναι εις την ποιότητα της παρεχομένης εκπαίδευσεως είναι ωσαύτως ισότιμοι.

γ) Να ενθαρύνη και εντείνη δια καταλλήλων μεθόδων την εκπαίδευσιν ατόμων τα οποία δε έχουν λάβει οιαδήποτε στοιχειώδη

εκπαίδευσιν ή δεν έχουν συμπληρώσει την στοιχειώδη αυτών εκπαίδευσιν, ως και την συνέχισιν της εκπαιδεύσεως των επί τη βάσει της ατομικής αυτών ικανότητας.

δ) Να προνοή, δια την κατάρτισιν των διδασκόντων άνευ διακρίσεως τινός.

Άρθρον 5

1. Τα Κράτη Μέλη της Συμβάσεως συμφωνούν ότι:

α) Η εκπαίδευσιν θα αποβλέπη εις πλήρη ανάπτυξιν της ανθρωπίνης προσωπικότητας και εις ενδυνάμωσιν του σεβασμού προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τας βασικάς ελευθερίας, θα προάγη την κατανόησιν, ανεκτικότητα και φιλίαν μεταξύ όλων των εθνών, των φυλετικών ή θρησκευτικών ομάδων και θα συμβάλλη εις τας δραστηριότητας των Ηνωμένων Εθνών δια την διατήρησιν της ειρήνης.

β) Είναι απαραίτητον να τυγχάνη σεβαστή η ελευθερία των γονέων και των κηδεμόνων, πρώτον να εκλέγουν δια τα τέκνα των ιδρύματα διάφορα των δημοσίων τοιούτων άτινα όμως αποδίδουν το ελάχιστον επίπεδον μορφώσεως ως τούτο τίθεται ή γίνεται αποδεκτόν υπό των αρμοδίων αρχών δεύτερον να εξασφαλίζουν, κατά τρόπον σύμφωνον προς τας διαδικασίας της νομοθεσίας εκάστου Κράτους, την θρησκευτικήν και ηθικήν μόρφωσιν των τέκνων συμφώνως προς τας ιδίας αυτών πεποιθήσεις και ότι εξ άλλου, ουδέν άτομον ή ομάς θα υποχρεούται να λάβη θρησκευτικήν παιδείαν μη σύμφωνον προς τας πεποιθήσεις των.

γ) Κρίνεται απαραίτητον να αναγνωρισθή εις τα μέλη των εθνικών μειονοτήτων το δικαίωμα να ασκούν τας εκπαιδευτικάς των δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένης και της διατηρήσεως σχολείων και βασιζομένης επί της εκπαιδευτικής πολιτικής εκάστου κράτους, να χρησιμοποιούν ή να διδάσκουν την ιδίαν αυτών γλώσσαν, προβλέποντες εν τούτοις,

α') ότι το δικαίωμα τούτο δεν ασκείται κατά τρόπον ο οποίος εμποδίζει τα μέλη των τοιούτων μειονοτήτων να κατανοήσουν τον πολιτισμόν και την γλώσσαν της κοινότητος εν τω συνόλω και να συμμετέχουν εις τοιούτας δραστηριότητας, ή να ζημιού την εθνικήν Κυριαρχίαν.

β') ότι το επίπεδον της μορφώσεως δεν είναι κατώτερον από το γενικόν επίπεδον το τεθέν ή γινόμενον αποδεκτόν υπό των αρμοδίων αρχών και

γ') ότι η παρακολούθησις των τοιούτων σχολείων τυγχάνει προαιρετική.

2. Τα Κράτη Μέλη της συμβάσεως δεσμεύονται να λάβουν όλα τα απαραίτητα μέτρα προς εξασφάλισιν της εκτελέσεως των αρχών των αναφερομένων εις την παράγραφον 1 του παρόντος άρθρου.

θρου.

Άρθρον 6

Κατά την εφαρμογήν της παρούσης συμβάσεως τα μετέχοντα αυτής κράτη μέλη δεσμεύονται να δίδουν την μεγαλυτέραν προσοχήν εις οιασδήποτε συστάσεις εφ' εξής υιοθετηθείσας υπό της Γενικής Διασκέψεως της UNESCO καθοριζούσας τα μέτρα άτινα δέον να ληφθούν κατά των διαφόρων μορφών της διακρίσεως εις την εκπαίδευσιν και προς τον σκοπόν της επιβεβαιώσεως της ισότητος ευκαιριών και μεταχειρίσεως εις την εκπαίδευσιν.

Άρθρον 7

Τα Κράτη Μέλη της Συμβάσεως, κατά τας περιοδικάς των αναφοράς υποβαλλομένας εις την Γενικήν Διάσκεψιν της UNESCO, καθ' ημερομηνίας και κατά τρόπον όστις θα ορισθή υπ' αυτής θα παρέχουν πληροφορίας επί των νομοθετικών και διοικητικών μέτρων τα οποία έχουν θεσπίσει και των άλλων ενεργειών εις τας οποίας προήλθον δια την εφαρμογήν της παρούσης συμβάσεως, συμπεριλαμβανομένων και των ληφθέντων δια την τακτοποίησιν και ανάπτυξιν της εθνικής πολιτικής, περιγραφομένης εις το άρθρον 4 ως και τα επιτευχθέντα αποτελέσματα και τα εμπόδια άτινα αντιμετωπίζουν δια την εφαρμογήν της πολιτικής ταύτης.

Άρθρον 8

Οιαδήποτε διαφορά δυναμένη να εμφανισθή μεταξύ οιασδήποτε δύο ή περισσοτέρων κρατών-μελών εις την παρούσαν σύμβασιν, αναφερομένη εις την ερμηνείαν ή εφαρμογήν της συμβάσεως, η οποία δεν διευθετείται δια συνεννοήσεων, θα παραπέμπεται, κατ' αίτησιν των εις την διαφοράν μερών, εν αποτυχία των άλλων μέσων διευθετήσεως της διαφοράς, εις το Διεθνές Δικαστήριον προς επίλυσιν.

Άρθρον 9

Επιφυλάξεις δια την παρούσαν Σύμβασιν δεν θα επιτραπούν.

Άρθρον 10

Η παρούσα σύμβασις δεν θα έχη ως αποτέλεσμα την ελάττωσιν των δικαιωμάτων τα οποία άτομα ή ομάδες απολαμβάνουν δυνάμει συμφωνιών συναφθεισών μεταξύ δύο ή περισσοτέρων κρατών, όταν τα τοιαύτα δικαιώματα δεν συγκρούονται προς το γράμμα ή το πνεύμα της παρούσης συμβάσεως.

Άρθρον 11

Η παρούσα σύμβασις κατηρτίσθη εις την Αγγλικήν, Γαλλικήν, Ρωσικήν και Ισπανικήν, των τεσσάρων κειμένων όντων εξ ίσου αυθεντικών.

Άρθρον 12

1. Η παρούσα σύμβασις θα υπόκειται εις ακύρωσιν ή αποδοχήν υπό των Κρατών Μελών της UNESCO συμφώνως προς την σχετικήν αυτών συνταγματικήν διαδικασίαν.

2. Τα έγγραφα της επικυρώσεως ή αποδοχής θα κατατίθενται εις τον Γενικόν Διευθυντήν της UNESCO.

Άρθρον 13

1. Η σύμβασις αύτη θα είναι ανοικτή εις προσχώρησιν εις όλα τα κράτη μη μέλη της UNESCO, τα οποία καλούνται να μετάσχουν υπό της Εκτελεστικής Επιτροπής της Οργανώσεως.

2. Η προσχώρησις θα επιτυγχάνεται δια της καταθέσεως εγγράφου προσχωρήσεως εις τον Γενικόν Διευθυντήν της UNESCO.

Άρθρον 14

Η σύμβασις αύτη θα αρχίση ισχύουσα τρείς μήνας μετά την ημερομηνίαν της καταθέσεως του τρίτου εγγράφου της επικυρώσεως, αποδοχής ή προσχωρήσεως, αλλά μόνον όσα αφορά τα κράτη εκείνα άτινα είχαν καταθέσει τα σχετικά των έγγραφα κατά ή προ της ημερομηνίας ταύτης θα αρχίση δε ισχύουσα όσον αφορά οιοδήποτε άλλον κράτος τρείς μήνας μετά την κατάθεσιν του ιδίου αυτού εγγράφου επικυρώσεως, αποδοχής ή προσχωρήσεως.

Άρθρον 15

Τα Κράτη Μέλη της Συμβάσεως αναγνωρίζουν ότι αύτη τυγχάνει εφαρμογής όχι μόνον εις την μητροπολιτικήν περιοχήν του Κράτους, αλλ' επίσης εις απάσας τας μη αυτοκυβερνωμένας, κηδεμονευομένας, αποικιακάς και άλλας περιοχάς, δια τας διεθνείς σχέσεις των οποίων τυγχάνουν υπεύθυνα, αναλαμβάνουν να συμβουλεύουν, εάν κρίνεται απαραίτητον, τας κυβερνήσεις, ή τας άλλας αρμοδίας αρχάς των περιοχών αυτών κατά ή προ της επικυρώσεως, αποδοχής ή προσχωρήσεως όσον αφορά την διασφάλισιν της εφαρμογής της συνθήκης εις τας περιοχάς αυτάς και να γνωστοποιουν εις τον Γενικόν Διευθυντήν της UNESCO τας περιοχάς δια τας οποίας εφαρμόζεται, της γνωστοποιησεως τεθειμένης εν ισχύϊ τρείς μήνας μετά την ημερομηνίαν της λήψεως της.

Άρθρον 16

1. Έκαστον κράτος μέλος της παρούσης συμβάσεως δύναται να την καταγγείλη δι' ίδιον λογαριασμόν ή εκ μέρους οιασδήποτε περιοχής δια τας διεθνείς σχέσεις της οποίας είναι αρμόδιον.

2. Η καταγγελία θα γνωστοποιηθεί δι' εγγράφου κατατεθειμένου εις τον Γενικόν Διευθυντήν της UNESCO.

3. Η καταγγελία θα τίθεται εν ισχύϊ δώδεκα μήνας μετά την λήψιν του εγγράφου της καταγγελίας.

Άρθρον 17

Ο Γενικός Διευθυντής της UNESCO θα ενημερώνη τα κράτη μέλη της Οργανώσεως, τα κράτη μη μέλη τα αναφερόμενα εν άρθρω 13 ως και τα Ηνωμένα Έθνη επί της καταθέσεως όλων των εγγράφων επικυρώσεως, αποδοχής ή προσχωρήσεως των προβλεπομένων εν άρθροις 12 και 13 ως και των γνωστοποιήσεων και καταγγελιών των σχετικώς προβλεπομένων εν άρθροις 15 και 16. Οιαδήποτε τοιαύτη αναθεώρησις εν τούτοις θα δεσμεύη μόνον τα Κράτη τα οποία θα γίνουν μέλη της αναθεωρημένης συμβάσεως.

Άρθρον 18

Η παρούσα σύμβασις δύναται να αναθεωρηθή υπό της Γενικής Διασκεψεως της UNESCO. Οιαδήποτε τοιαύτη αναθεώρησις εν τούτοις θα δεσμεύη μόνον τα Κράτη τα οποία θα γίνουν μέλη της αναθεωρημένης συμβάσεως.

2. Εάν η γενική Διάσκεψις υιοθετήση νέαν σύμβασιν αναθεωρούσαν την παρούσαν εν όλω ή εν μέρει, τότε η παρούσα σύμβασις θα παύση να είναι ανοικτή, προς επικύρωσιν, αποδοχήν ή προσχώρησιν από της ημερομηνίας κατά την οποίαν η νέα αναθεωρημένη σύμβασις θα τεθή εν ισχύϊ, εκτός εάν η νέα σύμβασις προβλέπει άλλως.

Άρθρον 19

Εν συμφωνία προς το άρθρον 102 του Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών η παρούσα σύμβασις θα καταγραφή εις την Γραμματείαν των Ηνωμένων Εθνών κατ' αίτησιν του Γενικού Διευθυντού της UNESCO.

Εγένετο εις Παρισίους την δεκάτην πέμπτην Δεκεμβρίου 1960, εις δύο αυθεντικά αντίγραφα φέροντα τας υπογραφάς του Προέδρου της ενδεκάτης συνόδου της γενικής Διασκεψεως και του Γενικού Διευθυντού της UNESCO, τα οποία θα κατατεθούν εν τοις αρχείοις της UNESCO και δεόντως κεκυρωμένα αντίγραφα των οποίων θα διανεμηθούν εις όλα τα κράτη τα αναφερόμενα εν άρθροις 12 και 13 καθώς και εις τα Ηνωμένα Έθνη.

Το ανωτέρω είναι αυθεντικόν κείμενον, της Συμβάσεως δεόντως υιοθετηθείσης υπό της Γενικής Διασκεψεως της UNESCO κατά την διάρκειαν της ενδεκάτης συνόδου της συνελεύσεως εν Παρισίοις και περατωθείσης την 15ην Δεκεμβρίου 1960.

Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Επειδή η αναγνώριση της αξιοπρέπειας, που είναι έμφυτη σε όλα τα μέλη της ανθρώπινης οικογένειας, καθώς και των ίσων και αναπαλλοτρίωτων δικαιωμάτων τους, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο.

Επειδή η παραγνώριση και η περιφρόνηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου οδήγησαν σε πράξεις βαρβαρότητας, που εξεγείρουν την ανθρώπινη συνείδηση, και η προοπτική ενός κόσμου όπου οι άνθρωποι θα είναι ελεύθεροι να μιλούν και να πιστεύουν, λυτρωμένοι από τον τρόμο και την αθλιότητα, έχει διακηρυχθεί ως η πιο υψηλή επιδίωξη του ανθρώπου.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να προστατεύονται τα δικαιώματα του ανθρώπου από ένα καθεστώς δικαίου ώστε ο άνθρωπος να μην αναγκάζεται να προσφεύγει, ως έσχατο τελευταίο καταφύγιο, στην εξέγερση κατά της τυραννίας και της καταπίεσης.

Επειδή έχει ουσιαστική σημασία να ενθαρρύνεται η ανάπτυξη φιλικών σχέσεων ανάμεσα στα έθνη.

Επειδή με τον Καταστατικό Χάρτη οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών διακήρυξαν και πάλι την πίστη τους στα θεμελιώδη δικαιώματα ανδρών και γυναικών, και διακήρυξαν πως είναι αποφασισμένοι να συντελέσουν στην κοινωνική πρόοδο και να δημιουργηθούν καλύτερες συνθήκες ζωής στα πλαίσια μιας ευρύτερης ελευθερίας.

Επειδή τα κράτη-μέλη ανέλαβαν την υποχρέωση να εξασφαλίσουν σε συνεργασία με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών τον αποτελεσματικό σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών σε όλον το κόσμο.

Επειδή η ταυτότητα αντιλήψεων ως προς τα δικαιώματα και τις ελευθερίες αυτές έχει εξαιρετική σημασία για να εκπληρωθεί πλήρως αυτή η υποχρέωση.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Διακηρύσσει ότι η παρούσα Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αποτελεί το κοινό ιδανικό στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας, με την Διακήρυξη αυτή διαρκώς στη σκέψη, να καταβάλει, με την διδασκαλία και την παιδεία, κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και

των ελευθεριών αυτών και να εξασφαλισθεί προοδευτικά, με εσωτερικά και διεθνή μέσα, η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή τους, τόσο ανάμεσα στους λαούς των ίδιων κρατών-μελών, όσο και ανάμεσα στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

Άρθρο 1. Όλοι οι άνθρωποι γεννιούνται ελεύθεροι και ίσοι στην αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα. Είναι προικισμένοι με λογική και συνείδηση, και οφείλουν να συμπεριφέρονται μεταξύ τους με πνεύμα αδελφοσύνης.

Άρθρο 2. Κάθε άνθρωπος δικαιούται να επικαλείται όλα τα δικαιώματα και όλες τις ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διάσκεψη, χωρίς καμιά απολύτως διάκριση, ειδικότερα ως προς την φυλή, το χρώμα, το φύλλο, τη γλώσσα, τις θρησκείες, τις πολιτικές ή οποιεσδήποτε άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική καταγωγή, την περιουσία, την γέννηση ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση.

Δεν θα μπορεί ακόμη να γίνεται καμιά διάκριση εξ αιτίας του πολιτικού, νομικού ή διεθνούς καθεστώτος της χώρας από την οποία προέρχεται κανείς, είτε πρόκειται για χώρα ή εδαφική περιοχή ανεξάρτητη, υπό κηδεμονία ή υπεξουσία, ή που βρίσκεται υπό οποιονδήποτε άλλον περιορισμό κυριαρχίας.

Άρθρο 3. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την προσωπική του ασφάλεια.

Άρθρο 4. Κανείς δεν επιτρέπεται να ζει υπό καθεστώς δουλείας, ολικής ή μερικής ή δουλεία και το δουλεμπόριο υπό οποιαδήποτε μορφή απαγορεύονται.

Άρθρο 5. Κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική.

Άρθρο 6. Καθένας, όπου κι αν βρίσκεται, έχει δικαίωμα στην αναγνώριση της νομικής του προσωπικότητας.

Άρθρο 7. Όλοι είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία του νόμου χωρίς καμιά απολύτως διάκριση. Όλοι έχουν δικαίωμα σε ίση προστασία από κάθε διάκριση που θα παραβίαζε την παρούσα Διακήρυξη, και από κάθε πρόκληση για μια τέτοια δυσμενή διάκριση.

Άρθρο 8. Καθένας έχει δικαίωμα να ασκεί αποτελεσματικά ένδικα μέσα στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια κατά των πράξεων που παραβιάζουν τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία του αναγνωρίζουν

το Σύνταγμα και ο νόμος.

Άρθρο 9. Κανείς δεν μπορεί να συλλαμβάνεται, να κρατείται ή να εξορίζεται αυθαίρετα.

Άρθρο 10. Καθένας έχει δικαίωμα με πλήρη ισότητα, να εκδικάζεται η υπόθεσή του δίκαια και δημόσια, από δικαστήριο ανεξάρτητο και αμερόληπτο, που θα αποφασίσει είτε για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, είτε σε περίπτωση ποινικής διαδικασίας, για το βάσιμο της κατηγορίας που στρέφεται εναντίον του.

Άρθρο 11. 1. Κάθε κατηγορούμενος για ποινικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται αθώος έως ότου διαπιστωθεί η ενοχή του σύμφωνα με το νόμο σε ποινική δίκη κατά την οποία θα του έχουν εξασφαλισθεί όλες οι απαραίτητες για την υπεράσπιση του εγγυήσεις.

2. Κανείς δεν θα καταδικάζεται για πράξεις ή παραλείψεις που, κατά το χρόνο που τελέστηκαν, δεν συνιστούσαν αξιόποινο αδίκημα, κατά το εσωτερικό ή το διεθνές δίκαιο. Επίσης δεν επιβάλλεται ποινή βαρύτερη από εκείνη που ίσχυε κατά τον χρόνο που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

Άρθρο 12. Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους.

Άρθρο 13. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί ελεύθερα και να εκλέγει τον τόπο της διαμονής του στο εσωτερικό ενός κράτους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να εγκαταλείπει οποιαδήποτε χώρα, ακόμα και τη δική του, και να επιστρέφει σ' αυτήν.

Άρθρο 14. 1. Κάθε άτομο που καταδιώκεται έχει το δικαίωμα να ζητά άσυλο και να του παρέχεται άσυλο σε άλλες χώρες.

2. Το δικαίωμα αυτό δεν μπορεί κανείς να το επικαλεσθεί σε περίπτωση δίωξης για πραγματικό αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ή για ενέργειες αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές του Ο.Η.Ε..

Άρθρο 15. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα σε μια ιθαγένεια.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιθαγένειά του, ούτε το δικαίωμα να αλλάξει ιθαγένεια.

Άρθρο 16. 1. Από τη στιγμή που θα φθάσουν σε ηλικία γάμου, ο άνδρας και η γυναίκα, χωρίς κανένα περιορισμό εξαιτίας της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας, έχουν το δικαίωμα να πα-

ντρεύονται και να ιδρύουν οικογένεια. Και οι δύο έχουν ίσα δικαιώματα ως προς το γάμο, κατά τη διάρκεια του γάμου και κατά τη διάλυσή του.

2. Γάμος δεν μπορεί να συναφθεί παρά μόνο με ελεύθερη και πλήρη συναίνεση των μελλονύμφων.

3. Η οικογένεια είναι το φυσικό και βασικό στοιχείο της κοινωνίας και έχει το δικαίωμα να την προστατεύει η κοινωνία και το κράτος.

Άρθρο 17. Κάθε άτομο, μόνο του ή με άλλους μαζί έχει το δικαίωμα της ιδιοκτησίας.

2. Κανείς δεν μπορεί να στερηθεί αυθαίρετα την ιδιοκτησία του.

Άρθρο 18. 1. Κάθε άτομο, έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με τη τέλεση θρησκευτικών τελετών.

Άρθρο 19. Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο.

Άρθρο 20. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συνέρχεται και να συγκεντρώνεται ελεύθερα και για ειρηνικούς σκοπούς.

2. Κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετέχει σε ορισμένο σωματείο.

Άρθρο 21. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στη διακυβέρνηση της χώρας του, είτε έμμεσα είτε άμεσα, με αντιπροσώπους ελεύθερα εκλεγμένους.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να γίνεται δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του.

3. Η λαϊκή θέληση είναι το θεμέλιο της κρατικής εξουσίας, η θέληση αυτή οφείλει να εκφράζεται με τίμιες εκλογές οι οποίες πρέπει να διεξάγονται περιοδικά, με καθολική, ίση και μυστική ψηφοφορία, ή με αντίστοιχη διαδικασία που να εξασφαλίζει την ελευθερία της εκλογής.

Άρθρο 22. Κάθε άτομο, ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, έχει δικαίωμα στην κοινωνική προστασία. Αυτή με την εθνική πρωτοβουλία και τη διεθνή συνεργασία ανάλογα πάντα με την οργάνωση

και τις οικονομικές δυνατότητες κάθε κράτους, έχει χρέος να του εξασφαλίσει την ικανοποίηση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, που είναι απαραίτητα για την αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

Άρθρο 23. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει ελεύθερα το επάγγελμά του, να έχει δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες δουλειάς και να προστατεύεται από την ανεργία.

2. Όλοι χωρίς καμιά διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής, για ίση εργασία.

3. Κάθε εργαζόμενος έχει δικαίωμα σε δίκαιη και ικανοποιητική αμοιβή, που να εξασφαλίζει σ' αυτόν και την οικογένειά του, συνθήκες ζωής άξιες στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Η αμοιβή της εργασίας πρέπει να συμπληρώνεται, αν υπάρχει, με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας.

4. Καθένας έχει το δικαίωμα να ιδρύει μαζί με άλλους συνδικάτα και να συμμετέχει σε συνδικάτα για την προάσπιση των συμφερόντων του.

Άρθρο 24. Καθένας έχει το δικαίωμα στην ανάπαυση, σε ελεύθερο χρόνο, και ιδιαίτερα σε λογικό περιορισμό του χρόνου εργασίας και σε περιοδικές άδειες με πλήρεις αποδοχές.

Άρθρο 25. 1. Καθένας έχει δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στον ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, και ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, όπως και τις απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες. Έχει ακόμα δικαίωμα σε ασφάλιση για την ανεργία, την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησής του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξάρτητων της θέλησής του.

2. Η μητρότητα και η παιδική ηλικία έχουν δικαίωμα σε ειδική μέριμνα και περίθαλψη. Όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα αν είναι νόμιμα ή εξώγαμα, απολαμβάνουν την ίδια κοινωνική προστασία.

Άρθρο 26. 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν τουλάχιστον στην στοιχειώδη και βασική της βαθμίδα. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητές τους.

2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών. Πρέ-

πει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και την φιλία ανάμεσα σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες, και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

3. Οι γονείς έχουν, κατά προτεραιότητα, το δικαίωμα να επιλέγουν το είδος της παιδείας που θα δοθεί στα παιδιά τους.

Άρθρο 27. 1. Καθένας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στη πνευματική ζωή της κοινότητας, να χαίρεται τις καλές τέχνες, και να μετέχει στην επιστημονική πρόοδο και στα αγαθά της.

2. Καθένας έχει το δικαίωμα να προστατεύονται τα ηθικά και υλικά συμφέροντά του που απορρέουν από κάθε είδους επιστημονική, λογοτεχνική ή καλλιτεχνική παραγωγή του.

Άρθρο 28. Καθένας έχει το δικαίωμα να επικρατεί μια κοινωνική και διεθνής τάξη μέσα στην οποία τα δικαιώματα και οι ελευθερίες που προκηρύσσει η παρούσα Διακήρυξη να μπορούν να πραγματοποιούνται σε όλη τους την έκταση.

Άρθρο 29. 1. Το άτομο έχει καθήκοντα απέναντι στην κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της οποίας και μόνο είναι δυνατή η ελεύθερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

2. Στην άσκηση των δικαιωμάτων του και στην απόλαυση των ελευθεριών του κανείς δεν υπόκειται παρα μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από τους νόμους, με αποκλειστικό σκοπό να εξασφαλιστεί η αναγνώριση και ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων και να ικανοποιούνται οι δίκαιες απαιτήσεις της ηθικής, της δημόσιας τάξης και του γενικού καλού σε μια δημοκρατική κοινωνία.

3. Τα δικαιώματα αυτά και οι ελευθερίες δεν θα μπορούν, σε καμιά περίπτωση, να ασκούνται αντίθετα προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

Άρθρο 30. Καμιά διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίδεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σ' αυτήν.

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Επειδή οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών επαναβεβαίωσαν στον Χάρτη την πίστη τους στα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ατόμου και αποφάσισαν να προωθήσουν την κοινωνική πρόοδο και καλύτερες συνθήκες ζωής σε μεγαλύτερη ελευθερία,

Επειδή τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν, στην Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ότι ο κάθε ένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που περιλαμβάνονται σε αυτήν, χωρίς διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, ιδιοκτησίας, καταγωγής ή άλλης κοινωνικής θέσης,

Επειδή το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανομένης και της νομικής προστασίας τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του,

Επειδή η αναγκαιότητα μιας τέτοιας ειδικής προστασίας διατυπώθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης για τα Δικαιώματα του Παιδιού το 1924 και αναγνωρίστηκε επισήμως από την Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και από τα καταστατικά των ειδικευμένων και διεθνών οργανισμών που ασχολούνται με την ευημερία του παιδιού,

Επειδή το ανθρώπινο γένος οφείλει να προσφέρει στο παιδί ό,τι καλύτερο έχει,

Συνεπώς τώρα,

Η Γενική Συνέλευση

Υιοθετεί τη Διακήρυξη αυτή των Δικαιωμάτων του Παιδιού, με σκοπό να έχει το παιδί μια ευτυχισμένη παιδική ηλικία και για να απολαμβάνει, για το δικό του καλό και το καλό της κοινωνίας, τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που περιλαμβάνονται εδώ, και καλεί τους γονείς, τους άνδρες και τις γυναίκες σαν άτομα και τις εθελοντικές οργανώσεις, τις τοπικές αρχές και τις εθνικές κυβερνήσεις να αναγνωρίσουν τα δικαιώματα αυτά και να μεριμνήσουν για την τήρησή τους με νομοθετικά και άλλα μέτρα τα οποία θα θεσπισθούν προοδευτικά σύμφωνα με τις ακόλουθες αρχές:

Αρχή 1. Το παιδί πρέπει να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα που διατυπώνονται στη Διακήρυξη αυτή. Κάθε παιδί, χωρίς οποιαδήποτε εξαίρεση, δικαιούται να απολαμβάνει τα δικαιώματα αυτά χωρίς διαφορά ή διάκριση εξαιτίας φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, ιδιοκτησίας, καταγωγής ή άλλης κοινωνικής θέσης, τόσο του ίδιου όσο και της οικογένειας του.

Αρχή 2. Το παιδί πρέπει να απολαμβάνει ειδική προστασία και πρέπει να παρέχονται σε αυτό οι ευκαιρίες και οι διευκολύνσεις, από το νόμο και άλλα μέσα, που θα καταστήσουν, ικανό να αναπτυχθεί φυσικά, διανοητικά, ηθικά, πνευματικά και κοινωνικά, κατά τρόπο υγιή και φυσιολογικό και σε συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας. Στη θέσπιση νόμων για το σκοπό αυτό, η υπέρτατη σκέψη πρέπει να είναι τα καλύτερα συμφέροντα του παιδιού.

Αρχή 3. Το παιδί δικαιούται από τη γέννησή του ένα όνομα και μια ιθαγένεια.

Αρχή 4. Το παιδί απολαμβάνει τα οφέλη της κοινωνικής ασφάλισης. Δικαιούται να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται υγιές για το σκοπό αυτό, προσφέρεται ειδική μέριμνα και προστασία και σε αυτό και στη μητέρα του, συμπεριλαμβανομένης και της επαρκούς φροντίδας πριν και μετά τη γέννηση. Το παιδί έχει δικαίωμα για ικανοποιητική διατροφή, στέγαση, αναψυχή και ιατρική περίθαλψη.

Αρχή 5. Το παιδί που φυσικά, διανοητικά, ή κοινωνικά βρίσκεται σε μειονεκτική θέση απολαμβάνει την ειδική θεραπεία, εκπαίδευση και μέριμνα που απαιτεί η ιδιάζουσα κατάστασή του.

Αρχή 6. Το παιδί χρειάζεται αγάπη και κατανόηση για την πλήρη και αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Πρέπει όπου είναι δυνατό, να μεγαλώνει με τη φροντίδα και κάτω από την ευθύνη των γονέων του και, σε κάθε περίπτωση, σε ένα περιβάλλον στοργής και ηθικής και υλικής ασφάλειας για ένα παιδί τρυφερής ηλικίας δεν πρέπει, εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, να είναι χωρισμένο από τη μητέρα του. Η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές έχουν καθήκον να προσφέρουν ιδιαίτερη φροντίδα για τα παιδιά χωρίς οικογένεια ή για τα παιδιά που δεν έχουν επαρκή μέσα συντήρησης. Επιθυμητή είναι η καταβολή κρατικής και άλλης βοήθειας για τα έξοδα συντήρησης παιδιών πολυμελών οικογενειών.

Αρχή 7. Το παιδί έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση, που πρέπει να είναι ελεύθερη και υποχρεωτική, τουλάχιστον η στοιχειώδης. Πρέπει να του παρέχεται μια εκπαίδευση η οποία θα προάγει τη γενική του παιδεία και θα το διευκολύνει, στη βάση ίσων ευκαιριών, να

αναπτύξει τις ικανότητές του, την ατομική του κρίση και το αίσθημα της ηθικής και κοινωνικής ευθύνης, και να γίνει ένα χρήσιμο μέλος της κοινωνίας.

Τα καλύτερα συμφέροντα του παιδιού πρέπει να είναι η κατευθυντήρια αρχή των ατόμων που είναι υπεύθυνα για την εκπαίδευση και την καθοδήγησή του. Η ευθύνη αυτή βαρύνει κατά πρώτο λόγο τους γονείς του.

Το παιδί πρέπει να έχει πλήρως την ευκαιρία για παιχνίδι και ψυχαγωγία, που να κατευθύνονται προς τους ίδιους σκοπούς με την εκπαίδευση· η κοινωνία και οι δημόσιες αρχές θα προσπαθήσουν να προωθήσουν την πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού.

Αρχή 8. Το παιδί πρέπει σε όλες τις περιπτώσεις να είναι μετὰ ξύ των πρώτων που θα δέχεται προστασία και αρωγή.

Αρχή 9. Το παιδί πρέπει να προστατεύεται από όλες τις μορφές αμέλειας, σκληρότητας και εκμετάλλευσης. Δεν πρέπει να είναι αντικείμενο συναλλαγής, σε καμιά μορφή.

Το παιδί δεν πρέπει να γίνεται δεκτό για εργασία πριν από μια κατάλληλη ελάχιστη ηλικία· δεν πρέπει σε καμιά περίπτωση να καλείται ή να του επιτρέπεται να μετέχει σε οποιαδήποτε απασχόληση ή εργασία, η οποία θα βλάψει την υγεία ή την εκπαίδευση του ή θα έρχεται σε σύγκρουση με τη φυσική, διανοητική ή ηθική ανάπτυξη.

Αρχή 10. Το παιδί πρέπει να προστατεύεται από πρακτικές οι οποίες υποθάλπουν φυλετικές, θρησκευτικές ή κάθε άλλης μορφής διακρίσεις. Πρέπει να ανατρέφεται μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ανοχής, φιλίας μεταξύ των λαών, ειρήνης και παγκόσμιας αδελφότητας και με πλήρη συνείδηση ότι η ενεργητικότητα του και οι ικανότητές του πρέπει να είναι αφιερωμένα στην υπηρεσία του συνανθρώπου του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΝΤΥΠΕΣ ΠΗΓΕΣ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αβδέλα, Έ. (1998). *Ιστορία και σχολείο*. Αθήνα: Νήσος
- Ασημακοπούλου, Φ. (1998). *Πληθυσμός και οικονομική φυσιογνωμία της Μειονότητας της Θράκης*. Αθήνα
- Ασκούνη, Ν. (2006). *Η εκπαίδευση της μειονότητας στη Θράκη*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Βακαλιός, Θ. (1997). *Το πρόβλημα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στη Θράκη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ζαμπέτα, Ε. (1998). *Αγωγή και εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας στην Ευρώπη*. Αθήνα: Θεμέλιο.
- Ζεγκίνης, Ε. (1994). *Οι μουσουλμάνοι Αθίγγανοι της Θράκης*. Θεσσαλονίκη.
- Ηλιάδης, Χ. (2004). *Η εθνική ταυτότητα της μουσουλμανικής μειονότητας και η εκπαιδευτική πολιτική*. Αθήνα.
- Καβαβιάδης, Γ. (1996). *Η ελληνική εκπαίδευση στον ορίζοντα του 2000*. Αθήνα: Gutenberg
- Κανακίδου, Ε. (1998). *Διαπολιτισμική Αγωγή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατάκη, Δ. (1998). *Μειονοτική εκπαίδευση στη Θράκη*.
- Κελεσιδής, Γ. (2003). *Από τα μειονοτικά σχολεία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Λαγοπούλου, Β. (2002). *Προτάσεις διδασκαλίας της γλώσσας στην Δ', Ε', και ΣΤ' τάξης του δημοτικού μειονοτικών σχολείων της Θράκης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Μαυρομάτης, Γ. (2005). *Τα παιδιά της Καλκάντζας*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Μάγος, Κ. (2002). «Όταν ο Τζεσούρ συνάντησε τη Λεσίστα...». *Τα βιβλία για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην Γ' δημοτικού των μειονοτικών σχολείων*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Μπαλτσιώτης, Π. (2001). *Η μειονοτική εκπαίδευση της Θράκης*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Μπουζάκης, Σ. (1998). *Η κατάρτιση των δασκάλων-διδασκαλειών και των νηπιαγωγών στην Ελλάδα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Μώραλη, Σ. (2002). «Α όπως Αγγέλα και Αχμέτ». *Βιβλία για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στην Α' και Β' δημοτικού των μειονοτικών σχολείων της Θράκης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

- Παναγιωτίδης, Ν. (1995). *Μουσουλμανική μειονότητα και εθνική συνείδηση*. Αλεξανδρούπολη, Γνώμη.
- Παναγιωτίδης, Ν. (1996). *Το μειονοτικό εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας*. Αλεξανδρούπολη, Γνώμη.
- Παπαθεοφίλου, Ρ. (1998). *Η εγκατάλειψη του σχολείου: αίτια, επιπτώσεις προτάσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Πλεξουσάκη, Έ. (1994). *Η φοίτηση στην προσχολική και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: στάσεις και προσανατολισμοί της μειονότητας*. Αθήνα.
- Σακονίδης, Χ. (2002). *Κοινωνικο-πολιτισμικές συγκρούσεις στην τάξη των μαθηματικών: η περίπτωση των μειονοτικών σχολείων Θράκης*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Σταμέλος, Γ. (2002). *Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα: πρώτη και δεύτερη βαθμίδα*. Αθήνα: ΚΕΕ.
- Τρουμπέτα, Σ. (2001). *Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους μουσουλμάνους της Θράκης*. Αθήνα: Κριτική.
- Τσιτσελίκης, Κ. (2003). *Μουσουλμανικά εκπαιδευτήρια: το ατελές και διαφορούμενο νομικό καθεστώς των Ιεροσπουδαστηρίων*. Αθήνα: Σάκκουλας.
- Χαραλαμπίδης, Α. (2002). *Σχόλια για το πρόγραμμα της Φραγκουδάκη*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Akgonul, S. (1999). *The Muslim Minority of Greek Thrace*. Πανεπιστήμιο Bergen.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

www.paratiritis-news.gr
www.kalami.gr
www.elkosmos.gr
www.greekhelsinki.gr
<http://alex.eled.duth.gr>
<http://web.auth.gr>

www.ardin.gr
www.malkidis.gr
www.diktyo21.gr
www.elemedu.upatras.gr
<http://iktath.kom.duth.gr>

